

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАўЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 13 чэрвеня 1986 г. № 24 (3330) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

На III Рэспубліканскім фестывалі тэатраў лялек, які гэтымі днямі праходзіць у Гродне, беларускія лялечнікі прымаюць у сваю сям'ю новы творчы калектыў. Спектакль па п'есе В. Вольскага «Дзед і жораў» паказвае адкрытая ў мінулым сезоне лялечная трупка Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа.

— Лялькі ў Віцебску робяць самыя першыя крокі, — сказаў у гутарцы з карэспандэнтам «ЛіМа» кіраўнік калектыву Віктар КЛІМЧУК (на здымку М. Шмерлінга ён у цэнтры). — Нам трэба шмат вучыцца, таму фестываль — гэта і выдатная школа, і надзвычай адназначны экзамен... Хочацца стварыць не тэатр «увогуле», але духам, наларытам сваім сапраўды нацыянальны, бо жыццё нашай трупы дала слаўную коласаўскую сцэна...

Беларуская драматургія прадстаўлена ў фестывальнай афішы п'есамі «Хлопчык з легенды» Г. Васілеўскай, «Граф Глінскі-Папялінскі» А. Вольскага, «Папараць-кветка» Г. Каржанеўскай і «Балада пра белую вішню» С. Клімковіч.

У творчым спаборніцтве ўдзельнічаюць усе лялечныя тэатры рэспублікі.

З УСІХ КАНТЫНЕНТАЎ — У МАСКВУ

11 чэрвеня ў Маскве ўрачыста адкрыўся VIII Міжнародны конкурс імя П. І. Чайкоўскага. Творчыл моладзь з многіх краін свету, з усіх кантынентаў сабралася ў сталіцы Савецкага Саюза, каб прадэманстраваць свой талент і выканаўчае майстэрства. Як заўсёды, у гэтым прэстыжнае творчае спаборніцтва ўключаюцца піяністы, спевакі, скрыпачы, віяланчэлісты.

Звяртаючыся да ўдзельнікаў і гасцей сьветлага конкурсу, генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў адзначыў, што ў наш неспакойны век, калі агрэсіўныя сілы імкнуцца падвесці чалавецтва да фатальнай мяжы, яшчэ больш узрасла роля мастацтва, здатнага духоўна з'яднаць людзей, несці ім высокія гуманістычныя ідэалы. Няхай вызначанне «калі гавораць музы, гарматы маўчаць» гучыць сёння як заклік змагання за выратаванне нашай планеты, усяго чалавецтва ад ядзернай катастрофы.

Конкурс імя П. І. Чайкоўскага, вялікае свята мастацтва, будзе значнай вяхой на шляху ўзаемаразумення, супрацоўніцтва паміж народамі, паслужыць высякароднай справе ўмацавання міру на зямлі.

НАВУКОВАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ «ЛІТАРАТУРА І ЧЫТАЧ»

Канферэнцыю адкрывае першы сакратар упраўлення СП БССР Н. Гілевіч.

Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР сумесна з Саюзам пісьменнікаў Беларусі правялі навуковую канферэнцыю «Літаратура і чытач».

Уступным словам канферэнцыю адкрыў першы сакратар праўлення СП БССР Н. Гілевіч. На пленарным пасяджэнні былі заслуханы даклады доктара філалагічных навук П. Дзюбайлы

«Літаратура і чытач. Праблемы функцыянавання», доктара філалагічных навук М. Мушынскага «Літаратурная крытыка і яе ўспрыняцце чытачом», кандыдата філалагічных навук А. Лысенка «Пісьменнік і чытач».

Пленарнае пасяджэнне веў дырэктар Інстытута літаратуры В. Каваленка.

Абмеркаванне ўзнятых пытанняў было прадоўжана на

сенцыях «Жыццё—пісьменнік—кніга—чытач» (кіраўнік П. Дзюбайла) і «Літаратура, яе ўспрыняцце і выкладанне ў школе» (кіраўнік кандыдат філалагічных навук І. Шаблюўская).

Справаздача аб рабоце канферэнцыі будзе змешчана ў наступным нумары газеты.

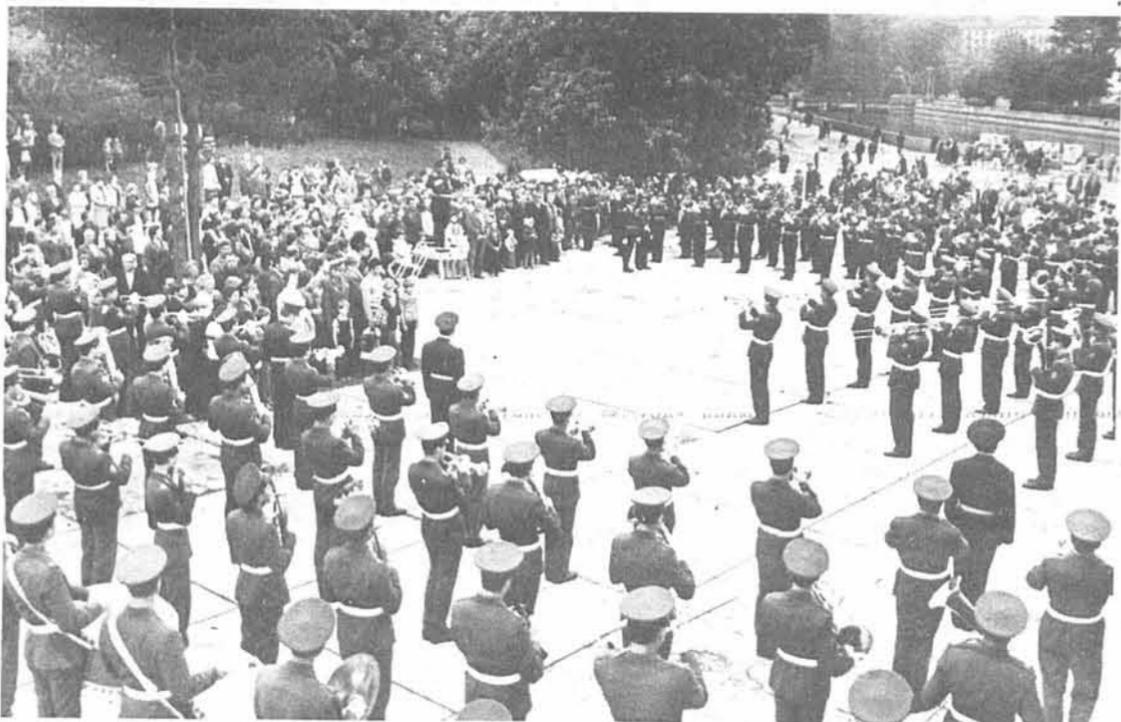
Фота Ул. КРУКА.

АРМЕЙСКІЯ ТРУБЫ ГУЧАЦЬ

У чарговы раз у сталіцы рэспублікі Мінску нядаўна прайшло свята ваеннай музыкі «Армейскія трубы гучаць». На працягу двух дзён гучалі песні-маршы, папулярная музыка розных гадоў.

Кульмінацыйным момантам свята стаў канцэрт, які адбыўся на плошчы Касманаўтаў у Цэнтральным дзіцячым парку імя М. Горькага. У ім прынялі ўдзел аркестры, пераможцы агляду-конкурсу духавых аркестраў Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі, які праходзіў пад дэвізам «Музыка ў баявым страі».

Фота М. МІНКОВІЧА.

НІЛ ГІЛЕВІЧ — ЛАЎРЭАТ МІЖНАРОДНАЙ ПРЭМІІ

Дзяржаўны савет Народнай Рэспублікі Балгарыі апублікаваў пастанову аб прысуджэнні звання «Лаўрэат Міжнароднай Боцеўскай прэміі за рэвалюцыйную паэзію і публіцыстыку» за 1986 год. Сярод новых лаўрэатаў гэтай самай высокай у Балгарыі міжнароднай літаратурнай прэміі — беларускі паэт і публіцыст Ніл Гілевіч. Разам з ім званне лаўрэата атрымалі

Дамітра Паўлычка (СССР), Марыя Бенедэці (Уругвай), Гюнтэр Вальраф (ФРГ). Раней гэтай прэміяй былі ўзнагароджаны Ніколас Гільен (Куба), Рафаэль Альберці (Іспанія), Міраслаў Крлежа (Югаславія), Аляксей Суркоў і Расул Гамзатаў (СССР), Ласла Надзь (Венгрыя) і іншыя выдатныя паэты або пісьменнікі-публіцысты свету.

Л. ЧАРЭШНЯ.

Ушанаваць памяць народнага паэта Беларусі, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай прэміі Пётруся Броўкі ў сувязі з адкрыццём надмагільнага помніка прыйшлі пісьменнікі, прадстаўнікі грамадскасці, чытачы. Аўтары помніка — скульптар С. Вакар і архітэктар Ю. Казаноў.

Слова пра Пётруся Усцінавіча сказаў народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін. Верш, прысвечаны П. Броўку, прачытаў Р. Барадулін. На магілу былі ўскладзены кветкі.

Фота Ул. КРУКА.

ВІНШУЕМ!

За вялікія поспехі ў стварэнні высокамастацкіх канцэртных праграм, заслугі ў развіцці музычнага мастацтва і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў ганаровы званні заслужаных дзеячаў мастацтваў Беларускай ССР галоўнаму рэжысёру бюро спецыяльных мерапрыемстваў Беларускай дзяржаўнай філармоніі ДУДКЕВІЧУ Валянціну Уладзіміравічу і дырыжору Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору Беларускай ССР СІРАЦЕ Мікалаю Васільевічу.

ПРА СЛАЎНЫХ АВАРОНЦАЎ БРЭСТА

Выдавецтва «Беларусь» па заказе творчай студыі «Фота і жыццё» Саюза журналістаў БССР працягвае выпуск серыі буклетаў «Героі Брэсцкай крэпасці». У апошні час падрыхтавана яшчэ некалькі матэрыялаў, прысвечаных жыццю і подзвігу абаронцаў легендарнай крэпасці над Бугам.

Новыя буклеты (аўтар тэксту С. Барадулін) знаёмяць з Героем Савецкага Саюза, былым начальнікам 9-ай застагі 17-га Брэсцкага Чырванасцяжнага пагранічнага атрада Андрэем Мітрафанавічам Кіжаватавым, лейтэнантам Аляксеем Фёдаравічам Нагана-

еым, пасмяротна ўзнагароджаным ордэнам Айчыннай вайны І ступені.

На плітах мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» значыцца і імя медыцынскай сястры Веры Пятроўны Харэцкай, родзічы якой з вёскі Крамянец Лагойскага раёна доўгі час нічога не ведалі пра яе лёс. З мужнай дзяўчынай знаёміць чытача В. Ласковіч. У афармленні буклетаў выкарыстаны фота В. Іванова, М. Хадасевіча, а таксама з фондаў мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой».

П. ШУЛЯК.

З КНІГАЙ ПА ЖЫЦЦІ

Нярэдка прыязджаюць у Слуцкае прафесійна-тэхнічнае

вучылішча № 209 па перадавы вопыт. Тут умела рыхтуюць будучых гаспадароў зямлі, шырока выкарыстоўваюць новыя формы і метады выхавання падрастаючага пакалення. Вялікую ролю ў гэтым адыгрывае бібліятэка навучальнай установы.

Цяпер тут актыўна праходзяць чытанні «Моладзі аб XXVII з'ездзе КПСС», на якія запрашаюцца былыя выпускнікі вучылішча, дэлегаты вышэйшага форуму камуністаў. Цікава прайшла канферэнцыя чытачоў на тэму: «Чалавек, вайна, подзвіг», прысвечаная творчасці лаўрэата Ленінскай прэміі Васіля Быкава.

Вялікая ўвага надаецца прапагандзе тэхнічнай і сельскагаспадарчай кнігі.

К. ВАЛОШЭНКАУ.

Часопісы ў чэрвені

«ПОЛЫМЯ»

Паэзія прадстаўлена творами У. Шахаўца, А. Разанава, Н. Камейшы, В. Гардзея, А. Сыса, В. Яраца, М. Рудкоўскага. У раздзеле «Новыя пераклады» — вершы Я. Лучыны, перакладзеныя з польскай У. Мархелем.

Змешчаны апавяданні Б. Сачанкі, аб'яднаныя назвай «Вечны кругазварот», і пачатак апавесці А. Асіпенкі «Рэха даўніх падзей».

«Глыбіні і мелі сельскай культуры» — артыкул М. Кузняцова.

І. Макаловіч выступае з на-

ХАРЧОВАЯ ПРАГРАМА: ЗДАБЫТКІ, ПРАБЛЕМЫ...

К. — Гаварыць і пісаць пра хлеб, Мікалай Сцяфанавіч, і лёгка, і складана. Лёгка таму, што хлеб ці не з тых першых паняццяў, якія ўспрымаюцца дзіцячым розумам. Колькі б ні жыў чалавек, слова хлеб суправаджае яго заўсёды. Я сустрэкаў людзей, якія не ядуць мяса, не бяруць у рот малака, раўнадушны да гародніны, але хлеб яшчэ нікому не надакучыў. Мо таму і стаў ён сімвалам самога жыцця.

Ну, а гаварыць пра хлеб цяжка таму, што ўсё, здаецца, пра яго ўжо сказана тысячу разоў. Толькі ж, бывае, і прапісныя ісціны нагадаць не шкодзіць. Ці не так, Мікалай Сцяфанавіч?

М. Я. — Я з вамі згодзен, пра хлеб можна гаварыць і пісаць бясконца. Але з чаго нам лепей пачаць?

Тут я зраблю маленькае ступленне. Мікалая Сцяфанавіча я ведаю даўно, яшчэ калі быў міністрам плодывагароднінай гаспадарчай рэспублікі, інтэр'юіраваў яго. З усіх падобных інтэр'ю гэтае запомнілася яшчэ і тым, што мой суб'есднік быў гранічна шчыры, не абыходзіў вострых пытанняў, не рабіў спробы паказаць «товар лицом», хоць, праду кажучы, яму было і чым пахваліцца — гародніны ў магазінах прыкметна набыла. За гады, што сплылі з той сустрэчы, Мікалай Сцяфанавіч амаль не змяніўся — такі ж маладжавы, рухавы, энергічны, гучнагалосы, як і раней, любіць жарт, ды і наогул, за словам у кішэню не лезе.

Як вядома, міністэрства плодывагароднінай гаспадарчай рэспублікі ўвайшло ў склад аграпрамысловага комплексу і было скасавана. М. Янушаў атрымаў новую пасаду — узначаліў міністэрства хлебапрадуктаў.

Але зноў дамо яму слова.

— Пачну з таго, што раней наша міністэрства насіла іншую назву — нарыхтоўка сельскагаспадарчай прадукцыі. Змена назвы — факт не фармальны. У ёй сэнс і сутнасць справы — сёння наша галоўная задавадовіць насельніцтва ўдольна хлябабулачнымі і кандытарскімі вырабамі. Хоць, заўважу, на нас ускладзена нямаля іншых функцый, напрыклад, нарыхтоўка і захоўванне збожжа, вытворчасць камбікармоў і г. д.

К. — Відаць, Мікалай Сцяфанавіч, чытача перш-наперш цікавіць усё, што тычыцца хлеба і, наогул, усяго, што вырабляецца з мукі...

М. Я. — Калі ласка, Пачну з асартыменту. Аднаго толькі хлеба выпякаецца дваццаць пяць розных гатункаў, ды дзятчынага — чатырнаццаць. А ўсяго хлябабулачных і кандытарскіх вырабаў выпускаецца да 190-200 адзінак.

К. — Я б не сказаў, што ва ўніверсаме каля майго дома быў такі багаты выраб. Самае большае там — восем-дзесяць гатункаў хлеба і булак.

М. Я. — У спецыялізаваных магазінах выбар куды багацейшы, гэта я вам кажу з поўнай адказнасцю.

К. — Так, сапраўды, днямі я слухаў па радыё рэкламу хлябабулачных вырабаў, якія можна набыць у 230 магазінах Мінска. Адным словам, толькі бяры. Але пагадзіцеся, Мікалай Сцяфанавіч, што калі мы гаворым пра багаты асартымент, дык маем на ўвазе пераважна вялікія гарады, у першую чаргу сталіцу. У раённых цэнтрах хлеб прадаецца, як

рысам «Позірк у заўтрашні дзень».

З дырэктарам Інстытута генетыкі і цыталогіі АН БССР Л. Хатылёвай гутарыць Д. Пятраў — «Да таямніц «зялёнага канструктара»».

У раздзеле «Крытыка і бібліяграфія» — артыкулы У. Юрэвіча «Сучаснасць у люстэрку публіцыстыкі» і А. Кучара «Роздум над старонкамі твораў (некаторыя асаблівасці раманаў І. Чыгрынава «Пляч перапелкі», «Апраўданне крыві», «Свае і чужыныцы»».

Пра Я. Коласа ўспамінае С. Крайно — «Просты і чалавечны». Новыя кнігі рэцэнзуюць К.

правіла, аднаго-двух гатункаў. Хіба гэта можа задаволяць пакупніка?

М. Я. — Вы маеце рацыю. Самае галоўнае для нас сёння думка пакупніка. За нас ці супраць нас урэшце галасуе хлебная паліца ў магазіне. Атрымліваецца дзіўная рэч — мінулыя пяцігодкі былое міністэрства харчовай прамысловасці, якому належала гэтая галіна, закончыла быццам і з нядрэннымі паказчыкамі. А лічба, часам, бывае вельмі падманліва. Мабыць, таму для многіх ра-

вышэйшага гатунку. Вядома, што з аднолькавага збожжа можна атрымаць мукі рознага памолу. На жаль, у мінулай пяцігодцы павелічэнне вытворчасці мукі вышэйшага гатунку дасягалася экстрэмным шляхам — большым аб'ёмам перапрацаванага зерня.

Мы ставім задачу да 1990 года давесці выхад мукі вышэйшага гатунку на 78-працэнтным памале да 28-30 працэнтаў, на 75-працэнтным — да 35-38 працэнтаў. Лічбы зразумелыя? Не? Мука ж атрымлі-

ваецца, якога пакуль што ў нас мала, за ім таксама ў магазінах чэргі.

Такія яны, першыя крокі па пашырэнні асартыменту нашых вырабаў.

К. — Колькі раней было нараканняў на тое, што ў нас не пякуюць жытняга хлеба, такога, як у Літве (там ён, здаецца, называецца каўнаскім). Хто ні ездзіў у Вільнюс, абавязкова браў адтуль з сабой гэты хлеб. Цяпер у нас з'явіўся не горшы — раўбіцкі, за гэта — дзякуй. Вельмі падабаюцца мінчанам і

варства. На жаль, не ўсе разумеюць, што крышыць бохан хлеба ў свіячае карыта проста амаральна. Зрабіць так можа толькі несумленны чалавек, які і выкідваць на сметнік хлеб і булкі ў горадзе. Некалькі гадоў назад да мяне ў госці прыязджаў стары знаёмы — адказны партыйны работнік з Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, якога я, знаёмычы з рэспублікай, павёз і на буйны свінагадоўчы комплекс. Мы агледзелі, між іншым, вялікі цэх, дзе апрацоўваліся і кармы, сабраныя

тыры-пяць разоў у суткі, так што не ведаю, калі яны паспяваюць чарсвець. Хлеб везуць назад на завод? Вось вам лічбы: з мільёна тон гадавой выпечкі ў рэспубліцы з магазінаў вяртаюць толькі 1300 тон — крыху больш адной дзесятай працэнта. Гаворачы пра эканомію хлеба, нельга ігнараваць і пэўныя адміністрацыйныя меры. Вы казалі, што бачылі, як людзі набіраюць поўныя торбы хлеба. Гэта сапраўды было. Я кажу ў мінулым часе таму, што сёння вы гэтага не ўбачыце. Мінгандаль даў указанне ў адны рукі не прадаваць больш чым два боханы хлеба. Нарміруецца і продаж круп, бо знаходзіліся аматары тымі крупамі карміць хатнюю птушку.

Я ўпэўнены, што вялікую ролю ў спыненні гэтага марнатраўства адыграе Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР «Аб узмацненні барацьбы з атрыманнем непрацоўных даходаў», дзе асобным пунктам пазначана, што скармліванне жывёлы і птушчы печаная хлеба і круп, купленых у дзяржаўных ці кааператывных магазінах, караецца не малым грашовым штрафам.

К. — Збожжа — мука — хлеб... У гэтым ланцужку першае звяно трымаюць у сваіх руках хлебаробы, астатнія — вы. Відаць, у гэтым «стыкаванні» ёсць пэўныя праблемы? Я маю на ўвазе хоць бы і чэргі ў час жніва ля элеватараў і іншых прыёмных пунктаў.

М. Я. — Гэта ўсё адышло ў мінулае. Сёння ў нас дастаткова сховішчаў для збожжа, каб не было чэргаў, па-другое, устаноўлены графікі прыёмкі збожжа для кожнай гаспадаркі.

К. — Мікалай Сцяфанавіч, у сістэме вашага міністэрства і камбінатнай прамысловасці. Я чытаў, што ў многіх высокаразвітых краінах жывёлагадоўля, так сказаць, трымаецца на камбінатных, якія там вырабляюць дыферэнцыравана для кожнага віду жывёлы.

М. Я. — У гэтай справе мы асабліва цесна стыкуемца з аграрна-прамысловым комплексам. Сапраўды, пераацаніць каштоўнасць камбінатнай для павышэння прадукцыйнасці жывёлы цяжка. Ён жа ўтрымлівае да дзесятка розных кампанентаў, сярод якіх вітаміны і мікраэлементы, неабходныя жывёле. Акрамя дзяржаўных збожжавых фондаў, на выраб камбінатнай ідзе так званая давальніцкае збожжа калгасаў і саўгасаў. Так, напрыклад, вядомы ў рэспубліцы калгас імя Гастэлы Мінскага раёна штогод выдаткоўвае на гэтыя мэты больш як дзве тысячы тон збожжа. Праўда, там-сям дагэтуль не разумеюць перавагу камбінатнай над звычайнымі канцэнтратамі.

Перад намі стаіць задача рэзка нарасціць магутнасці камбінатнай прамысловасці. Значная частка камбінатнай будзе вырабляцца ў выглядзе гранул. Вось усё, што я магу сказаць па гэтым пытанні.

К. — Дзякуй, Мікалай Сцяфанавіч, за цікавую і змястоўную гутарку.

Запісаў гутарку **М. ЗАМСКІ**.

Яго Вялікасць ХЛЕБ

З міністрам хлебапрадуктаў БССР **М. С. ЯКУШАВЫМ** гутарыць карэспандэнт газеты «Літаратура і мастацтва»

ботнікаў хлебабулачнай прамысловасці прагучала, як лярун з яснага неба, прычыпляючы крытыка ЦК КПБ і Савета Міністраў за сур'езныя недахопы ў выкананні рашэнняў дырэктывных органаў па эканомным расходаванні хлебабулачных вырабаў і больш поўным задавальненні патрэбы ў іх сельніцтва.

Ведаецца, апошнім часам мне давалося шмат паездзіць па рэспубліцы, пабыць у многіх гарадскіх цэнтрах. Вось і сёння калі мы з вамі гутарым, зраніцы я ездзіў у Дзяржынск. Сапраўды, у многіх месцах становішча з вырабам і продажам хлебабулачных вырабаў не зайдзраснае. На хлебазаводах не хапае вытворчых магутнасцей, старое абсталяванне, адсталая тэхналогія. У якасці прыкладу я магу назваць хоць бы і такі не малы горад, як Маладзечна. Разам з мясцовымі партыйнымі і савецкімі органамі мы намерзілі канкрэтныя захады па павелічэнні вытворчых плошчаў, і неўзабаве тут будзе ўведзены ў строй яшчэ адзін хлебапаякарны цэх. За кошт прыцягнення і мясцовых рэсурсаў будзе выпраўлена становішча ў Дзяржынску, іншых раённых цэнтрах рэспублікі.

Па-за ўвагай заставаліся і факты невыканання планаў па вырабе сухарных, булачных, кандытарскіх і булачных вырабаў, заданяў па выкарыстанні малочнай сыраваткі і іншых напаяўняльнікаў. Навошта гэтыя напаяўняльнікі? Ад іх і хлеб смачнейшы, і мукі ідзе меней — гэта кожная добрая гаспадыня ведае. Павялічыўся і брак — з 4,2 працэнта ў 1981 годзе да 6 — у 1985.

К. — Мо гэта залежала ад нізкай якасці мукі? Мо на булкі і іншае печыва ішла мука не вельмі добрых гатункаў? Лепшай не было?

М. Я. — Для нашай мукамольнай прамысловасці паняцце — паскарэнне акурат і азначае павелічэнне вытворчасці мукі

ваецца не з усяго зярнятка, і ўвесь, так сказаць, фокус у тым, каб як найтанчэй зняць з яго абалонку, аддзяліць. Усё залежыць ад таго, якое абсталяванне, якая тэхналогія. Калі, напрыклад, са ста кілаграмаў пры памале атрымліваецца 75-78 кілаграмаў мукі вышэйшага гатунку — гэта добры паказчык.

Такая якасць памолу ў нас, напрыклад, на Лідскім млын-камінаце, будуць уведзены такія ж эфектыўныя лініі на нашых прадпрыемствах у Клімавічах, пасёлку Уза Гомельскай вобласці, у Мінску. Прадугледжана тэхнічнае пераўзбраенне млыноў у Брэсце, Віцебску, Палашку, Магілёве, Гэтыя і іншыя захады дадуць магчымасць павялічыць вытворчасць мукі вышэйшага гатунку к канцу пяцігодкі амаль удвая.

Прымаюцца меры да павелічэння колькасці фасаванай прадукцыі.

К. — Мікалай Сцяфанавіч, такое пытанне да вас. Увогуле, круп у магазінах мо і хапае, ды асартымент даволі абмежаваны. Напрыклад, грэчкі амаль ніколі не бывае...

М. Я. — Так, грэчкі ў нас хранічны дэфіцыт. Прычына толькі адна — нізкая ўраджай гэтай культуры ў рэспубліцы. Была не адна пастанова накіонт павелічэння вытворчасці грэчкі, але, мне здаецца, эфектыўных зрухаў пакуль што няма.

К. — А аўсяныя крупы? Таксама дэфіцыт. Між іншым, вельмі карысны прадукт, асабліва для людзей хворых на страўнік. У Англіі, напрыклад, я чытаў, аўсяная каша ці не нацыянальная страва. Чаму ж у нас не хапае аўсяных круп? Тым больш, што авёс у Беларусі — адна з самых ураджайных культур.

М. Я. — Вы маеце рацыю, але становішча мы выпраўляем. У Талачыне і Смагоні будзем будаваць цэхі па вырабе аўсяных круп, аўсянай мукі, хлоп'яў. Будзем выпякаць аўсянае

вельмі смачныя «доўгія» батоны, толькі іх не хапае...

М. Я. — Я сам некалі прасіў знаёмых, якія ездзілі ў Вільнюс, прывесці адтуль чорны жытні хлеб. Аднойчы на адным з пасаджэнняў я прысаромеў нашых спецыялістаў: няўжо, кажу, мы не можам пачы такі хлеб? Узлялі за гэтую справу на трэцім хлебазаводзе ў Мінску. І, бачыце, атрымалася. Цяпер яны даюць 9-10 тон раўбіцкага хлеба. Малавата? Будзем выпякаць больш, для гэтага ёсць усе ўмовы. Што тычыцца «доўгіх» батонаў, якія вырабляюць на імпортнай лініі, дык іх сапраўды не хапае. Наогул, я павінен сказаць, што іх лацвей прадаваць не ў хлебных магазінах, а ў кафэ, там і пачы, каб той батон з'есці гарачым з кавай, чаем, сокам, нарэшце.

К. — Я б не здзівіўся, калі б кавалак гэтага «змяжанага» батона ўбачыў на сметніку. Давіце, Мікалай Сцяфанавіч, пагаворым пра такое набалелае пытанне, як адносіны да хлеба. Так, мы ганарымся, што ў нашай краіне самы танны ў свеце хлеб. Але хіба гэта дае некаторым права адносіцца да яго проста па-варварску? На сметнік выкідваюцца не тое што кавалкі — цэлыя боханы хлеба, толькі-толькі пачатыя батоны. Усё гэта прымушае думаць не толькі пра матэрыяльны, а і вялізны маральны ўрон... Ва ўсіх магазінах вісяць плакаты, якія заклікаюць берагчы хлеб, ды толькі многія пакупнікі, раўнадушна слізганушы па іх вочкам, набіраюць хлеба і булак з запасам, быццам заўтра іх ужо не будзе... А колькі разоў мне даводзілася назіраць, як па прывакзальнай плошчы ў Мінску, ды і ў іншых вялікіх гарадах на такіх плошчах, дзядзькі і цёткі ідуць да прыгардных цягнікоў, несучы мяхі з хлебам. Зразумела, не для яды — на корм жывёле. Печаны хлеб!

М. Я. — Гэта сапраўды вар-

у гарадскіх кватэрах з харчовых адыходаў, і тут твар у майго спадарожніка выцягнуўся. Я спытаў у яго, што яму не спадабалася, што збытаньжыла? Ён паказаў на вялізную скрыню, напоўненую кавалкамі хлеба і булак, і з роспаччу ў голасе спытаў: «Як гэта можна выкідаць?» Прызнацца, мне стала сорамна. Каб усе ведалі, якой цаной здабываецца гэты хлеб! Не, я не буду на гэты раз расказваць, як цяжка яго вырошчваць — вывезі на поле гной, узары, пасей, дагледзь пасевы, сажні і г. д. Я скажу пра тое, што большасць людзей не ведае. Ці задумваўся хто-небудзь, якая гэта цяжкая праца — змаляць зерне? Уявіце сабе, што на сучасным млыне зерне, пакуль яно змелецца, праходзіць шлях у 9-10 кіламетраў! А прафесія хлебапёка, думаецца, лёгкая? Нават пры сучаснай механізацыі...

Што тут рабіць, вы пытаецеся? Выхоўваць, выхоўваць людзей! Дарэчы, літаратарам, журналістам таксама гэтым трэба займацца.

К. — Відаць, пэўным выхадом са становішча быў бы выпуск хлебабулачных вырабаў меншай вагі...

М. Я. — Вы маеце рацыю. Бывае, што чалавеку паўбохана хлеба мала, а цэлага многа, але ён усё роўна купляе цэлы, маўляў, хай лепей застанецца... Мы працуем у напрамку павелічэння ўдзельнай вагі мадэлавых форм боханаў хлеба па 700-900 грамаў. Толькі за чатыры месяцы гэтага года выраб такога хлеба павялічыўся на 15 працэнтаў, булачных вырабаў па 500 грамаў і менш — на 14 працэнтаў.

К. — Раней было шмат нараканняў на тое, што хлеб і булкі ў магазінах чарсвеюць і іх вымушаны вяртаць на хлебазаводы...

М. Я. — У магазіны хлебабулачныя вырабы завозіцца ча-

Тарасаў, А. Верабей, М. Кеняна. «З філалагічных эцюдаў, апавяданняў» — напісаны Ф. Янкоўскага прадстаўлены ў раздзеле «Культура мовы». Завяршае нумар «Наш календар».

«МАЛАДОСЦЬ»

Друкуецца вершы К. Кірзенкі, С. Адамовіча, В. Яраца, З. Марозава, А. Кашавага. Чытачы пазнаёмяцца з апавяданнямі У. Міхно і І. Науменкі, заканчэннем рамана В. Гігевіча «Мелодыі забытых песень». «Плыві, рачулка, вечна!» — праблемы аховы прыроды закрывае Я. Леца. «Раніца робатаў» — фотарэпартаж В. Ждановіча. Да 80-годдзя выдавецкай су-

полкі «Загляне сонца і ў наша аконца» выступае Я. Саламевіч — «Выйшлі з светлага знамяня сьвободы».

П. Пруднікаў успамінае пра К. Чорнага — «Дарадца літаратурнай моладзі».

Р. Булацкі рэцэнзуе кнігу У. Ліпскага «Крутыя вярсты» — «Вяртанне на дарогі вайны».

«БЕЛАРУСЬ»

«На службе грамадству і Радзіме» — публіцыстычны роздум В. Быкава. Э. Скобелеў спрабуе глянуць у дзень заўтрашняй — «Якой я бачу сваю будучыню?». Змешчаны вершы А. Грачаникава, П. Пруднікава, С. Каробінай, апавяданне Я. Паркуты «Чыжык», іранічныя нарацельні С. Паўлава.

«Кветка на далоні Расіі» — заканчэнне расказа М. Зяньковіча пра Савецкую Татарыю.

Штрыхі да партрэта мастака М. Селешчука напісала Т. Бондар — «Воблікі і вобразы».

Друкуецца ўрывак з рамана В. Коўтуна «Крыж міласэрнасці» (да 110-годдзя з дня нараджэння Цёткі).

Пра беларускіх урачоў-інтэрнацыяналістаў расказвае В. Лапін — «Крыніцы Кабула».

Нарыс В. Вялескі «Вытокі шчасця» працягвае рубрыку «Літаратурны пост «Беларусі» ў падэшфным калгасе».

Друкуецца таксама артыкул Д. Лупача «Хлеб новага гатунку», І. Макаловіча «Гомельскія палімеры», успаміны Я. Крамко «Шумелі сурова лясы...», П. Карпенкі «Той цудоўны

ліпень», працяг нататкаў А. Вярцінскага «Мы, народы Аб'яднаных Нацый», іншыя матэрыялы.

«НЕМАН»

Паэму У. Някляева «Насірозь» пераклаў П. Кошаль. Пазізія прадстаўлена таксама вершамі Т. Лейкі.

Змешчаны апавяданні М. Кусянкова (аўтарызаваны пераклад У. Яцко), А. Карлюка (пераклад А. Часнаковай), заканчэнне рамана Э. Скобелева «Сведка».

«Рэформа ў школе і калія» — публіцыстычны роздум У. Верамейчыка.

Пад рубрыкай «У свеце наву-

кі» публікуецца артыкул Ц. Панцюшэнікі «Пазнай самога сябе».

У гады вайны вяртае нарыс Д. Шаўчэнікі «Высокае неба кімсары».

«Набыццё жанру» — слова В. Аскоцкага аб прозе І. Чыгрынава.

«Сыноўні абавязак» — рэцэнзія Ю. Багданава на роман у вершах Н. Гігевіча «Родныя дзеці». Г. Цвяткова рэцэнзуе кнігу Т. Арловай «Купалаўцы» — «Партрэты ў інтэр'еры тэатра». З кароткімі рэцэнзійнымі выступамі І. Абель, У. Міхнюк, Ю. Аляксееў, Г. Дулеба.

Ёсць падборні матэрыялаў «Чалавек і прырода», «Учора. Сёння. Заўтра».

ЭСТАФЕТА
МЕТАФАРЫ

З ранніх юнацкіх год уразіла мяне знаёмства з паэзіяй Васіля Казіна. Уласна кажучы, не з усёй паэзіяй, а з тымі некалькімі вершамі, што былі тады вельмі вядомыя, уключаліся ў школьныя чытанкі як творчасць новых паэтаў.

Калі я пазнаёміўся з самім Васілём Васільевічам, старэйшым за мяне на трынаццаць год, першыя словы, якія я яму сказаў, былі:

Было тихо, было видно дворнику,
Как улёгся ветер под забор
И пошевелил, и вдруг с гармоникой
Гармонист вошел во двор...

Сустрэліся мы ў доме творчасці, на кактэбельскай набярэжнай, а пазнаёміла нас мая ўнучка, сяброўка і ровесніца яго ўнучкі.

Перада мной быў невысокі хударлявы дзядок — стройны, рухавы і нават, здаецца, без прыкметнай сівізны. Нешта задэрыстае, хлапецка-маладзецкае высвечвала з яго вачэй. Васіль Васільевіч не без пэўнага здзіўлення, але з дапытлівай цікаўнасцю слухаў радкі сваёй далёкай маладосці. Ён, безумоўна, ведаў, што незвычайнасць метафары: вецер улёгся пад петою і пазыхае — запаміналася многім і была як бы візітная картка яго як паэта, але прыёмам было ўбачыць, што гэтыя радкі зрабілі нечаканае ўражанне і на нашых унучак. Эстафета вобраза перадавалася ва ўсёй свежасці трэцяму пакаленню людзей, будзіла думку, фантазію, жаданне знаёмства і цікавасць — а што яшчэ напісаў паэт?

Вось вам лёс, гісторыя толькі адной метафары, магчыма, імажыніскай, як пра найбольш дзёркага, смелыя і маштабныя вобразы маладой паэзіі пісала тады строга «навуковая» крытыка. Ярлык імажынізму раней і ў часы нашага юнацтва лёгка чапляўся на творчасць часцей за ўсё найбольш здольных, адметных самабытнасцю асобы і самабытнасцю бачання паэтаў. У імажыністы залічваліся і многія нашы беларускія маладнякоўцы, асабліва Язэп Пушча, незвычайнасць паэтычнага радастоўя якога з выключнай дакладнасцю была ўжо выказана нават у самой назве яго першай кніжачкі: «Раніца рыкае». Здаецца проста, а якая аб'ёмнасць, цэлая карціна вёскі, што кагдзе працнчалася і разам з сонцам пачынае свой новы дзень. Першая магучая музыка вёскі — рыканне кароў, што ідуць на пашу.

У далейшым выплхнуты грубым нахабным плячом самаўпраўства з першай сваёй шчаслівай баразны ў літаратуры, паэт потым не знайшоў ніводнай метафары, роўнай па сіле воб-

разу раніцы, што ў полі рыкае. Які там к чорту імажынізм, калі трапнасць, дакладнасць вобразнага мыслення былі ўласцівыя не толькі паэтам, а і людзям, што, будучы нават непісьменнымі, заўсёды думалі надзвычай метафарычна.

У мяне няма ні малейшае падставы абвінаваціць нябожчыцу-маці ў імажынізме, калі яна ўжо зусім старэнькай пра той жа вецер, які прынёс аднекуль непрыемны пах, стоячы ля хаты і хітравата ўсміхнуўшыся, сказала:

— Вецер у нейкае паскудства ўкачаўся...

цяжкую хвіліну, і як верна, самааддана будучы служыць табе, адчуўшы тваю любоў!

ПРАСТОРА
ВОБРАЗА

Музычны памер яго традыцыйнай формы 3/4. Запэчыўшы калісьці ў маўрытан, іспанцы зрабілі яго сваім нацыянальным танцам.

Што можа стварыць геній на фальклорнай аснове? Незвычайнае дзіва на веці вечныя. Колькі страці, азарту, парыву і ўзлёту ўклаў Марыс Равель у сваё «Балеро»! Але, можа быць,

нен адчуваць паветра, а не задыхацца ў цясноце сабе падобнай наменклатуры. Так вяртаюцца ў нас і кнігі паэзіі — у падборку, верш за вершам — увавччу стракаціць ад радкоў, ад літар, а паэзіі няма!

ЧАРАДЗЕЙСТВА
СЛОВА

Хто яго ведае, з якіх глыбінных нетраў народнай паэзіі ідзе адчуванне характава слова, яго чарадзеяства і вясёлай гулівацы — пэўна, з часоў, калі славяне гаварылі яшчэ на адной мове.

Васіль ВІТКА

Неацэнныя Скарбы

НЕАЦЭННЫЯ
СКАРБЫ

Чытаю песні з серыі, што выдае Акадэмія навук, «Беларуская народная творчасць» — неацэнны набытак нацыянальнай культуры, і я не прасіўшы, здаецца, ніводнага тома. Хто ведае, калі яшчэ здарыцца такая падзея ў жыцці, такое, бадай, першае поўнае выданне народных скарбаў. Чытаеш — радуешся, цешышся — вось багацце, якога больш чым дастаткова, каб перад усім светам ганарыцца: паглядзіце, якім поўным духоўным жыццём жыве наш народ, паслухайце, як магуча, прыгожа гучыць яго слова! Калі грунтоўна даследаваць народную творчасць, можна ўбачыць не толькі тое, што ў ёй скарбніца мовы, паэзіі, але і залічаныя чалавек, развіцця яго як асобы.

Яшчэ ні школа, ні нават вучоныя-педагогі не ўяўлялі сабе, як вучыць чалавека багаццям мовы ва ўсіх разнастайных сэнсах і гукавых магчымасцях слова, а нашы непісьменныя продкі ўжо і адкрывалі, і самі тварылі моўныя законы, дакладней сказаўшы — тварылі мову, як тварылі музыку. Найбольш таленавітыя, найбольш чуйныя ўдасканальвалі і адну і другую — і мову, і музыку, як заўважыў Глінка, аранжыраваў і, але пачыналі не з тэорыі, не з правіл, а з практыкі, з вопыту, з непасрэднасці карыстання. Мы цяпер робім наадварот — вывучэнне мовы пачынаем ледзь не з першага класа ўжо з граматыкі, з раскладання слова на часткі, яшчэ не нацешыўшыся характавам яго гучання, сілай яго эмацыянальнага чарадзеяства.

ВА УСІХ
АДЦЕННЯХ
І ФАРБАХ

«Валачобныя песні» — чарговы том, выданы нашымі фалькларыстамі, дай ім бог здароўя і долі добрай — якую яны вялікую справу робяць для рэпутацыі, для аўтарытэту, для гістарычнай годнасці нашага народа.

Сапраўды, у вялікім славянскім свеце беларусы з іх духоўнымі скарбамі, з паэзіяй, казкамі, з мовай, якая ва ўсім характаве і выключнай дасканаласці гучыць у фальклорных багаццях, па праву занялі «пачэсны пасады між народамі», як пісаў Янка Купала. Якое тонкае адчуванне слова ва ўсіх яго адценнях і фарбах! Народ-паэт тварыў яе, сваю мову, па прыродзе, па законах, уласцівасных і формах, якія ён сам адкрываў: «А ў яго на дварэ а стаіць сасна», «У яго на дварэ а зялёны явар». Ды гэтак «а», адной гэтай літарай, аднаму гукі, для паэзіі, для песеннага поўнагалоса цаны няма! Купала гэта добра адчуваў: «Прыдзе новы, а мудры гісторык!»

я ўпершыню ўбачыў яго магучасць не толькі эмацыянальна, а і самы прыём, сам прынтцып гарманізацыі: ад ніжэйшага да найвышэйшага — па закону спіралі, калі падмаўся на Эйфелеву вежу. Пад гэтым уражаннем потым былі напісаны верш «Балеро». Глыбока ўпэўнены ў творчай залежнасці, у вытоках адзінства Равелевага балеро з жалезнай метафарай Эйфеля: дух займае ад вышні, а ты намагайся яшчэ вышэй — з усіх сіл, пакуль можаш, дыхаеш!

Пэўна, гэта і ёсць галоўны закон развіцця, удасканалення, творчасці — ад простага да складанага, па спіралі: вышэй і вышэй. У рускай музыцы раней за Равеля гэта выдатна паказаў Глінка і Мусаргскі на прыкладзе «Камарынскай» і «Гапак», а ў наш час Шастаковіч у сваёй 7-й сімфоніі — у тэме нашэцця, у супастаўленні, у барацьбе жыцця і смерці.

Логіка метафары, паслядоўнасць яе развіцця, узбуджэння, узбагачэння ўсё новымі асацыяцыямі, алегорыямі і апафеознае завяршэнне абарульненнем галоўнай думкі, ідэі — адзнака сапраўднага таленту. У рэчышчы гэтага даследавання найлепшы прыклад — паэзія Куляшова, сама прырода яго вобразнага мыслення, заўсёды падначаленага законам, самым строгім законам кампазіцыйнага кантрапункту, дзе кожны матыў, як правіла, залежны ад галоўнага і вызначаецца толькі патрэбай і неабходнасцю лагічнага развіцця тэмы.

Такая структурная аснова яго паэм і вершаў. Асабліва наглядна гэта можна прасачыць на цыкле «Юнацкі свет», на вершы «Ліст з палону», на паэме «Сцяг брыгады», на творчасці апошніх год.

Пасля Куляшова, мне здаецца, такое поліфанічнае мысленне найбольш удаецца Рыгору Барадулліну, у якога метафара часта разгортваецца ў цэлыя эпічныя сюжэты.

ВАЛ
ВЕРШАТВОРЧАСЦІ

Як усякі вал прадукцыі і вал вершатворчасці траціць сваю каштоўнасць, сваю першароднасць, індывідуальныя адзнакі самастойнасці, асабістасці.

Ні валам, ні навалам вершаў не можна вызначыць творчую актыўнасць паэта. Чытача мы збіваем з тэмы падобнай «актыўнасцю», калі ў адным нумары часопіса ён бачыць замест вершаў толькі т. зв. цыклы, падборкі вершаванага шырспаўжыву.

Верш, як карціна, мусіць быць у прастору, сам ён паві-

ПРЭМ'ЕРЫ

Сцэна са спектакля.

Новую пастаноўку оперы П. Чайкоўскага «Яўгеній Анегін» ажыццявіў Дзяржаўны тэатр оперы і балета БССР. Музычнымі кіраўнік і дырыжор — М. Калядка, мастак-пастаноўшчык — Д. Можаў, рэжысёр — В. Шышоў, хормайстры — народныя артысты БССР А. Кагадзееў і Г. Луцвіч. Танцы пастаўлены В. Бутрымо-

вічам. У галоўных партыях заняты народныя артысты БССР І. Шыкунова, А. Саўчанка, народны артыст РСФСР Э. Пелагейчанка, заслужаныя артысты рэспублікі Н. Казлова, М. Майсеенка, В. Скоробагаў, артысты Н. Галева, Н. Губская, В. Цішына і інш.

Фота Ул. КРУКА.

ЛЕГКІ ХЛЕБ
І ДУРНЫЯ
ГРОШЫ

Хто цяпер спявае, чый голас мы чуюм? — радыё, тэлевізара, транзістара, магнітафона. А дзе ж жывы, чалавечы голас?

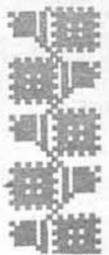
Яшчэ нядаўна чалавек спяваў па душэўнай патрэбе, па настрою, спяваў сам-насам, інтымна, запаветна, паціху, спяваў у гурце, у грамадзе ад радасці адчування аднасці з калектывам, цешачыся ў працы.

Чаму сёння нідзе ў родных прасторах не пачуеш жывога голасу, а толькі з чорнага раструбу на высозным тэлеграфным слупе — для ўсеагульнага гукваго запаўнення прасторы, але нідзе ні адна душа не адгукнецца, не настроіцца на яго заклік.

КНИГАПІС

УЛАДЗІМІР
ХАДЫКА

НА ўЗВЕЛХ ДЗЁН

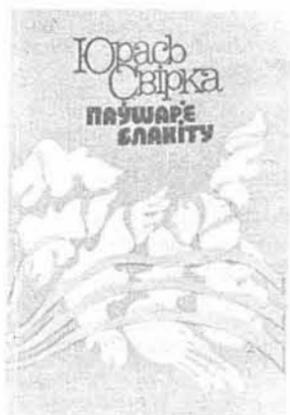
У. ХАДЫКА. На ўзвельх дзён. Вершы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1986.

Творчасць глыбока самабытнага паэта Уладзіміра Хадыкі, якога вельмі любіў Янка Купала, не скажаць каб была надта добра знаёма сучаснаму чытачу. Зборнікі «Выбраныя вершы» (1956) і «Вершы» (1969) — апошні выйшаў у серыі «Бібліятэка беларускай паэзіі» — сталі бібліяграфічнай рэдасцю. Тым больш радасна, што з'явілася цяпер кніжка «На ўзвельх дзён» — найбольш поўнае выданне паэтычнай спадчыны гэтага выдатнага майстра беларускай літаратуры.

Укладальнік томіка (ён жа аўтар каментарыяў) А. Верабей узяў творы з прыжыццёвых зборнікаў У. Хадыкі «Суніцы» (1926), «Выбраныя вершы» (1932), «Радасны будзень» (1935), а таксама з тагачасных рэспубліканскіх газет і часопісаў. Змешчаны і пераклад У. Хадыкам «Песні пра Буравесніка» М. Горкага.

«Паэт прыйшоў да нас, вярнуўся, каб жыць з намі і для нас. Мы ўдзячны яму за гэта», — піша на заканчэнні грунтоўнай прадмовы «Панлон з дарогі» М. Стральцоў.

А. ВІШНЕЎСКІ.

Ю. СВІРКА. Паўшар'е бланіту. Кніга лірыкі. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1986.

«Паўшар'е бланіту» — назва невыпадковая. Паўвека пражыта паэтам, і «прыйшла пара, калі не хочацца над дробязцю маракваць і што ў сэрцы не лагодзіцца, другому сэрцу не скажаць». Пара падраўнаў і адначасова новых здзяйсненняў, набліжэнне да гарызонтаў, што вабна кінуць да сябе. Таму можна сказаць, што «Паўшар'е бланіту» — свайго роду лірычны дзённік душы чытача сучасніка, які, уступіўшы ў пару жыццёвай сталасці, актыўна ў змаганні за дора і справядлівасць, сцвярджае высокі ідэал.

Паранейшаму адна з гадоўных тэм у творчасці Ю. Свірка — тэма мінулай вайны, якую ён перажыў падлеткам. Ад імя свайго пакалення аўтар выказвае ўдзячнасць тым, хто набліжаў светлы дзень Перамогі: «Я не пакіну імі захлапца: жыццём сваім я абавязан ім. Яны — мае настаўнікі, дарадцы, — байцы і партызаны у былым».

Які ў папярэдніх кнігах, Ю. Свірка ня мала радноў прывячае лесу. Адначасова не абыходзіць і тэмы кахання, узнімае голас супраць мяшчанства, прыстасаванства. «Паўшар'е бланіту» — сведчанне пастанлення паэтычнай музы і адначасова пацярджэнне таго, што аўтар застаецца глыбока індывідуальным, калі хоць выказаць свае стаўленні да свету і людзей.

В. ЛЯСУН.

ЯМУ УДАВАЛАСЯ вырашаць лёс пасобных людзей, накіроўваць развіццё пэўных падзей у патрэбнае яму рэчышча. Ён, мусіць, не сумняваўся, што яму падуладны ход гісторыі, што адным росчыркам пярэ ён можа вырашыць лёс цэлых народаў. Ён, Мікалай Першы з роду Шлезвіг-Гальштэйн-Гаторпскіх, чый дзед прыўлашчыў прозвішча выхадцаў з Беларусі Раманавых, думаў, што прыбраў з карты дзве краіны і выкасаваў з гісторыі два народы. Беларусь і Літва сталі Паўночна-Заходнім краем, праваслаўныя беларусы былі запісаны ў рускія, католікі — у палякі. Для поўнай «яснасці» была скасавана царкоўная унія.

гледзячы на тое, што ў Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі (т. 1) вылучаны спецыяльны раздзел «Літаратура пераходнага перыяду», у якім гаворка ідзе менавіта аб творах другой палавіны XVII — XVIII ст. Няўвязка выдавочная. Думаецца, праблема настолькі важная, што да яе варта звярнуцца ў спецыяльным артыкуле, бо нельга пагадзіцца са старой перыядызацыяй, бо прапанаваны А. Мальдзісам тэрмін «пераходны перыяд» таксама выклікае пярэчэнні.

У прадмове да «Твораў» В. Дуніна-Марцінкевіча мімаходзь згадваюцца сентыменталізм, Асветніцтва і польскі сентыменталіст Францішак Карпінскі, якога цытуе Беларускі Дудар. Ужо сам гэты факт

нашаму літаратуразнаўству твораў В. Дуніна-Марцінкевіча, хоць, у адрозненне ад выдання 1958 г., зборам твораў не названа. Гэтая кніга, а таксама знаходкі і адкрыцці, што датычаць літаратуры другой палавіны XVII—XVIII ст., даюць нам мажлівасць убачыць творчасць Навума Прыгаворкі ў шырокім кантэксце развіцця шматмоўнай літаратуры Беларусі, правільна зразумець ягонае ролі і месца ў гісторыі ўласна беларускага краснага пісьменства.

У гэтай кнізе мы ўпершыню прачыталі ідэнтыфікаваны арыгінал «Пінскай шляхты», які спачатку лічыўся страчаным, а потым — перакладам п'есы на ці то паўночнаўкраінскую ці то паўднёвабеларускую

нашых сяляне маюць добрыя сэрцы; што мы іх не ведаем; што ані жыць з імі, ані іх ужоць не ўмеем. (...) Хачу іх любіць і каб яны мяне любілі...» Гэтыя словы, відавочна ж, былі звернуты да «адукаванага грамадства» — да тых, хто мог прачытаць «Ідылію» і паслухаць яе ў тэатры. Любоў да сялян азначае мяккае з імі абыходжанне. У оперы з пасады камісара звальняецца жорсткі Банавантура Выкрутач, а ягонае месца займае вызвалены ад паншчыны Шчырэшкі.

А. Мальдзіс, аналізуючы асветніцкія творы XVIII ст., паказвае, што ў гэты час на сцэне з'яўляецца не абстрактны селянін, а канкрэтны чалавек з іменем, з індывідуальным жыццём, са сваім характарам і мо-

ЛЮБОЎ ДА КРАЮ, ДА НАРОДА

ДА ВЫХАДУ У СВЕТ ТВОРАЎ ВІНЦЭНТА ДУНІНА-МАРЦІНКЕВІЧА

Уладары могуць паддацца ілюзіі ўсемагутнасці, але Гісторыя было заўгодна распарадзіцца інакш. Гісторыя было заўгодна, каб праз два гады пасля росчырку царскага пярэ шляхціц гербу Лебедзь Вінцэнт Якуб Дунін-Марцінкевіч сеў за стол і пачаў пісаць творы, які пакладзе пачатак новаму этапу ў развіцці новай беларускай літаратуры.

Новы этап новай літаратуры? Няма сумнення, што знаходкі і адкрыцці апошніх 20-і год ставяць пытанне аб пераасэнсаванні агульнапрынятай перыядызацыі гісторыі літаратуры. Гэтыя знаходкі і адкрыцці абверглі думку пра тое, што другая палавіна XVII — XVIII ст. былі для беларускага пісьменства часам абсалютнага заняпаду. Мы нейк са школьнай парты прызвычаліся былі, што паміж «Прамовай Мясешкі» і «Лістом да Абухавіча», з аднаго боку, творами Я. Чачота, Я. Баршчэўскага, В. Дуніна-Марцінкевіча ды ананімнымі паэмамі, з другога боку, з'яўралася пустата. У падручніку «Гісторыя БССР», напрыклад, і да гэтага часу няма параграфа пра культуру XVIII ст. Незразумела было, як і адкуль узялася новая беларуская літаратура. Вось і Язэп Янушкевіч, укладальнік і аўтар каментарыяў да кнігі твораў В. Дуніна-Марцінкевіча, прадмову пачынае з такіх слоў: «Новая беларуская літаратура нарадзілася пакутліва». Далей ідзе пералік пісьменнікаў першай і пачатку другой палавіны XIX ст. Але ж яшчэ ў 1972 г. А. Мальдзіс напісаў работу «Традыцыі польскага Асветніцтва ў беларускай літаратуры XIX стагоддзя», у якой, грунтоўчыся на фактах, паказаў, што XVIII ст. было часам барока, класіцызму і сентыменталізму, што пісьменства XIX ст. ёсць працяг літаратуры папярэдняга перыяду. Кнігі ж У. Конана «Ад Рэнесансу да класіцызму» (1978) і А. Мальдзіса «На скрыжаванні славянскіх традыцый» (1980) канчаткова развеялі міф пра абсалютны заняпад культуры, пра інтэлектуальную атрафію на Беларусі ў XVIII ст. Але інерцыя ёсць інерцыя. У падручніку «Гісторыя беларускай літаратуры. Старажытны перыяд», які летась выпусціла выдавецтва «Вышэйшая школа», пісьменства часоў барока, класіцызму і сентыменталізму паранейшаму прыпісваецца да старажытнай літаратуры, ня-

падказвае, што духоўных папярэднікаў В. Дуніна-Марцінкевіча, пісьменнікаў XVIII ст., трэба было прадставіць больш грунтоўна. І тады чытачы даведаліся б, што Беларусь дала польскай літаратуры А. Нарушэвіча, Ю. У. Нямцэвіча, Ф. Багамольца, Ф. Д. Князьніна і іншых, чытач даведаўся б, што польскае Асветніцтва знайшло на Беларусі ў другой палавіне XVIII ст. добрую глебу, што пісьменнікі, якія пісалі па-польску, не цураліся беларускай тэматыкі, цікавіліся гісторыяй беларускага народа, яго фальклорам, пачуваліся краёвымі («літоўскімі») патрыётамі. Узяўшы пад увагу ўсё гэта, а таксама тое, што ідэалогія Асветніцтва пашыралася і развілася ў нас да 30-х гадоў XIX ст., што само Асветніцтва было неаднародным (ідэал манарха-філосафа ў Вальтэра, канстытуцыйнай манархіі — у Мантэск'е, рэспубліканізм і утопія аб роўнай маёмасці ў Русо), узяўшы пад увагу, што неаднароднасць Асветніцтва ўплывала на адрозненні, скажам, у дэкабрысцкім руху (Паўночнае і Паўднёвае таварыства), звярнуўшы, нарэшце, увагу на тое, што асветнікі прыйшлі да разумення нацыі як сукупнасці ўсіх са слоўяў, аўтар паказаў бы сведапоглядныя асновы творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча. Нельга абысці ўвагай і яшчэ два факты. Калі польскія пісьменнікі першай палавіны XIX ст. у самой Польшчы і на эміграцыі перайшлі на пазіцыі романтизму, дык на Беларусі і Літве польскамоўныя пісьменнікі (А. Э. Адынец і шмат хто яшчэ) заставаліся ў той час пераважна асветнікамі. Гэта яшчэ лепш праясніла б літаратурную сітуацыю, у якой пачынаў Беларускі Дудар. Калі ж тлумачыць факт двухмоўнасці Марцінкевічавай творчасці, дык тут, пэўна, не абысціся без указання на творчасць беларуска-польскіх пісьменнікаў другой палавіны XVII — XVIII ст. Гэта спатрэбілася б і для таго, каб паказаць эвалюцыю жанраў у беларускай паэзіі і драматургіі, для таго, каб лепш зразумець, што пераняў і што прынёс новага В. Дунін-Марцінкевіч як мастак.

Мы ведаем, якія ацэнкі даваліся творчасці Беларускага Дудара на розных гістарычных этапах. Кніга, складзеная Я. Янушкевічам, — самы поўны збор вядомых

гаворку. Язэп Янушкевіч, давеў, што В. Дунін-Марцінкевіч напісаў свой твор пінчуцкай гаворкай. Малады вучоны лічыць, што праз пінскую гаворку, блізкую да ўкраінскай, і праз кірыліцу Беларускі Дудар хацеў выйсці на старонкі друку. Думаецца, што гэтую п'есу ў падцензурным друку ні на якой мове не надрукавалі б. Да таго ж, беларуская мова не была абсалютна забароненай у сферы публіцыстыкі: царскія ўлады ў разе патрэбы (скажам, прапагандысцкай) самі інспіравалі напісанне адпаведных твораў на нашай мове. Сведчанне таму — брашура «Бяседа старога вольніка з новымі пра іхнае дзело», а таксама друкаваныя ў «Могілевскіх губернскіх ведомостях» дзве «Прамовы Стара-войта», іншыя сачыненні.

Думаецца, варта было б правесці ідэнтыфікацыю і верша «Вот савадоу дадуць скоры» («Вясна гола перапала...») або надрукаваць яго як твор, аўтарства якога асобнымі вучонымі прыпісваецца В. Дуніну-Марцінкевічу.

У кнізе мы ўпершыню прачыталі ў перакладзе Пятра Бітэля меладрому «Апантань», драматычную сцэну «Неспадзяванка для майстрыні», апавяданне «З-над Іслачы...», у перакладзе Івана Ралько, Пятра Бітэля, Уладзіміра Мархеля і Сяргея Сокалава (у кнізе ён чамусьці Скалоў) — 6 вершаў і 16 лістоў. Сёе-тое перакладзена нанова.

В. Дунін-Марцінкевіч, якога ў 30-я гады пісьменнікам братняй народаў прадстаўлялі як песняра прыгонніцтва, быў духоўным сынам Асветніцтва. Для яго пан і селянін былі раўнацэннымі людзьмі, аднолькава ад прыроды надзеленымі правам на жыццё і шчасце, бо пана і селяніна аб'ядноўвала і тое, што яны належалі да аднаго народа (нацыі). Кароль Лятальскі («Ідылія») пакахаў сялянку Югасю і вырашыў з ёю ажаніцца. Югася (а мы ведаем, што гэта пераапанутая паненка Юлія) пераканала паніча, што родны край лепшы за ўсякі іншы. Любоў да роднага краю, на думку В. Дуніна-Марцінкевіча, з неабходнасцю азначае і любоў да народа. Вось квінтэсэнцыя поглядаў маладога Беларускага Дудара, выказаная Лятальскім: «...выпаўнім свае абавязкі: я — добрага пана, ты — шчырага і вернага слугі», «...я пераканаўся, што

вай. Вобразы сялян выпісваюцца з сімпатыяй, яны выходзяць пераможцамі з сутычак з прадстаўнікамі пануючага класа. У «Ідыліі» такі герой — Навум Прыгаворка. Паказальна, што яго ролі ў спектаклі выконваў сам аўтар, а імя героя стала псеўданімам В. Дуніна-Марцінкевіча. А Гапон з аднайменнай вершаванай апавесці?

Ён — няма чаго казаць!
Горды, смелы, зух дзціна!
За сваіх умеў стаяць,
А прыгожы, як маліна...
Звярніце ўвагу на гэтае «за сваіх умеў стаяць». Яго баіцца і акоман (у апавесці яшчэ і коман, акоман). Хітрыкамі гэты падпанак дамагаецца, каб Гапон трапіў у салдаты. Аўтар настолькі сімпатызуе свайму герою, што праз пэўны час «робіць» яго, селяніна, афіцэрам. А яшчэ Гапон становіцца мужам прыгожае сялянкі Кацярыны. Такого развіцця інтрыгі патрабавала традыцыя, пачатак якой — у XVIII ст. Звяртаюць на сябе ўвагу такія радкі:

Хоць Гапон чыноў дажыўся,
Да ведаў, з каго радзіўся,
Не хацеў прынараўляць
Паном, — а простым звычайем,
Ён мужыцкім абычаем
Здумаў выселле сыграць.
Працягваючы традыцыі літаратуры XVIII ст., В. Дунін-Марцінкевіч піша аб прыгоне, аб жорсткасці прыганяных:
Вот ночна яшчэ цямненька,
Дожджык, як сітца,
прышчыць,
А войт даўным-даўносьня
Загад пад анком крычыць:
Хто пойдзе драва рубача,
Хто крупы таўчы і драць,
А хто з цэпам малаціць,
Каму брагу калаціць.

А вось і акоман сам
Прыбег і карчне на кані.
«Слухай, крычыць, слухай,
хам!

У карк шэльмаў тых гані!
Бо як толькі апаняцца,
То скажы тым гультаём,
Што й здароўем не відацца,
Так задам ім нагаём».

А ўжо нечага маніць:
Доўга будзеш памятаць,
Калі возьмець драць і біць,
То і з зямлі не устаць.

Працягваючы В. Дунін-Марцінкевіч традыцыі літаратуры XVIII ст. і тады, калі звяртаўся ў сваіх творах да фальклору, да народных абрадаў, да гісторыі роднага краю. Пра Марцінкевіча — этнографіа і фальклорыста — можна пісаць шмат, бо мала які ягоны твор без прыказак, прымавак, без песень і апісання абрадаў. Тут хацелася б засяродзіць большую ўвагу на тэме Радзімы ў творчасці Беларускага Дудара. (Зананчэнне на стар. 6—7).

ДЛЯ АМАТАРАў гісторыі і культуры нашага краю вялікую цікавасць уяўляе новая кніга В. Церашчатавай «Старажытнабеларускі манументальны жывапіс XI—XVIII стст.», якая нядаўна выйшла ў выдавецтве «Навука і тэхніка». Яе аўтар вядомы беларускі мастацтвазнаўца, загадчык сектара і Музея старажытнабеларускай культуры АН БССР, нястомны збіральнік і даследчык помнікаў мастацкай культуры нашага народа. Асабістыя навуковыя інтарэсы В. Церашчатавай сканцэнтраваны менавіта вакол гісторыка-мастацкіх праблем манументальнага жывапісу, што ў выніку прывяло да стварэння гэтай вельмі патрэбнай працы, якая аб'ягульна папярэднія разрозненныя даследаванні і значна ўзбагачае іх новымі адкрыццямі. Дагэтуль у беларускай мастацтвазнаўчай літаратуры існавала толькі некалькі артыкулаў, прысвечаных асобным творам старажытнага манументальнага жывапісу Беларусі, адпаведныя раздзелы і фрагменты буйных даследаванняў па гісторыі мастацтва Старажытнай Русі, Вялікага княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай.

У манаграфіі В. Церашчатавай упершыню поўна, з пазіцыі сучаснага савецкага мастацтвазнаўства, асветлена сацыяльна-гістарычная значнасць старажытнабеларускага манументальнага жывапісу, прааналізаваны сродкі яго мастацкай

выразнасці. Аўтар слушна адзначае, што манументальны жывапіс, як ніводзін з іншых відаў мастацтва, адгукаецца на актуальныя задачы ідэалагічнага жыцця, фарміруе этычны і эстэтычны ідэал, больш тонка рэагуе на стыль і час.

назваць цэлыя гістарычныя эпохі і геаграфічныя рэгіёны, дзе не захавалася ніводнага помніка, хоць пра іх наяўнасць сведчаць шматлікія архіўныя і літаратурныя крыніцы. Акадэмік І. Грабар адзначаў, што для аднаго дня сінтэзу

ня муравання збудаванні таго часу багата ўпрыгожваліся фрэскавымі роспісамі. У інтэр'еры сцены, слупы, скляпенні здабляліся жывапіснымі кампазіцыямі з біблейскімі і евангельскімі сюжэтамі; выявамі святых. У іх трактоўцы існаваў пэўны канон, які вызначаўся ў першую чаргу візантыйскімі філасофска-эстэтычнымі поглядамі, спалучэннем эліністычнага антрапамарфізму з спырытуалістычным пачаткам. Але ўжо на той час фрэскавыя роспісы заходнерускіх зямель, у прыватнасці Полацкага княства, «засвойваюць найбольш характэрныя, найбольш выразныя і яркія рысы нацыянальнага характару і традыцый». Аналагічны працэс адбываўся ў мастацтве Арменіі, Грузіі, Балгарыі, Сербіі і іншых краін, успрыняўшых традыцыі візантыйскай культуры.

Фрагменты ўцалелых фрэсак старажытных храмаў Полацка, Бельчыц, Віцебска, «полацка-віцебскай даўніны» ўжо даволі глыбока вывучаны краязнаўцамі, археолагамі, мастацтвазнаўцамі. На падставе матэрыялаў, апублікаваных А. Сапуновым, М. Вароніным, І. Хозеравым, М. Шчакаціхіным, П. Рапапорт, В. Булкіным, Г. Штыхам, А. Сяліцкім і інш. і ўласных даследаванняў, В. Церашчатава жыва, эмацыянальна праводзіць мастацтвазнаўчы аналіз помнікаў манументальнага жывапісу XI—XII стст. Полацкай Сафіі, Пятніцкай царквы Бельчыцкага манастыра, Спаса - Праабражэнскай царквы Ефрасінінскага манастыра ў Полацку, частка якіх у апошні час самараскрылася. У шэрагу выпадкаў В. Церашчатава пераканаўча палемізуе з

папярэднікамі з улікам аналагаў, адметнасцей жывапіснай тэхнікі і інш.

Другі раздзел ахоплівае развіццё манументальнага жывапісу ў перыяд фарміравання беларускай народнасці (XIV—XVI стст.). Менавіта ад гэтага часу не захавалася ніводнага ўцалелага помніка. Заслугоўвае вагагі імкненне аўтара па кавалачках стварыць цэласную карціну мастацкай культуры гэтай эпохі. Гістарычна абгрунтавана прыцягнуты для даследавання так званыя «рускія фрэскі» ў Сандаміры, Вісліцы, Любліне, створаныя ў час праўлення ў Рэчы Паспалітай дынастыі, заснаванай Ягайлам, які запрашаў да сябе прыдворнымі жывапісцамі праваслаўных беларускіх майстроў. Да гэтага ж часу адносяцца фрэскі супраськай Благовешчанскай царквы — помніка беларускай готыкі. Яна разбурана нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў час Вялікай Айчыннай вайны, толькі часткова ўцалелыя фрагменты роспісаў захоўваюцца ў беластоцкім музеі. Добра валодаючы архітэктурнай тэрміналогіяй, аўтар трапнымі штыхамі адлюстроўвае змену стыляў у беларускім дойлідстве, у той час як у фрэсках яшчэ даволі трывала захоўваюцца візантыйскія традыцыі.

Найбольшую цікавасць уяўляе трэці раздзел, прысвечаны манументальнаму жывапісу XVII—XVIII стст. Магчыма, таму, што менавіта ў гэты час ішоў працэс складвання нацыі і мастацтва ўсіх славянскіх народаў набывала адметныя, характэрныя рысы. У гэтым раздзеле разглядаюцца сцэнавыя

ФАРБЫ ГІСТОРЫІ

Трэба адзначыць, што на шляху даследчыка існавалі вялікія цяжкасці. Манументальны сцэнапіс Беларусі — мастацтва трагічнага лёсу. Звязаныя непасрэдна з помнікамі архітэктурны фрэскавыя роспісы гінулі разам з імі ў пажарах шматлікіх войнаў, часам груба паднаўляліся або забельваліся пры рамонтах ці псеўдарэстаўрацыі свецкіх і культурных збудаванняў. Таму да нашага часу іх збераглося вельмі мала і ў стане, які вымагае тэрміновай навуковай рэстаўрацыі, стварэння адпаведнага тэмпературна-вільготнаснага рэжыму і інш. Навуковы аналіз і аб'ягульненні праводзіліся В. Церашчатавай і яе калегамі паралельна з практычнымі работамі па раскрыцці і фіксацыі фрэсак.

Ва ўводзінах аўтар з жалем піша: «Страты ў галіне старажытнага манументальнага жывапісу вельмі значныя. Можна

трэба дзесяць год аналізу. Аўтарам затрачана шмат намаганняў і часу, каб колькасць перайшла ў якасць. Ёю выкарыстаны амаль усе магчымыя крыніцы: літаратурныя, архіўныя, натурныя, каб прыйсці да трапных і дакладных вывадаў аб спецыфіцы кожнага з этапаў развіцця манументальнага жывапісу, канкрэтызаваць ролі візантыйскіх і заходнееўрапейскіх уплываў, характарыстыцы своеасаблівых рыс нацыянальнай эстэтыкі.

Каб адлюстраваць усе бакі праблемы, даследаванне пабудавана па храналагічным прынцыпе. Кожнаму этапу развіцця манументальнага жывапісу Беларусі, які вызначаецца цэласнасцю гісторыка-мастацкіх характарыстык, прысвечаны асобны раздзел.

Кніга адкрываецца разглядам помнікаў мастацтва сцэнапісу перыяду старажытнарусыкай дзяржавы. Манументаль-

ЛЮБОЎ ДА КРАЮ, ДА НАРОДА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

Яна ўжо ў «Ідыліі». Але радзіма ў гэтым творы—родны, любімы край, які не мае назвы, хоць паненка Юлія і размаўляе па-беларуску. Ды вось у 1855 г. выходзіць кніга «Гапон» з аднайменнай апавесцю, поўная назва якое чытаецца так: «Гапон, беларуская апавесць, з праўдзівага здарэння на мове беларускага люду напісаная». У гэтым жа годзе В. Дунін-Марцінкевіч піша музычнаму крытыку Юзафу Сікорскаму: «...я пад старасць зрабіўся пэняром беларускага народа». Праз два гады выходзіць кніга «Дудар беларускі», у якой змешчаны ліст да У. Сыракомлі і вершаванае апавяданне «Літарарскія клопаты». З гэтых твораў вынікае, што В. Дунін-Марцінкевіч яшчэ быў у палоне традыцый і падзяляў наш край на дзве часткі: на Літву і Беларусь. Паездка на паўночны ўсход ад Мінска (на Беларусь) была для яго настолькі важнай падзеяй, што ён апісаў яе ў «Літарарскіх клопатах». У гэтым апавяданні, як і ў лісце да У. Сыракомлі, пісьменнік паказвае, у якой складанай сітуацыі даводзілася яму пісаць і друкавацца. То быў час, калі новы цар, Аляксандр II, заняты іншымі справамі, яшчэ не кінуў свой «аўгустейшый» погляд на Беларусь. Карыстаючыся гэтай акалічнасцю, В. Дунін-Марцінкевіч выдае чатыры кнігі запар на працягу трох гадоў. Але вось выдавец Бейлін кажа Дудару:

...вас ніхто не знае, хіба што сяляне.
Нашто вы па-мужыцку пішаце, мой пане?
Кніга выйшла. Як яе ўспрынялі «адукаванае грамадства»? «Мужыцкі твор, якісць «Купала» (маецца на ўвазе апавесць В. Дуніна-Марцінкевіча.—А. С.). «Ah mon Dieu! Як можна мову так паскудзіць! Кінь гэтыя гримзолы, каб рук не пабудзіць! Не сорам вам хваляць плюгаўства, мілы пане? Хіба для фурманаў такое воль чытанне!»
Паэт са смуткам канстатуе, што ў шляхецкіх пакоях
...модныя паненкі, панічы і пані
У самым наймаднейшым дарогім убранні;
Французскі звычай там, французская і мова,
Свайго радзімага там не пачуеш слова.
Раскошы тыя убачыўшы, пачуўшы мовы тоны,
Падумаеш: Парыж тут адчыніў салоны.
Нават творы на польскай мове не карыстаюцца ў гэтых пакоях пашанаю. Звяртаючыся да У. Сыракомлі, В. Дунін-Марцінкевіч піша:
...не вер, што модныя салоны
З ахвотаю твае хапаюць творы,—
Для іх мілейшыя чужыны плёны,
Рамансы франкаў—вось чытанні ўзоры.
А ліра свайская ўздурнае смехі—
Яна для чэрні, пад гнілыя стрэхі!

Мы помнім, што любіць сваю краіну для аўтара «Ідыліі» азначала любіць свой народ. І хоць у В. Дуніна-Марцінкевіча былі сябры сярод за-

можнай шляхты (прыкладам, брат дзекабрыста, маршалак бабруйскай шляхты Аляксандр Лапа), хоць на ягоны пераклад «Пана Тадэвуша» падпісаліся два князі, колькі памешчыкаў ды багата каталіцкіх духоўных асоб і службоўцаў, быць пэняром беларускага народа азначала найперш быць паэтам сялян і для сялян. Такая была аб'ектыўная рэальнасць. Яна і прадвызначала дэмакратычны характар нашай літаратуры ў XIX ст.

Пішучы для сялян, В. Дунін-Марцінкевіч дбаў пра паляпшэнне нораваў. Таму ягоныя творы поўныя дыдактызму, таму ў іх рамантызм спалучаецца з сентыменталізмам. Беларускі Дудар піша і пра цяжкое становішча сялян, пра занябаньня палі, пра свавольна паноў, хоць, праўда, гэта менш кідаецца ў вочы. Паэт паказвае нам Халімона Забалотнага, які не разумее новых нораваў, нораваў капіталістычнага грамадства, з якімі сутыкнуўся ў «першапростаўнай» сталіцы. Халімону дзіўна, што «за добра дзела плаціць хрысціянам ў голаве прыспела». Ён кажа: «За спамогу бліжнім не хачу я зыску...». У творах для сялян сяляне выступаюць і як носьбіты нацыянальнай свядомасці. «Нямаш зямелькі, як Беларусь радзона!» — выгуквае Навум Прыгаворка, ад імя якога напісаны «Халімон на каранцы». У быліцы гаворка ідзе пра «беларуску чэсць». З гэтага можна зрабіць выснову, што нацыянальнае пачуццё паэт разумее як пачуццё маральнае. Высокая маральнасць немагчыма без патрыятызму, і наадварот. Гэтую думку В. Дунін-Марцінкевіч праводзіць і ў іншых творах.

Нельга сказаць, што Навум Прыгаворка ідэалізаваў сяляніна. Калі ў 50-я гады ён бачыць пагрозу норавам у п'янстве і распусце, дык у 60-я убачыў і выеў новы тып мужыка—нахабнага і цынчнага махляра Антона Сабковіча, які з пастушка вырастае ў аканома, потым—у арандатара, які лічыць, што сумленне — глупства, што «яго астаткі Уцяклі даўно да Вяткі».

У гэтых словах Сабковіча бачыцца думка самога В. Дуніна-Марцінкевіча. Ён ужо стары, ён перажыў трагедыю 1863—1864 гг., у сьмльцы ягоная дачка, ён сам быў у астразе і не мае права выехаць за межы свайго фальварка. Пачаўшы пісаць пра Сабковіча ў вершаваным апавяданні «З над Іслачы, або Лекі на сон», пісьменнік засяродзіў увагу на гэтым тыпе ў другім творы — у фарсе-вадзівлі «Залёты». Злачынец, зламыснік павінен перавыхавацца або зло павіна быць пакарана!—патрабуе традыцыя XVIII ст. Побач з Сабковічам «...знойдзеш ...у ліп нашых ценю Людзей, што хочучь сэрцам жыць, а не кішэню», — сівярджаў Навум Прыгаворка ў апавяданні «З над Іслачы...». Такіх людзей ён знайшоў... сярод шляхты. І гэтыя людзі вывелі Сабковіча на чыстую ваду ў «Залётах». Вядома ж, аўтар паграшыў супраць гістарычнай праўды, прырэчыў сам сабе («яго астаткі Уцяклі даўно да Вяткі»), ды што зробіш: аўтар заставаўся сынам Асветніцтва і сынам свайго класа.

Не і свой клас ён не ідэалізаваў. Пра гэта найяскавей сведчыць гістарычнае апавяданне «Люцынка, або Шведы на Літве», напісанае па-польску, г. зн. найперш для шляхты. Пралог да твора—пахвальнае слова роднаму краю. А канцаецца ён такімі словамі: «Гэта пыха магнатаў, свавольства без краю Вінаваты, што гром нас нябесны карае». Вуснамі свайго героя В. Дунін-Марцінкевіч так тлумачыць прычыну заняпаду Рэчы Паспалітай: «Не кароль-чужаземец вядзе край да згубы. А пыхлівае шляхта, паны-самалюбы».

Галоўная думка твора, прысвечанага падзеям Паўночнай вайны, у тым, што шляхціц павінен быць патрыётам, падпарадкаваць сваё жыццё інтарэсам Айчыны. Яшчэ трохі раней, у меладраме «Апантаны», пісьменнік з сумам канстатаваў, што ў шляхецкіх замочных сем'ях дзяўчат «Не вучаць пераймаць даўнейшай цноты, Не вучаць шанаваць прапрадзедку ўчанькі», што іх выхоўва-

юць у духу франкамані і ў авы няробстве. Паэт пытаў: «Дзяўчо, якое так муштруюць адзіяці, Ці можа добрай дочкай быць, стаць жонкай, маці, Сапраўднай грамадзянкай нашае краіны?» Гэта пытаў бацька будучых удзельніц паўстання. У «Люцынцы...» ён са смуткам адзначае, што моладзь 50-х гадоў бавіць час за прэферансам, пляткарыць. Асабліва яго турбуе, што юнакі не займаюцца вайсковай справай: «Шабля ў доме ўжо цуд, хто яе прыспасе?». Напярэдадні 1863 г. гэтае пытанне В. Дуніна-Марцінкевіча гучыць як заклік.

Выхаванню патрыятычных пачуццяў служыла і другое гістарычнае апавяданне—«Славяне ў XIX стагоддзі».

У XIX ст. у шляхецкім асяроддзі працягваецца працэс размежавання і палярызацыі сіл, які пачаўся ў XVIII ст. і найбольш ярка выявіўся ў час касцюшкаўскага паўстання. Прагрэсіўныя прадстаўнікі прывілеяванага класа вярталіся да народа. Царызм, распраўляючыся з філаматамі і філарэтамі, з паўстанцамі 1830—1831 гг., пазбаўляючы шляхецкіх правоў дробных і нават сярэдніх дваран, усяк абмяжоўваючы іх, толькі прыспешваў гэты працэс. Адам Міцкевіч, Ян Чачот, Ян Баршчэўскі, Людвік Кандратовіч (Уладзіслаў Сыракомля), Вінецят Дунін-Марцінкевіч, Рамуальд Падбярэскі, Арыём Вярэга-Дарэўскі, Кастусь Каліноўскі, Фелікс Тапчэўскі, Францішак Багушэвіч... Лепшыя прадстаўнікі шляхты выйшлі ў 1863 г. на змаганне за зямлю і волю для сялян, загінулі ў баях і на шыбеніцах, вымушаны былі пакінуць радзіму; апынуліся ў сьмльцы (вось чаму астаткі сумлення «ўцяклі... да Вяткі»). Прыклад паўстанцаў паклікаў на змаганне рэвалюцыянераў наступнага пакалення — «саразабойцу» Ігнаці Грыньвіцкага, Адама Гурыновіча, Каруся Каганца... Паўстанец Чаховіч паўляўваў на юнага Яся Луцэвіча—вялікага Янку Купала.

Але была і тая шляхта, якая пайшла на кампраміс, здрадзі-

роспісы драўляных праваслаўных цэркваў Куцеінскага манастыра пад Оршай і Тупічэўскага пад Мсціславам, мураваных Мікалаеўскай і Увазнясенскай цэркваў у Магілёве, уніяцкага Успенскага сабора ў Жыровічах, касцёла ў Ражанцы. Іх выконвалі мастакі розных веравызнанняў і рознага прафесійнага ўзроўню, аднак для ўсіх твораў беларускага манументальнага жывапісу гэтага часу характэрны, як адзначае аўтар, «экспрэсіўны малюнак, свежы, грубаваты тыпаж, колеравая мадэль і форма твараў, формы, унутраны рух, нешматслоўнасьць архітэктурных куліс, манументальнасьць, перанясенне міфалагічнага дзеяння з ідэальнага асяроддзя ў канкрэтнае». Пры разглядзе асобных роспісаў падкрэсліваюцца значныя адрозніжы ад канона і дагматычнай умоўнасці, свабодная тэрміналогія сюжэтаў, самавытраснасьць мыслення мясцовых майстроў. Развіццё манументальнага жывапісу ў сярэдзіне — другой палавіне XVIII ст. ідзе іншым шляхам. Аўтар дае гэтаму перыяду вельмі дакладную мастацтвазнаўчую характарыстыку: «Праграма роспісаў становіцца шматпланавай і неадназначнай, ускладняецца мастацкая мова, насычаецца вобразамі, набывае палемічную завостранасць. Усё часцей на першы план выступае зацікаўленасць мастака ідэалагічнымі ці палітычнымі пытаннямі бягучага моманту», у выніку чаго «губляецца той эмацыянальна-псіхалагічны кантакт з глядачом, які быў так характэрны для старажытнага мастацтва». У сферы мастацкіх сродкаў гэ-

та знайшло вырашэнне ў тым, што «па-барочнаму яшчэ бурны рух губляў сваю індывідуальнасць і ўсё часцей утвараў амаль музычныя рытмы. Простанародныя вострахарактарны тыпаж саступае месца больш арыстакратычнаму і вытанчанаму... Фарбы звычайна складаныя, яны перадаюць адценні і пераходы колеру» і г.д. Свае высновы аўтар падмацоўвае аналізам фрэскавых роспісаў езуіцкіх касцёлаў у Нясвіжы і Гродне, кармеліцкіх касцёлаў у Мсціславе, Магілёве і «Бялынічах, праваслаўнай царквы ў Слаўгарадзе, якія ўяўляюць сабой разгорнутыя манументальныя цыклы з выяўленай ідэалагічнай праграмай.

Кніга В. Церашчатавай не пазбаўлена недахопаў, тут ёсць гістарычныя недакладнасці (асабліва гэта датычыць пачатку другога раздзела), а таксама стылістычныя і тэрміналагічныя пагрэшнасці. Варта было б больш дакладна адмежаваць існуючыя помнікі манументальнага жывапісу ад тых, якія вядомы толькі па бібліяграфічных крыніцах — гэта не прынізіла б ролю даследчыка, а чытачу дало б больш поўнае ўяўленне аб становішчы гістарычна-мастацкай спадчыны ў нашай рэспубліцы на сённяшні дзень. Аднак названыя недахопы нязначныя побач з пазітыўнымі бакамі новага, вельмі патрэбнага навуковага даследавання, якое ўздымае глыбінныя пласты нашай мастацкай культуры.

Т. ГАБРУСЬ,
старшы навуковы супрацоўнік ІМЭФ АН БССР.

ла радзіме (магнаты не раз прадавалі яе і народ), шляхта, якая вырадзілася, вегетавала. Не толькі царскую ўладу высмейвае В. Дунін-Марцінкевіч у нешматным фарсе-вадзівлі «Пінская шляхта» — ён высмейвае тых, хто, жывучы побач з мужыком, ім пагарджае, у каго пых не на аднаго магната, а годнасці нікай, высмейвае тых, хто не хоча ўсвядоміць сябе часткай народа. Гэта паказальна: нічога не ведаючы пра фарс-вадзівлі В. Дуніна-Марцінкевіча, шляхціцы Карусь Каганец і Янка Купала пазней таксама высмейваюць рэтраградаў у сваіх бліскучых п'есах.

Творчасць В. Дуніна-Марцінкевіча — гэта цэлая эпоха ў беларускай літаратуры. У ёй яднаюцца XVIII і другая палавіна XIX ст., бо мы бачым тут рысы класіцызму і сентыменталізму, бачым рамантызм і рэалізм. Калі ягонае «Ідылія» і «Залёты», як піша А. Мальдзіс, мала чым адрозніваюцца ад драматургічных твораў XVIII ст., дык «Пінская шляхта» паклала пачатак новаму этапу ў камедыяграфіі. Ён стварыў на беларускай мове жанр вершаваных апавесці і апавядання. Я. Янушкевіч слухаў сівярдае, што перакладам «Пана Тадэвуша» ён упісаў беларускую літаратуру ў кантэкст літаратуры еўрапейскай, прынамсі славянскай. Ягонае вяртанне да народа — не толькі ў тым, што ён пісаў пра жыццё сялян, пра творчасць і гісторыю народа. Ягонае вяртанне і ў тым, што творы пісьменніка паступова вярталіся з забыцця, становіліся набыткам нашай духоўнай культуры, набыткам, без якога мы сябе не ўяўляем. Ці не паказальна, што «Ідылію» і «Залёты» перакладаў сам Янка Купала?

Калі ўжо развіваць тэму вяртання да народа, дык з прыемнасцю хочацца нагадаць, што апошнім часам былі выдадзены творы В. Каратынскага, К. Каганца, Ядвігіна Ш. Ведаю, што К. Цвірка рыхтуе кнігу Я. Чачота, а настаўнік са Случчыны М. Хаустовіч перакладае «Шляхціца Завальню» Я. Баршчэўскага. Мусіць, трэ-

ба падбаць пра найбольш поўнае навуковае выданне твораў і іншых пісьменнікаў XIX — пачатку XX ст. Менавіта навуковае, бо вось жа, адзначаючы прыемны факт выхаду «Твораў» В. Дуніна-Марцінкевіча, нельга не заўважыць, што ў каментарыях да кнігі ёсць хібы. Скажам, дынастыя Сасаў кіравала не толькі Польшчай, але і Літвой; Польшчай кіравала, дарэчы, з перапынкам, бо пэўны час на троне сядзеў стаўленік Карла XII Станіслаў Ляшчынскі. Мусіць, даўно пара ўсвядоміць, што польскія каралі нават у часы Рэчы Паспалітай улады над Беларуссю не мелі, калі яны не былі адначасова вялікімі князямі літоўскімі (прыкладам Ляшчынскі, пра якога пішацца ў «Люцынцы...»). У кнігах па гісторыі гэтай акалічнасць заўсёды ўлічваецца. Дзіўна чытаць у каментарыях, што слова «фэст» — польскае, што турэцкі дыван — сейм, рада, прыкра становіцца, калі чытаеш «каралей», «Троіцкі» (на ўвазе маецца рынак у Мінску) або тлумачыць да слова «ліхвар». А слова «бжаство» аднолькава ўпадабалі і аўтар каментарыяў і перакладчык «Апантанага». Дарэчы, у гэтым перакладзе шмат недаглядаў. Выгляд стаў лягавым сабакам, адмыслова карціна — адменнай, гульня — ігрый, перы — перамі, рысь — пантэрай і г. д.; у перакладзе меладрамы чамусьці не ставяцца, а адносяцца (да кагосьці) з нашанай, дзверы не зачыняюць, а закрываюць, смяюцца не з закаханага, а над закаханым, у голаў не ўлятае — налятае, А як гучыць у вуснах адукаванага шляхціца «тутка»? І зусім не разумееш, што гэта за пшычота дробная, якая ўтульвае смутак. Есць стыльвавы збоў ў перакладзе прысвячэння да апавесці «Купала», а ў «Благазаванай сям'і» Аліса чамусьці ператварэцца ў Аліну. Думаецца, калі настане час навуковага выдання твораў В. Дуніна-Марцінкевіча ці іх перавыдання, гэтыя заўвагі трэба будзе ўлічыць.

Анатоль СІДАРЭВІЧ.

КАМІТЭТ па Дзяржаўных прэміях Беларускай ССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры паведамляе, што да ўдзелу ў конкурсе на атрыманне Дзяржаўных прэмій БССР 1986 года дапушчаны:

У галіне літаратуры

1. Кудравец Анатоль Паўлавіч. Раман «Сачыненне на вольную тэму».
2. Кулакоўскі Аляксей Мікалаевіч (пасмяротна). Раман «Васількі» (перанесены з 1984 г.) і кніга апавесцей «Белы сокал».
3. Лойка Алег Антонавіч. Раман-эсэ пра Янку Купалу «Як агонь, як вада...».

Вылучаны прэзідыумам праўлення Саюза пісьменнікаў БССР.

4. Матукоўскі Мікалай Ягоравіч. П'еса «Паядынак».

5. Янішчыц Яўгенія Іосіфаўна. Кніга лірыкі «Пара любові і жалю».

Вылучаны прэзідыумам праўлення Саюза пісьменнікаў БССР.

АД КАМІТЭТА ПА ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЯХ БЕЛАРУСКАЙ ССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры

Філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна.

4. Матукоўскі Мікалай Ягоравіч. П'еса «Паядынак».

5. Янішчыц Яўгенія Іосіфаўна. Кніга лірыкі «Пара любові і жалю».

Вылучаны прэзідыумам праўлення Саюза пісьменнікаў БССР.

Творы літаратуры і мастацтва для дзяцей

1. Агняцвет Эдзі (Каган Эдзі Сямёнаўна). Кніга вершаў «На двары алімпіады».

Вылучана сходам супрацоўнікаў Мінскай абласной дзіцячай бібліятэкі імя Янкі Маўра і рэдкалегіяй часопіса «Вясёлка».

2. Вольскі Артур (Зайдэль-Вольскі Артур Вітальевіч). «Дабаруся да неба» (вершы і казкі).

Вылучаны педагогічным саветам сярэдняй школы № 25 г. Мінска.

3. Лукша Валянцін Антонавіч. «Крылаты цэх» (вершы і казкі).

Вылучаны сходам супрацоўнікаў аддзела народнай асветы выканкома Мінскага абласнога Савета народных дэпутатаў.

4. Нячаеў Леанід Аляксеевіч — рэжысёр-пастаноўшчык, Калашнікаў Уладзімір Аляксандравіч — аператар-пастаноўшчык, Чартовіч Аляксандр Іванавіч — мастак-пастаноўшчык. Тэлевізійны фільм для дзяцей «Рыжы, сумлены, улюбёны» (па матывах казкі Яна Эхольма).

Вылучаны кінастудыяй «Беларусьфільм».

У галіне журналістыкі

1. Карпенка Марыя Іосіфаўна. Кніга нарысаў «Камісарскі сад» і кніга публіцыстыкі «Горкі вепер з Гудзона».

Вылучаны выдавецтвамі «Юнацтва», «Беларусь», сакратарыятам праўлення Саюза журналістаў БССР.

2. Праскураў Васіль Фёдаравіч. Кнігі нарысаў «Пакланіся зямлі-карміцельцы» (перанесена з 1984 г.) і «Чорны хлеб».

Вылучаны выдавецтвам «Ураджай», праўленнем калгаса імя Кірава Ганцавіцкага раёна Брэсцкай вобласці і сакратарыятам праўлення Саюза журналістаў БССР.

3. Сідаровіч Людміла Леанідаўна — рэдактар, Барысёнак Тамара Сцяпанаўна — рэжысёр, Краўчук Галіна Уладзіславаўна — спецыяльны карэспандэнт. Цыкл тэлевізійных перадач «Служба вашага настрою» (1982 — 1985 гг.).

Вылучаны Дзяржаўным камітэтам БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанням.

4. Ткачоў Павел Іванавіч. Апавесць-падарожжа «Як разгаралася полямя» (перанесена з 1984 г.).

Вылучана праўленнем Брэсцкай абласной арганізацыі Саюза журналістаў БССР, сакратарыятам праўлення Саюза журналістаў БССР, прэзідыумам праўлення Саюза пісьменнікаў БССР.

У галіне музыкі і канцэртна-выканаўчай дзейнасці

1. Вагнер Генрых Матусавіч. Араторыя «Зоры Кастрычніка» («Ода Кастрычніку»), канцэрт для кларнета і камернага аркестра.

2. Помазаў Віктар Пятровіч (пасмяротна). Вакальна-сімфанічная паэма «Янка Купала», сюіта «Батлейка» для народнага аркестра.

Вылучаны прэзідыумам праўлення Саюза кампазітараў БССР.

У галіне тэатра, кіно, тэлебачання і радыёвяшчання

1. Калоўскі Ігар Васільевіч, рэжысёр. Цыкл тэлевізійных фільмаў аб выдатных дзеячах беларускай літаратуры: «Янка Купала. Паклон мой народу за песні», «Я не самотны... Максім Багдановіч», «Пятрусь Броўка. Голас сэрца», «Максім Гарэцкі. Прысады жыцця».

Вылучаны Дзяржаўным камітэтам БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанням.

2. Маслюк Валерый Васільевіч — рэжысёр-пастаноўшчык, Тур Юрый Мікалаевіч — мастак-пастаноўшчык, Клебановіч Вольга Міхайлаўна, Ткачонок Аляксандр Леанідавіч — артысты. За стварэнне спектакля «Знак бяды» па апавесці Васіля Быкава ў Дзяржаўным рускім драматычным тэатры БССР імя М. Горкага.

Вылучаны Міністэрствам культуры БССР.

3. Маслюк Валерый Васільевіч — рэжысёр-пастаноўшчык, Тур Юрый Мікалаевіч — мастак-пастаноўшчык, Клебановіч Вольга Міхайлаўна, Ткачонок Аляксандр Леанідавіч — артысты. За стварэнне спектакля «Знак бяды» па апавесці Васіля Быкава ў Дзяржаўным рускім драматычным тэатры БССР імя М. Горкага.

Вылучаны Міністэрствам культуры БССР.

4. Праватораў Генадзь Панцеляймонавіч — музычны кіраўнік і дырыжор, Штэйні Саламон Абрамавіч — рэжысёр-пастаноўшчык, Гейдэбрэхт Эрнст Давыдавіч — мастак-пастаноўшчык, Кагадзееў Аляксей Пятровіч — галоўны хормайстар, Саўчанка Аркадзь Маркавіч, Кастэнка Наталля Якаўлеўна, Экнадзісаў Уладзімір Сяргеевіч, Пятроў Яраслаў Фёдаравіч, Бастрыкаў Юрый Георгіевіч — артысты, выканаўцы галоўных роляў. За стварэнне спектакля оперы С. Пракоф'ева «Вайна і мір» у Дзяржаўным акадэмічным тэатры оперы і балета БССР.

Вылучаны прэзідыумам праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання.

5. Цвяткоў Юрый Мікалаевіч — рэжысёр і аўтар сцэнарыяў, Мехаў (Няхамкін) Уладзімір Львовіч — аўтар сцэнарыяў, Купрыянаў Вадзім Яўгенавіч — кінааператар, За стварэнне цыкла гісторыка-рэвалюцыйных дакументальных фільмаў: «Рэвалюцыя дае нам права», «Мост», «Чарвякову... Тэрмінова. Ленін», «Гісторыя адной тэлеграмы».

Вылучаны кінастудыяй «Беларусьфільм», сакратарыятам праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР і Дзяржаўным камітэтам БССР па кінематаграфіі.

6. Высоцкая Надзея Фёдаруна, Карповіч Таісія Андрэўна — складальнікі і аўтары тэкстаў альбома ў 3-х тамах: «Жывапіс Беларусі XII—XVIII стагоддзяў», «Плоская Беларусі XII—XVIII стагоддзяў», «Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва Беларусі XII—XVIII стагоддзяў».

Вылучаны Дзяржаўным мастацкім музеем БССР і сакратарыятам праўлення Саюза мастакоў БССР.

7. Шаранговіч Васіль Пятровіч. Серыя графічных лістоў «Памяці вогненнага вёска» і цыкл ілюстрацый да «Маніфеста Камуністычнай партыі» (выдавецтва «Беларусь», 1983 г.).

Вылучаны Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытутам.

8. Белавусаў Павел Кірылавіч (пасмяротна), Лягун Уладзімір Міхайлавіч — скульптары, Бялянкін Віталій Сцяпанавіч — архітэктар, Шчарбакоў Барыс Васільевіч — галоўны інжынер праекта. За стварэнне мемарыяльнага комплексу «Лудчыцкая вышыня».

Вылучаны сходам калектыву Мінскага мастацка-вытворчага камбіната Мастацкага фонду БССР і выканкомам Быхаўскага раённага Савета народных дэпутатаў Магілёўскай вобласці.

9. Занковіч Валянцін Паўлавіч — скульптар і архітэктар, Крамарэнка Віктар Уладзіміравіч — галоўны архітэктар праекта, Басінкевіч Генадзь Іосіфавіч — галоўны інжынер праекта, Фінскі Мікалай Пятровіч — брыгадзір трэста № 1 Мінскбуда, Мадалінскі Георгій Аляксандравіч — галоўны інжынер «Мінскпраекта», Грыбанаў Віктар Анатольевіч — намеснік дырэктара праектна-канструктарскага тэхналагічнага бюро Мінпрамбуда БССР. За стварэнне абеліска «Мінск — горад-герой».

Вылучаны выканкомам Мінскага гарадскога Савета народных дэпутатаў і прэзідыумам праўлення Саюза архітэктараў БССР.

10. Вялікай дапамогай Камітэту па Дзяржаўных прэміях Беларускай ССР з'явіцца актыўнае абмеркаванне твораў і работ, дапушчаных да ўдзелу ў конкурсе, грамадскімі арганізацыямі, творчымі саюзамі, устаноўмі культуры, навукова-даследчымі інстытутамі, шырокі абмен думкамі на старонках газет і часопісаў рэспублікі.

Водзукі, заўвагі і прапановы просьба даслаць да 15 кастрычніка 1986 года на адрас: 220034, Мінск-34, вул. Фрунзе, 5, Саюз пісьменнікаў БССР — Камітэту па Дзяржаўных прэміях БССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры. Тэл. 36-86-71.

тэлебачанні і радыёвяшчання, праўленнем Саюза кінематаграфістаў БССР, сакратарыятам праўлення Саюза пісьменнікаў БССР.

2. Мазыніскі Валерый Яўгенавіч — рэжысёр-пастаноўшчык, Шыпіла Яўген Патафеевіч, Кокшыс Тадэвуш Антонавіч, Мархель Таццяна Рыгораўна, Пятрачкова Валянціна Цімафееўна — артысты. За стварэнне спектакля «Вечар» па п'есе Аляксея Дударова ў Беларускай дзяржаўнай акадэмічнай драматычнай тэатры імя Якуба Коласа.

3. Маслюк Валерый Васільевіч — рэжысёр-пастаноўшчык, Тур Юрый Мікалаевіч — мастак-пастаноўшчык, Клебановіч Вольга Міхайлаўна, Ткачонок Аляксандр Леанідавіч — артысты. За стварэнне спектакля «Знак бяды» па апавесці Васіля Быкава ў Дзяржаўным рускім драматычным тэатры БССР імя М. Горкага.

Вылучаны Міністэрствам культуры БССР.

4. Праватораў Генадзь Панцеляймонавіч — музычны кіраўнік і дырыжор, Штэйні Саламон Абрамавіч — рэжысёр-пастаноўшчык, Гейдэбрэхт Эрнст Давыдавіч — мастак-пастаноўшчык, Кагадзееў Аляксей Пятровіч — галоўны хормайстар, Саўчанка Аркадзь Маркавіч, Кастэнка Наталля Якаўлеўна, Экнадзісаў Уладзімір Сяргеевіч, Пятроў Яраслаў Фёдаравіч, Бастрыкаў Юрый Георгіевіч — артысты, выканаўцы галоўных роляў. За стварэнне спектакля оперы С. Пракоф'ева «Вайна і мір» у Дзяржаўным акадэмічным тэатры оперы і балета БССР.

Вылучаны прэзідыумам праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання.

5. Цвяткоў Юрый Мікалаевіч — рэжысёр і аўтар сцэнарыяў, Мехаў (Няхамкін) Уладзімір Львовіч — аўтар сцэнарыяў, Купрыянаў Вадзім Яўгенавіч — кінааператар, За стварэнне цыкла гісторыка-рэвалюцыйных дакументальных фільмаў: «Рэвалюцыя дае нам права», «Мост», «Чарвякову... Тэрмінова. Ленін», «Гісторыя адной тэлеграмы».

Вылучаны кінастудыяй «Беларусьфільм», сакратарыятам праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР і Дзяржаўным камітэтам БССР па кінематаграфіі.

У галіне выяўленчага мастацтва

1. Высоцкая Надзея Фёдаруна, Карповіч Таісія Андрэўна — складальнікі і аўтары тэкстаў альбома ў 3-х тамах: «Жывапіс Беларусі XII—XVIII стагоддзяў», «Плоская Беларусі XII—XVIII стагоддзяў», «Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва Беларусі XII—XVIII стагоддзяў».

Вылучаны Дзяржаўным мастацкім музеем БССР і сакратарыятам праўлення Саюза мастакоў БССР.

2. Шаранговіч Васіль Пятровіч. Серыя графічных лістоў «Памяці вогненнага вёска» і цыкл ілюстрацый да «Маніфеста Камуністычнай партыі» (выдавецтва «Беларусь», 1983 г.).

Вылучаны Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытутам.

У галіне архітэктуры

1. Белавусаў Павел Кірылавіч (пасмяротна), Лягун Уладзімір Міхайлавіч — скульптары, Бялянкін Віталій Сцяпанавіч — архітэктар, Шчарбакоў Барыс Васільевіч — галоўны інжынер праекта. За стварэнне мемарыяльнага комплексу «Лудчыцкая вышыня».

Вылучаны сходам калектыву Мінскага мастацка-вытворчага камбіната Мастацкага фонду БССР і выканкомам Быхаўскага раённага Савета народных дэпутатаў Магілёўскай вобласці.

2. Занковіч Валянцін Паўлавіч — скульптар і архітэктар, Крамарэнка Віктар Уладзіміравіч — галоўны архітэктар праекта, Басінкевіч Генадзь Іосіфавіч — галоўны інжынер праекта, Фінскі Мікалай Пятровіч — брыгадзір трэста № 1 Мінскбуда, Мадалінскі Георгій Аляксандравіч — галоўны інжынер «Мінскпраекта», Грыбанаў Віктар Анатольевіч — намеснік дырэктара праектна-канструктарскага тэхналагічнага бюро Мінпрамбуда БССР. За стварэнне абеліска «Мінск — горад-герой».

Вылучаны выканкомам Мінскага гарадскога Савета народных дэпутатаў і прэзідыумам праўлення Саюза архітэктараў БССР.

Вялікай дапамогай Камітэту па Дзяржаўных прэміях Беларускай ССР з'явіцца актыўнае абмеркаванне твораў і работ, дапушчаных да ўдзелу ў конкурсе, грамадскімі арганізацыямі, творчымі саюзамі, устаноўмі культуры, навукова-даследчымі інстытутамі, шырокі абмен думкамі на старонках газет і часопісаў рэспублікі.

Водзукі, заўвагі і прапановы просьба даслаць да 15 кастрычніка 1986 года на адрас: 220034, Мінск-34, вул. Фрунзе, 5, Саюз пісьменнікаў БССР — Камітэту па Дзяржаўных прэміях БССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры. Тэл. 36-86-71.

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ

Скаргі

На чукалках-выбоінах я ўзмок.
Быў самы вільчык лета.
Я кіраваў на хутарок,
Каб у Гомель перавезці паэта.

Ён там на вышках загасцяваў,
На сене з духам мядовым.
Вершы пісаў і скаргі слаў
У высокія установы.

Аб тым, што талент зусім
зачах,
Што жыве на чужых харчах,
Што нідзе яго не друкуюць.
Толькі ведаюць — крытыкуюць.
Што нідзе ў яго, блукара,
Няма ні кала, ні двара...

Таленты трэба расціць,
вядома,
Каб сягалі ў творчыя высі.
Мне пазванілі з творчага дому.
Сказалі:
— Едзь, разбярыся!
Тут пашыраецца Каралькоў, —
Бясконцы наш клопат хатні, —
Хай засяляецца на пару гадкоў.
Як жа яго там?
Ратнеў!

Чыталі, чыталі.
Піша багата.
Але аптымізму ў яго малавата
І нейкі завужаны круггляд.
Словам, вяртай яго ў горад
назад.

Хай падумае, абжывецца,
Можа, тады весялей
запяецца...

І вось я трасуся па большаку
На «газіку» ў пыле і поце.
Раптам бачу:
Узнямае руку
Мужчына на павароце.

— Да Дзятлавіч, —
просіць мяне. —

Падвядзеш?
Тут кіламетраў дзясць.
Па гэтым пяску марудна
брыдзеш,
Ногі ледзь прысак месяц.

— А як жа, — адказваю, —
Падвяду!
Мужчына з палёгкай смяецца:
— Можа, ў дарозе пад колы

лазу
Разам цягаць давядзецца.
Зноў падарожны пыл
запырашыў.
Дзядзька адхекаўся, закурыў.
І праз якіх там пятнаццаць
хвілін
Быў ён мне, як бацька,
Яму я — як сын.
Пра гэта я ведаў яшчэ і раней:
Заўсёды дарога яднае людзей,
Не тая, што жартам гавораць:
як лоб,
А тая, дзе ўся — за калдобам
— калдоб.

Дзядзька не дужа быў гаваркі,
Што зробіш, і сам я, напэўна,
такі.

Аднак пацікавіўся:
што за планеда
У горад вадзіла яго, інваліда?

Дзядзька рукою махнуў:
— Не кажы!
Хоць ты самому ўжо скаргі
пішы

Пра тое, што скаргамі заваліў
Інстанцыі розныя наш тут
адзін.

І едуць камісіі розныя, едуць,
Ні павячэраць табе,
ні паснедаць.

Ніяк не ўсталюецца
ў вёсцы зацішша,
Бо ён усё піша...
Бо ён усё піша...

То шыферу трэба, то цэгля,
то лесу,

То адшукае «ізыяны» прагэсу.
— Я, — кажа, — ніколі
не буду маўчаць,
Прывык я «ізыяны
ізоблічаць»!
І летам гарачым, і сцюжнай
зімою
Возімся ўсе з ім,
нібы са скулою.
Ледзь што не па ім,
то ён прэз на таран:
Я, кажа, мінулай вайны
ветэран!

Як быццам усе мы вайну
тут праспалі,
Як быццам мы з ворагам
не ваявалі,
Нібы пагарэлі не нашы
тут хаты,
Нібы ўсе ў жывых —
партызаны, салдаты.
Вунь, колькі вякуе ўдоў
у салдатках.
Хто ім дапаможа
ў парэпанных хатках?
Калі састарэлым
ім не дапаможам,
Як глянуць сумленна ў вочы
ім зможам?
А гэты штукарыць, а гэты —
грабе
І справа і злева і ўсё
пад сябе!

Вось зноў напісаў,
што не далі каня
Яму звездзі сена.
А я — старшыня.
Не, не калгаса,
а сельсавета.

Ён напісаў — я ў адказе
за гэта.
Што зробіш, як кажуць,
закон ёсць закон.
Вазіў тлумачальную
сённю ў раён.
Вядома, гуманны і добры
наш лад,
Але і праблем жа тут многа,
Калі крыкуна-аглаеда такога
Не можа ніхто асадзіць з нас
назад.

Сапраўдны герой — хто
заўжды ў барацьбе,
Не будзе ў народа сядзець
на гарбе!
Я слухаў балючую споведзь.
Маўчаў

І «газік» па жоўтых
выжарынах гнаў
І думаў пра тое, што часта
і сам

Дапамагаў вось такім
крыкунам, ка!
А той, у каго сапраўды
набалела,
І для падтрымкі наспела
пара, —

Па завядзёнцы народнай,
нясмелай
Свой боль не наніжа
на кончык п'яра.

Яго пры імклівым руху
няможна
Нам прамінуць,
нібы знак дарожны.

Бо гэты нястрымны,
калдобісты рух
Злучае ўсіх нас
у жыццёвы ланцуг.

ПРОЗА

Даспявала збажына

Зіхоткія гусеніцы падмялі высокі
пырнік, зрабілі абарот і блізка ад уз-
межка знерухомелі. Долю гоцнуў це-
льпукаваты, з бялсымі, быццам
грыўкі сіўцу, брывамі, з аблупленным
кірпатым носам Павел Дуднік. З-за
няспешнай хады больш звычайнага
касалапачы, ён падышоў да паніклай
збажыны, ссунуў на патыліцу замусо-
леную шапку, загорб жмут каласоў.
схіліўся над імі.

«Зноў нешта ўдумаў. Зноў чакай
фокусаў, — скаланула хударлявы,
запушаныя кволенькай шчэціцы, зага-
рэлы Задораў твар нервовай дрыгот-
ка. — Ну і штука! Быў бы мала-
дзейшым — хутка б я абламаў цябе.
Па струнцы хадзіў бы».

Не падабаўся яму падначалены.
Са знаёмства не ўзлюбіў яго брыга-
дзір.

Дуднік акурат акамянеў. Як стаў,
дык і не зварухнуўся.
«Слупняк хапіў! — раз'ярыла
хлопца. — Ото работнічка бог па-
слаў!»

Не памятаючы сябе. Задора пакі-
нуў трубаўкладчыкаў.

— У чым справа? — запыніўся
побач.

— Гляджу во, — тузнуліся Дудні-
кавы бровы.

— І што ўбачылі?

— Зеленкаватая збажына-яшчэ.

— Якое вам дзела да яе?

— Тыдзень бы ёй пастаяць — вы-
спела б акурат.

— Няхай не баліць ваша галава па
нейкаму ячменю.

— Гэта — жыта.

— Тым больш! — узарвала Задор-
ру. — Дакуль будзеце тырчаць тут?
Кожная мінута дарагая. У мяне план.
Капайце далей.

— Як?!

— Прама.

— Па збажыне?! — не паверыў
Павел Дуднік.

— Колькі той збажыны.

— Усё-ткі ж.

— Наша дзела маленькае. За нас
іншыя падумалі. Мудрэйшыя галовы
планавалі провад. Відаць, даўно спіса-
лі гэтае жыта. Нам загадана пракла-
сці трубы, і мы, згодна схеме, — па-
ляпаў брыгадзір па планшэццы, якая
вісела пры боку, — пракладзём іх.
Сядайце, Дуднік, за рычагі.

— Не... не!

Павел тузануўся і наўздзіў шустра
падрабязіў прэч.

— Куды вы? — памкнуўся ўтры-
маць Задора.

— Блізка вунь.

— Стойце, кажу!

— Вярнуся зараз.

— Самавольства!.. Анархія! — не
ведаючы куды падзець сябе, заснаваў
брыгадзір. — Гэтага я не пакіну так!

Хопіць! Нацярапеўся. Накручу хвост!
Сам напасіўся. Няхай не крыўдуе!

Чырвоны ад гневу, ён падбег да
трубаўкладчыкаў, стаў перад худар-
лявым, даўгім, што вудзільна, пабе-
ленным сівізнай, старэйшым за ўсіх
у брыгадзе Воспам Трацяком.

— Сямёнавіч, хадземце, падмяніце
Дудніка.

— Я — шафёр, — сціпла кашля-
нуў той.

Леанід КАЛОДЗЕЖНЫ

— Не бяда.

— Не мой то клопат.

— Прашу вас!

— Я не ведаю ўстройства Дудніка-
вай капалкі. А калі б і ведаў, то ўсё
адно не ўзляўся б за чужы гуж. Павел
— не хлапчук. Павел не любіць, каб
хтосьці лез яму пад руку. Таму —
даруй, Канстанцінавіч, не прасі.

— О, брыгадка падабралася! —
усклікнуў Задора. — О, парадачкі!
Крутнуўся. — Прыйдзецца ўсё-ткі
таму-сяму падцягнуць гайкі!

Хлопец адбегся і заснаваў уздоўж
канавы: крокаў дзясць туды адмер-
ваў, столькі ж назад рабіў; няўрым-
ліва сноўдаў, памінутна бліскаў га-
дзінікам: колькі там адсутнічае не-
слух?

Завяўся Дуднік з касой і віламі.
Не зважаючы ні на знімелых рабо-
чых, ні на разлітаванага брыгадзіра,
ён тут жа падзынкаў мянташкай, за-
тым па напрамку канавы зачаў валіць
жыта.

— Чарговага коніка выкідаеце? —
скокнуў наперад хлопец. — Загадаваў:
канцайце самачыства!

— Тут нядоўга, — не запыняючы-
ся, даволі міралюбна вымавіў Дуд-

нік. — Паўгадзіны, не больш затрачу.
Пасля сваё наганю.

— Вы... вы... — затрэсла Задору.

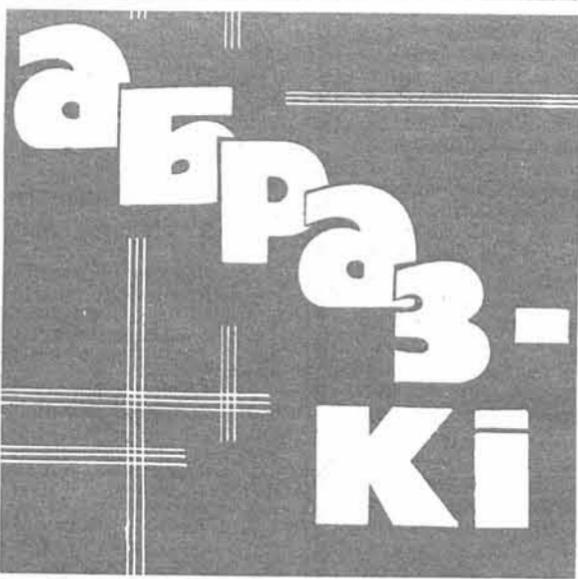
— вы — разгільдзай!

— Дарэмна крычыш на чалавека.

— падышоў Трацяк. — Думай, што
кажаш, начальнік.

— І вы ў тую ж дудку зайгралі?

— Супакойся, Канстанцінавіч, —
парадкуючы скошаную збажыну, за-
мільгаў віламі шафёр, — і будзь ла-

скаў, выбірайся адтуль, не дратуй
жыта.

— Што-о-о?!

— Не тапчыся, гавару, не псоць
дабро. Людзі яго пасеялі, па-людску
трэба з ім і абыходзіцца.

Акурат аглушаны, хлопец на паў-
слове змоўк, знійкавеў і асцярожна
ўзняў нагу, ступіў раз, другі.

Смага

Распаленае да белізны паслябе-
дзеннае сонца нагадвала зіхатліва-ас-
ляпляльную лужыну. Ад яго
пякельных промяняў нідзе нельга бы-
ло схавацца. Яны прашывалі самыя
густыя шаты, пратыкаліся то адтуль,
то адсюль. І куды б ні сунуўся — га-
рачынёй патыхала. Нават сярод не-
пралазных гушчарнікаў задуха тры-
малася.

Размораныя, знясленыя, пазашы-
валіся кудысьці птушкі, змоўклі, ні
гуку не падавалі. Абзываўся толькі
сівы крумкач; сядзеў з распушчаны-
мі крыльямі на сухаверхай яліне ды
не-не ляютна разяўляў глюгай:
кр-р-у-ум, кр-р-у-ум.

Ён не цёгся, не вікаваў па баках,

як звычайна, а крочыў таропка, лавіра-
ваў між дрэў. Яго мала вабілі грыбы,
асабліва адзіночныя сыраежкі. Яму
піць хацелася. Смага даўно ўжо ма-
рыла. Таму глядзеў больш, каб асвя-
жыцца. Шукаў ручайку ці хоць кал-
добіну. На жаль, ні тое, ні другое не
траплялася.

Ускрай верасковай выжарыны ся-
род машку пад дубкамі стрэлася да-
волі вялікая неруш маладых лісчак.
Без асаблівай ахвоты апусціўся над
імі, пачаў рэзаць.

Разагнуўся мінут праз дзясць,
выцер далоняй потны лоб, аблізнуў
перасмяглыя губы, зіркнуў управа,
улева; убачыў куст чорных пераспе-
лых ажын; не раздумваючы, наблізіў-
ся, ухапіўся латашпць салодкія яга-
ды.

З'еў жменю, другую — смага не пра-
ходзіла, а наадварот, здавалася, рас-
пальвалася мацней.

«Не, больш не магу! Пайду. Тут у
лесе непадалёку вёсачка дзесьці. Па-
шукаю».

Ламіўся напасткі. На грыбы ўжо
не звяртаў увагі. Думаў аб адным: як
бы хутчэй прагнаць спапяляючую
нутро пакутлівую смагу.

Ці то прыдалося, ці то сапраўды
ўлавіў, як з-за сцяны хвойніку павея-
ла ўдушліва-прынадным пахам.

«Што б так водарыла?» — здзівіла.
Забываючы пра стому, угнуў гала-
ву, пашыўся праз лапнік.

Не зрабіў і дваццаці крокаў — апы-
нуўся ля ахопленнага жоўтай квецен-
ню лубінавага поля. Стаў, міжвольна
знямеў: харавто!

Не адразу, толькі калі ачوماўся,
калі мінула захапленне, заўважыў па
другі бок нешырокай касы пад зату-
лкам жыдкаватых купак дрэў тры бу-
дыніны: адну бліжэй, дзве — далей.

«Раней быццам бы большай вёсачка
выглядала, — мільганула думка. — Ві-
даць, сцураліся асобныя яе».

Пасігаў па вузенькай, пракапыча-
най дзікамі, сцежцы.

«Зараз спатолюся, — каўтнуў кады-
ком. — Вада тут, памятаецца, сцюдзё-
ная. Ні даць, ні ўзяць — зубалом».

Да хаты наблізіўся з глухой сцяны.
Прайшоў затравелым гародчыкам,
шумна мінуў кусты парэчак і, аж хіс-
нуўся назад, запыніўся, затаптаўся —
колішняя жытло спаткала нечаканай
няветласцю: дзверы былі шчыльна
забіты, а вокны наадварот зеўрылі
чорнымі ямінамі-паваламі.

Мелькам ён убачыў праз адзін
праём абарваную, павіслую, напэўна,
ад фіранкі, тасёмку, край пачарнела-
га стала, на супрацьлеглай сцяне аб-
рамлены шырокім акладам перако-
шаны вялізны здымак маладой пары
— мужчына і жанчына са схіленымі
адзін да другога галовамі, і чамусьці
згорбіў спіну, баязліва азірнуўся,
хрупуў шклом, ледзь не на дыбках
падаўся прэч.

Дзе аслабелае лопне звяно —
Бодем праніжа ўсіх нас яно.
Хай не сціскаюцца
мускулы ў целе:
Не паспашаліся...
Не даглядзелі...
А як жа пэзт?
Правэз я пэзта.
Аўтограф мне свой
ён пакінуў за гэта.

Чым вякам ты пахваліся,
У вяках чым праславіўся,
Час маторны і мутарны,
Электронны, камп'ютэрны?

Мастакамі,
Пэзтамі,
Светлай доляй людскою?
Можа, толькі ракетамі,
Што вісяць над табою?

Можа, сонцам прыручаным.
Каб — ні смерчаў, ні сцюжы?
Акіянам атручаным,
Амярцвеласцю сушы?

У раз'ятраным гудзе і брудзе
Чуеш, час, што адказвае нам:
— Чым сабе вы праславіце,
людзі,
Я дарэшты вякам перадам!

Помнік

Дыктатар мікрадзяржавы
Перад тым, як сканаў,
Ад свербу прывіднай славы
Помнік сабе рыхтаваў.

Сам прыкінуў эскізы,
Праект ухваліў свой сам.
І — разасланы візы
Лепшым у свеце майстрам.

Але не ўлічыў ён штосьці:
Мішурацца і ўладары.
Не йдуць і не едуць госці —
Лепшыя ў свеце майстры.

Збіўшы настроі манікальны,
Які яго гнёў даўно,
Зірнуў ён са спачывальні
На плошчу ў бронеекно.

Залапаталі бровы,
Як ад містычных праёў:
Там яго шматметровы
Помнік ужо стаяў.

Было ўсё, як на паперы.
Дыктатара ж сцяў адчай:
Цень вялізнай сякеры
Крывавіўся з-за пляча.

Як паслугачы ні збівалі
Яго што ночы, што дзень,
Як помнік той ні знішчалі, —
Дагэтуль крывавіцца цені!

Калі давяраецца маці сын...

Рыгор Барадулін
Да ранку не спіць.
Пакутна ўзор пазычны
тэцца.
На Ушаччыне гром
прагрыміць —
Дождж на Палессі
пальцеца.

Марозам каляным
Сцяла Сібір.
Прэе ў субтропіках глеба.
Пэзт — словалюб,
Пэзт — любамір,
Сын роднай зямлі і неба.

Бачыць усё на экране душы.
Голас нябесаў чуе.
Пэзт, сумуючы па цішы,
Спакой раўнадушша карчуе.

Дзіўныя птахі спяваюць над ім,
Хаця свет трывогі множыць.
І горка-салодкі Айчыны дым
Памяць яго трывожыць.

Пакуль рука трымае пяро
На берэзе Ушачкі, ці Сожа,
Верыць пэзт:
Пераможа дабро,
На свеце дабро пераможа!

У вырай плыве жураўліны клін
І павяртаецца зноў у Айчыну.
Калі давяраецца маці сын,
Верыць маці такому сыну.

Жыццёвы крыж

Дамоў дзяўчыну я праводзіў,
Мой шлях праз могількі
праходзіў.

Назад вяртаўся.
Раптам крыж
Спытаў мяне:
— Чаму не спіш?

У звонка-ядранай прасторы
— Чаму не спіш? —
Звінелі зоры
І пеўні, прадзяўбаўшы ціш,

Крычалі мне:
— Чаму не спіш?

Я звяў, разгублена-ціхмяны,
Як злодзей, за руку спайманы.
І з той пары быў я не рад
Сустрэць яе паміж дзяўчат,
Хоць нагадаў аднойчы крыж:
— Чаго ты спіш?

Прайшлі гады.
Я тым жа шляхам
Ішоў прыгнечаным бадзягам:
Убачыць бы, хаця б разок,
Каханне першае здалёк!
І прыдарожны крыж спытаў:
— Ну, што?..
Праспаў?

Доля

А ведалі на Усходзе ўладары:
Пэзты — вешчунны і бунтары,
Мяцежнікі пэзты і прарокі,
І чыстыя, як горныя патокі.

Нацкоўвалі фанатыкаў на іх,
Іх рукапісы на кастрах палілі.
Народ жа далучаў іх да
святых,
І песні шанавалі іх, і магільны.

Ці не таму яны, уладары,
Іх пачалі прыручваць
пры двары,
Каб толькі іх пэзты апявалі,
Авечкамі пакорлівымі сталі.

Але выліньваў залаты халат
У тых, хто не ўтрымаўся
ад спакусы.
Пэзт сапраўдны —

чалавеку брат,
Ен у гарэм сваю
не спавіць музу!

Ішоў пэзт сапраўдны
ў жабракі,
Ды не працягваў
Уладарам рукі.

Славенія

Славенія — слава і слова.
Любляна — пшчота, любоў...
Славянская мяккая мова
З глыбінь скамянелых вякоў.

Свабода
Людзей чалавечыць.
На гэтай пакутнай зямлі
Ні атурэчыць,
Ні анямечыць
Чужынцы народ не змаглі.

І сёння на вулках Любляны
Пад покрывам мірнай зары
«Кацюшу» пляюць партызаны,
Нібы ў беларускім бары.

Чаму ж гэтак ціха спяваюць,
Нібы ля начлежных кастроў,
Нібыта з-за гор наплываюць
Варожыя хмары ізноў?

І я, пасланец Беларусі,
Пад покрывам мірнай зары
Да явара тут прыхінуўся,
Нібы да хваінкі ў бары.

Ракеты глядзяць, як цыклопы.
Свет сны міралюбных сніць.
І чыстая ў цэнтры Еўропы
Крыніца славянства бруіць...

«Спяшаліся дужа гаспадары. На-
ват антэну не знялі, — зазначыў сам
сабе. — Бачна, адбрыдла ім гэтая зям-
ля. Бачна, лепшы кут знайшлі».

Пра вуліцу, пра тое, што менавіта
яна тут пралягала, згадвалі даволі
прыкметныя каляны ды там-сям аб-
сіды.

Дзве апошнія хаты таксама стрэ-
цілі немагой. Вераб'і і тыя не пярха-
лі каля іх. Толькі сарока маўкліва
ўзнялася са змарнелай яблыні, куль-
нулася над абрынутым зрубам кало-
дзека і нырнула ў лес.

«Дзе ж гаспадары?! Раз'ехаліся,
пэўна. Па гарадах аселі, унукаў нянь-
чаць. Ці...ці, можа, паляглі на пагруд-
ку пад бярозамі? Але ж дзеці... іх
дзеці!.. Яны ж павырасталі тут!»

Ён запыніўся перад яблыняй, сар-
ваў зеленкаваты яблык, і, жадаючы
хоць трохі прагнаць смагу, хруснуў,
меўся глытнуць, аднак не змог — кус
засеў у горле.

Вясельная ноч

Спакваля разыходзіліся госці, спак-
валя ўлягаўся і вясельны тлум.

Недзе за поўнач, калі засталіся ад-
ны родзічы, усталяваўся нарэшце няз-
вычны спакой. Было чуваць, як за
вокнамі выў вецер, як шархацеў па
шыбах снег.

— Завіруха ўзнялася, — прыбіраю-
чы са сталаў, навастрыла вуха сястра.
— Не інакш чорт на ведзьме жэ-
ніцца, — крактануў бацька.

Хмыкнуў швагер:
— Відаць, з Лёшы прыклад узяў.
Відаць, і яму халасцякаваць надаку-
чыла.

— О, а дзе ж нявестачка мая! —
спахопліва азірнулася маці і запы-
тальна акінула Аляксея вокам. — Не
скажаш, сыноч?

— Была во.
— Калі?
— Нядаўна.
— І слыла?
— Выйшла.
— Адна?
— Не змеціў.
— Гаварыла ж, куды надумала?
— Не.
— Пакрыўдзіў, можа?
— Скажаш.
— Глядзі мне! — паківала пальцам
старая. — Паскардзіцца хай, дык не
пагладуць цябе па галоўцы.

— Я ж — ні-ні... — разгубіўся сын.
— Ладна. Пабачу, — не даслухала
жанчына і раптоўна прыкрыкнула: —
Чаго стаіш? Ідзі шукай сваю прапажу
ды вядзі дамоў. Крыў бог застудзі-
ца!

— Зараз!
Мітусліва Аляксея накінуў бацькаў
кажушок, адзеў шапку, шугануў за
дзверы.
Ледзь высунуўся з сянец — па твары

секануў калючы снег. Угінаючыся,
засланяючы вочы, хлопец павёў гала-
вой, няўпэўнена клікнуў:

— Таня... Таньча!
У адказ яшчэ зласлівай свіснуў
з-за вулга вецер, грывнуў узарванай
ля коміна бляхай, узвіхрыў снежны
пыл.

Мінуту ці больш, пакуль не асвой-
таўся са святла, услухаўся, затым не
вытрымаў, таропка пералічыў абца-
самі крутыя прыступкі, скокнуў це-
раз намеценую гурбу, мімаходзь заў-
важыў глыбокія паўзанесеныя сляды.
«Таніны!» — падумаў.

Ён угнуўся, пусціўся трухам.
Завіруха зраўняла неба і зямлю — ні
хат, ні нават прысад не віднелася.
Ды Аляксея і не стараўся іх апазна-
ваць; не арыентаваўся — глядзеў толь-
кі перад сабой.

Шыбаваў — не ведаў куды. Бухаў
вышэй каленяў; не асцерагаўся ані, бо
снег адразу ж набіўся за кароткія ха-
ляўкі бацнак; прабіраўся праз сумё-
ты, нярэдка кудысь правальваўся,
падаў, усхопліваўся.

Сляды не ўсюды празначаліся. Пад-
час яны прападалі. Хлопец тады су-
нуўся наўздагад. Разы два вяртаўся,
управа, улева кідаўся. Нарэшце зна-
ходзіў. Брыў далей.

Нечакана апынуўся перад глухой
даўжэзнай цаглянай сцяной. Разгуб-
лена спыніўся, знямеў. Але неўзаба-
ве сцяміў: да кароўніка выбраўся.

Бегма абгануў будыніну, знайшоў
пырокія вароты, пхнуў плячом, ува-
ліўся ва ўтулле цяпла.

Таню ўбачыў не адразу. У старэнь-
кай фуфайцы, у пуховай хустцы, з-пад
якой вытыркваўся бялюткі вясельны
вэлюм, дзяўчына пераміналася каля
слупа.

— Ага, знайшоў-тні бяглячку! —
падкраўся і крыкнуў хлопец.

Ад неспадзеўкі Таня ўздрыгнула,
няўцямна спытала:

— Ты... ты чаго?
— А ты чаго тут апынулася?
— За Краску баялася. Ведала —
ацеліцца. Вось і не вытрымала, пры-
мчала.

— Ну і што? — абняў яе Аляксея.
— Вунь глядзі! — шчасліва ўсміх-
нулася дзяўчына. — Цялушачкай па-
радавала мяне!

Толькі зараз хлопец заўважыў па-
сярод стойла чорную крутарогую ка-
рову і ля яе на дрыготкіх ножках та-
кое ж чорненькае цялятка. Карова то
лізала цялё, то бліскала вачыма, не-
спакойна мыкала.

— Праўда, харошанькае малеча?!
— ускінула дзяўчына галаву.

— А ты яшчэ лепшая ў мяне! —
прыпаў хлопец да гарачых губ.
Карова чамусьці не абзвалася
больш, адно лізала і лізала сваё ця-
лятка.

Нелюдзімы

Бляднеў заход, гусцеў морак, чар-
натой засноўваліся зямля і неба. Уга-
ры паўсюдна запальваліся спачатку са-
мыя буйныя зоркі, потым — драбней-
шыя і нарэшце праклонуліся зусім
малюсенькія, ледзь бачныя.

Сцяпан брыў памалу. Знарок мару-
дзіў. Як кінула яго і паехала да дачкі
жонка, — маўляў, не знясу я больш
тваёй нелюдзімасці, жыві сам па са-
бе, — ён ніколі не спяшаўся дадому.
Яму няўсцёрп было аднаму. Прыгня-
талі маўкліваць і пустэча.

Ад хат, з разяпленых дзвярэй ці ад-
чыненых акон, з падворкаў даносіліся
галасы або нейкія гукі: там гаманлі,
смяліся, недзе шумна ўздыхала ка-
рова і чуўся звон тургіх струменяў па
бляшаных сценках дайніцы, тут лілася
рахманая музыка, адтуль даляталі
дзынканне вядра і плёскаць вады.

«Затое ў мяне — цішыня, — быц-
цам ад недалёкай бліскаўкі, скаланула
Сцяпана. — Ніхто нічым не азавец-
ца».

Бадай, трыццаць гадоў ён круціў
шафёрскі абаранак, ведаў адну сваю
машыну. І таму, пэўна, не любіў нічо-
га жывога. Варта было бадзяжымаму
сабаку да прызбы наблізіцца — Сця-
пан, акурат уколаны, падхопліваўся,
зрываў са сцяны драбавік.

Апошні раз «папалохаў» галубоў,
якія не без жончынага дазволу часта-
валіся недаедкамі курэй: выбег вон,
стрэліў засаб двойчы; падняў чатырох,
аднаго — падранка дабіў аб калоду,
кінуў пад паркан.

— Ваўкалак ты! — не вытрымала
гаспадыня. — Чым гэтыя птахі ўгна-
вілі цябе?

— Яны — прожар.
— Аб'елі дужа?

— Не цярплю дармаедаў.
— Супастат, — скрывіла жонка
губы. — Нелюдзь. Век ласкі ад цябе
не бачыла.

— Не падабаюся я — пашукай доб-
ранькага.

Слова па слову — рассварыліся.
Ды так — не быць і не жыць больш.
Укрыўдзілася жанчына, сабрала клу-
начак і — бывай, вёска!

Карову Сцяпан прадаў яшчэ пры
жонцы: на ліха яна, калі ў магазіне —
і малако, і сыр, і смятана. А парсюка
ды курэй пасля звёў. Што ж тычыцца
ката, то кот сам спураўся.

Як і да сённяшняга сельбшча стрэ-
ла слепа і нема: ні святла не зырыла,
ні зыку не чулася. Сцяпан гругнуў
вясніцамі, хацеў павярнуцца, джгнуць
прэч, аднак тут жа астыў: куды? Па-
думаў: позна. Разважліва здранцвеў
пад вільняй.

Быццам стаміўся за дзень, вецер
нічым не нагадваў аб сабе, ніводным
лісточкам не жадаў шалахнуць. Спа-

кой панаваў побліз. Конікі і тыя
змоўклі, не пстрыкалі між шаўкавіста-
га мурагу. Адно, што ўлоўлівала вуха,
дык гэта назоўлівае ныццё нейкага
нястомнага камара.

Нечакана з-пад цёмнай прызбы, ад
ганку данеслася кацянячае мяўканне.
— Ну і ну! — здзівіла Сцяпана. —
Не інакш — падкідаш. Не хапала ба-
бе клопату!

Ён гучна падзугаў па сцяжынцы.
— Адшью зараз!

Відаць, напалохалася гулу крокаў і,
ці то замера ці, можа, шуснула па-
далей, кацяня не абазвалася больш.

Сцяпан парыпаў трохі прыступкамі,
пакруціў галавой, паўзіраўся, потым
сплюнуў, ляснуў ключом, адчыніў
сенцы.

Ледзь пстрыкнуў выключальнікам
— пачуў ад акна мяккае трэпанне
крылляў. Глянуў — вялізны начны
матыль біўся аб шыбу.

— Цябе яшчэ не хапала!

Гаспадар грэбнуў са стала газету і
сабраўся хвастануць няпрошанага
госця, як звычайна хвастаў залётных
стракатых матылькоў або гугнявых
чмяллёў, узняў ужо руку ды тут жа
знямеў, вырачыўся: у хату праз неза-
чыненыя дзверы нячутна ўвайшло шэ-
рае, пушысценькае кацяня.

— Адкуль ты такое? Якой трасцы
табе трэба? Ну, змывайся давай! —
нацэліўся пафутболіць чаравікам,
ступіў крок.

Кацяня зям'якала, узняло хвосцік,
рушыла насустрач.

— Го смелы, паршывец! — спыніў-
ся ад здзіўлення.

Малы лёгкі камячок заўважыўся ва-
кол нагі, зацёрся адным бокам, дру-
гім. Ад гэтага разгубіўся чалавек:

— Згаладалася? Жэрці хочаш? —
знарок груба вымавіў ён. — А дзе ж
мне ўзяць табе прысмакаў? У самога
кішкі марш іграюць. Сам па сталоў-
ках нашчуса. Дома не трымаю ніча-
гуткі. Хлеб толькі, мусіць, ёсць.

Сцяпан адчыніў шафу, адкалупнуў
ад чэрствага гарбыка кавалачак, па-
клаў перад кацянем. Думаў — не да-
кранецца. Аж не: тое адразу накіну-
лася на пачастунак.

— Сапраўды вымерхалася!

Мінуты праз дзве кацяня падабрала
апошнія крошкі, удзячна цягнулася аб
чаравік і прылягло побач, скруцілася
клубочкам, замурлыкала.

— Гіш яго! Жывёлінка нейкая, лі-
чы — нікчэмнасць, а бач!.. — Знеру-
хомеў на табурэццы Сцяпан. — Трэба
ж так, га! — здзівіўся ўпершыню
шчыра.

Хоць даўно пара было спаць уклад-
вацца, але чалавек не кратаўся з
месца. Ведаў: выключыць святло —
ураз замрэ і знікне матыль-начнік, сы-
дзе кацяня, і ён зноў застанецца адзін
алным сярод гнятлівай цішыні вялікай
хаты.

ТАКАЯ ўжо завядзенка — наша філарманічная практыка ў асноўным складаецца з выступленняў салістаў і аркестравых калектываў. Радзей афішы паведамляюць пра канцэрты квартэта або трыо, запрашаюць на санатны вечар або на праграму камернага інструментальнага ансамбля. Такая тэндэнцыя вызначылася апошнім часам у канцэртным жыцці ўсёй краіны.

Зразумела, так было не заўсёды. Патрэбнасць у інструментальным музыцыраванні закладзена ў культуры кожнага народа. (Прыгадайма, напрыклад, мастацтва скамарохаў, валачобнікаў, «траістую музыку» беларусаў). Шырокае развіццё народныя формы самавыяўлення набылі ў акадэмічных жанрах. У гісторыі музыкі вядомы перыяды салоннага музыцыравання: ад венскіх класікаў да рамантыкаў, росквіту рускай

Гэтыя нататкі — пра важнасць ансамблевага музыцыравання. Аўтар выказвае свой пункт гледжання і на праблему выхавання слухачоў філарманічных канцэртаў, якая апошнім часам абмяроўваецца ў публікацыях «ЛіМа».

ляваць не толькі выкладчыкаў ДМШ, але і ўсіх дзеячаў музычнай культуры. Ад гэтага залежыць не толькі падрыхтоўка музычных кадраў, але і музычна-эстэтычнае развіццё маладога пакалення ў цэлым. Тут жа — і ключ да праблем «музыка і слухач», бо сённяшні вучань — патэнцыяльны слухач філарманічных канцэртаў. Прыгадайма, што ў 20-ыя гады, калі закладваліся асновы нашай сістэмы музычнай адукацыі, акадэмік Б. Асафеў пісаў: «Сярод педагогаў яшчэ ёсць людзі, якія разглядаюць сваю задачу толькі як навучанне навывучаным рамяства». І далей: «Пара заняцца праблемай падрыхтоўкі па-

ненай манерай выканання ёсць здольныя, але недастаткова адметныя, і ёсць музыканты «замкнёныя», якія не раскрываюцца ў выкананні. Радуе, што на кафедры нямаюць няўрымслівых, творча актыўных выкладчыкаў. Радуе, што выкладчыкі адкрываюць для сябе і для слухачоў новыя сачыненні, узбагачаюцца новымі ідэямі, атрымліваюць новы імпульсы для выканальніцтва і педагогікі. У рэшце рэшт, людзі іграюць, у той час як многія іншыя маўчаць! Яны іграюць, хоць ведаюць, што слухач іх будзе ўсяго некалькі чалавек. І ўсё-такі яны іграюць, даючы надзею на тое, што становішча, з

Вядома, большасць музыкантаў жыве ў Мінску, дзе ёсць і кансерваторыя, і тэатр оперы і балета, і філармонія. А што маюць у сваім распараджэнні нашы калегі з абласных і раённых цэнтраў? Усё іх канцэртнае жыццё фарміруюць рэдкія гастралёры, увесь музычны цэнз складаецца з грамплацінак, усё кола эстэтычнай адукацыі — з тэлевізійных перадач. (Прыходзіць на думку такое параўнанне. Беларусь і, напрыклад, Чэхаславакія — рэспублікі амаль роўныя па тэрыторыі і насельніцтве. У Чэхаславакіі ж (гл. «Музыкальную энцыклапедыю») функцыянуе 7 кансерваторый, 14 оперных тэатраў, 18 сімфанічных аркестраў і больш чым 30 прафесійных камерных ансамбляў. Вось і вытокі высокага ўзроўню духоўнай культуры, багатых музычных традыцый).

Разумею: арыентацыя толькі на школу, на педагогічныя кадры або на самадзейнасць музычную культуру не ўздыме. У век НТР і паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу арыентавацца такім чынам — значыць плесціся ў хвасце пастаўленых задач або проста загубіць справу. Але ў цяперашніх нашых умовах, напэўна, трэба найперш актывізаваць дзейнасць тых, хто працуе на ніве музычнай педагогікі, абудзіць тую сілу, якія будуць настойліва дамагацца ўзбагачэння форм канцэртнага жыцця на месцах.

ЖЫВОЙ, плённай сувязі музыкі з шырокай аўдыторыяй — вось чаго нам сёння адчуваць бракуе. Гэтай сувязі павінны садзейнічаць асоба музыканта-выканаўцы і асоба музыканта-дзеяча. Мне здаецца, што ў нас страчана гэтае паняцце: дзеяч. Вучоба, выхаванне, праца музыканта зводзіцца да вузкай спецыялізацыі: ёсць кампазітары, піяністы, скрыпачы, тэарэтыкі і г. д. Для вырашэння задач, якія паўстаюць сёння перад музычнай грамадскасцю, гэтага недастаткова. Патрэбны людзі з вялікім аўтарытэтам музыканта, з непасрэдным і сучасным успрыманнем жыцця, якія не адгароджваюцца ад паўсядзённых праблем і якія бачаць перспектыву іх вырашэння.

Пытанні развіцця камерна-ансамблевых жанраў неад'емныя ад пытанняў прапаганды музычнага мастацтва ў рэспубліцы. Хацелася б, каб яны зацікавілі шматлікіх нашых музыкантаў-педагогаў, асабліва на перыферыі: што можна зрабіць для развіцця музычна-эстэтычнага выхавання ў сябе на месцах?

Я думаю, што і цяпер многія нашы музыканты бачаць наспелыя праблемы музычнага жыцця, адчуваюць неабходнасць зменаў, але не ўсведамляюць сваю грамадзянскую далучанасць да вырашэння гэтых праблем.

ПЛЕННАЙ ФОРМАЙ музычна-эстэтычнага выхавання можа быць дзіцячая філармонія. На жаль, яна «паказвае сябе» раз у год, у час Тыдня музыкі для дзяцей і юнацтва. А ці ж не было б наладзіць яе работу сістэматычна, на працягу года, і зрабіць яе насычанай, разнастайнай, святачна прывабнай? А хто з творчых работнікаў ёю па-сапраўднаму займаецца, хоць бы рэгулюе яе дзейнасць? Прадумаўшы работу такой філармоніі, многае можна было б зрабіць па развіцці дзіцячай творчасці, далучэнні юных музыкантаў да канцэртнай дзейнасці. І які прастор быў бы менавіта для камерна-ансамблевага музыцыравання!..

Пытанні гэтыя не новыя, новыя тыя абставіны, у якіх яны зараз узнікаюць. І вельмі многае залежыць ад таго, як мы самі, музыканты і педагогі, возьмемся за іх вырашэнне.

В. МНАЦАКАНАУ,
дацэнт Мінскага інстытута культуры.

НЯМА ПРЫКЛАДАЎ? НЯМА ТРАДЫЦЫЙ?..

камернай музыкі ў XIX — на пачатку XX стагоддзя, інтэнсіўнага развіцця ансамблевага музыцыравання ў нашай краіне ў 20—30-ыя гады...

Тое, што ў наш час знізілася цікавасць да такога віду творчасці, у многім залежыць ад нашай сістэмы музычнай адукацыі, накіраванай на выхаванне саліста, лідэра, лаўрэата. Словам, пэўны акцэнт робіцца на выхаванне асабовых, індывідуальных якасцей — ва ўрон інтарэсу да ансамблевага ігры. Відавочна, цудоўныя колішнія традыцыі трэба адраджаць, выходзіць культуру калектываўнага музыцыравання, пачынаючы са школы, з выкладання і выкладчыка!

У сувязі з гэтай размовай дарэчы будзе ўспомніць сёлёную рэспубліканскую навукова-практычную канферэнцыю, прысвечаную тэме «Музычна-эстэтычнае выхаванне навучэнцаў дзіцячых музычных школ і пытання развіцця беларускай камерна-ансамблевага музыкі». З дакладам на ёй выступіў загадчык кафедры камернага ансамбля Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі дацэнт М. Шарбакоў.

Ён гаварыў пра выкладанне ў ДМШ прадмета «Клас ансамбля»: прадмет першаступеннай важнасці, дзе, па сутнасці, фарміруюцца выканаўчыя навыкі, у заняпадзе. Паводле вучэбнага плана ім займаюцца толькі ў 3 і 4 класах ДМШ ды і то паўгадзіны ў тыдзень. Ці можна тут гаварыць пра сур'ёзныя заняткі? Дзеці не прывучаюцца слухаць сябе, слухаць партнёра, слухаць музыку. Далей прамоўца падкрэсліў: нават тое, што робіцца, — робіцца на няправільнай метадычнай аснове. Вучэбныя праграмы складзены фармальна, твораў рэкамендавана шмат, а выбіраць няма чаго. Якасць рэпертуару вылікае мноства нараканняў. Нотны матэрыял здабыць амаль немагчыма. Адсутнічаюць арыгінальныя сачыненні — прапаноўваюцца скрозь пералажэнні. Для нашай рэспублікі ў вучэбных праграмах адсутнічаюць творы беларускіх кампазітараў.

Ці не гэта — прычыны спаду цікавасці да прадмета? Клас ансамбля з прафіліруючага прадмета робіцца другасным. Ім «дагружаюцца» выкладчыкаў, у якіх не хапае нагрукі. Яго можа весці кожны. Бо адпаведнай спецыялізацыі — педагога ансамблевага класа — няма.

Наколькі такая сістэма музычнага выхавання (а яна існуе не адзін дзесятак гадоў) спрыяе поўнаму і ўсебаковаму раскрыццю музычных здольнасцей навучэнцаў, шырокаму далучэнню іх да «музыкі»? Ці няма тут «вузкіх месцаў»? Вось пытанні, якія сёння павінны хва-

нятлівых, культурных слухачоў, якіх не так ужо шмат і ад інтэлектуальнага ўзроўню якіх залежыць прагрэс нашай музыкі». Якія жывыя і актуальныя думкі, а гэтым жа радкам ужо больш за 60 год! Вось дзе непачаты край работы.

Заўважу, што арганізатары рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі, пра якія тут гаварылася, загадзя звярнуліся ў Саюз кампазітараў БССР з прапановай стварыць для навучэнцаў ДМШ рэспублікі арыгінальныя творы рознай ступені цяжкасці. Прапанова была прынята, і цяпер ужо можна гаварыць, што такі рэпертуар ёсць. Ён быў прадстаўлены ў канцэртнай праграме канферэнцыі.

Пасля канцэрта ўсчалася дыскусія, размова працягвалася як бы «з другога боку». Прынамсі, прагучала пытанне: дзе прапановы з месці? Чаму пра недахопы вучэбнай праграмы не пішуць у Рэспубліканскім навукова-метадычным цэнтры Міністэрства культуры БССР самі педагогі? З кіраўнічага паста не заўсёды бачна аб'ектыўная карціна, а дзелавыя, аргументаваныя прапановы, карысныя ініцыятывы заўсёды знойдуць падтрымку ў міністэрстве. Ёсць і праблема рэалізацыі тых зборнікаў твораў беларускіх кампазітараў, якія ўжо выйшлі: выкладчыкі мала цікавяцца нотнымі навінкамі, а кампазітараў можна напрактуць у тым, што не заўсёды яны пішуць ярка, цікава і даступна для дзіцяці.

Словам, на канферэнцыі былі абмеркаваны сур'ёзныя і актуальныя пытанні музычнай педагогікі, намечаны практычныя крокі паляпшэння ансамблевага выкладання ў ДМШ. А гэта, мабыць, паўплывае на актывізацыю камернага ансамблевага музыцыравання на ўсіх узроўнях, уключаючы вучылішчы і кансерваторыю.

ДАРЭЧЫ, у хуткім часе ў наладжаны канцэрт выкладчыкаў кафедры камернага ансамбля Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Вылучылася трыо І. Брычыкава (кларнет), Я. Ксавер'ева (віяланчэль), Э. Габрыэлян (фартэпіяна) і дуэт І. Брычыкава і І. Жаравай (фартэпіяна). Гэтыя ансамблі прагучалі на добрым, амаль філарманічным узроўні, дастаткова пераканаўча. Іх поспех складаўся з індывідуальнага ўмельства музыкантаў. Сталы, даўно вядомыя калектывы — Струнны квартэт Саюза кампазітараў БССР, на жаль, выступіў няроўна: штосьці прагучала лепш, штосьці менш удала.

Ды галоўнае не ў тым, што сярод выкладчыкаў з добрай акадэмічнай культурай і ўпэў-

дапамогай іх прыкладу, можна выправіць.

І зноў — праблема слухачоў... Цікавы канцэрт у зале кансерваторыі. Чаму ён не прыцягальны для калег, выкладчыкаў вучылішча і школ, для студэнтаў? Чаму ён праходзіць так будзёна, звычайна? Нарэшце, чаму ён існуе для «ўнутранага карыстання»: афішы ў горадзе ёсць, але майла хто звяртае на іх увагу?

Канечне, можна прывесці вельмі шмат тлумачэнняў і довадаў, і, мусяць, сярод іх будзе аб'ектыўных. Але мне падаецца, сур'ёзная прычына — адсутнасць у саміх педагогаў, а значыць, і ў студэнтаў патрэбнасці... слухача. Адсутнасць таго адчування, што ўся іх музычная дзейнасць без выпрацаванай звычайкі слухача — не поўная.

Няма прыкладаў. Няма традыцый. Ці не гэтым тлумачыцца малая колькасць слухачоў і на філарманічных канцэртах? Бо навучальныя ўстановы — галоўны рэзерв слухачоў для канцэртных арганізацый. Без гэтай катэгорыі слухачоў філармоніі не вырашыць праблему пустых залаў на камерных канцэртах. Думаю, трэба пачынаць з выхавання слухачоў у навучальных установах.

ЯК АДРАДЗІЦЬ цікавасць да ансамблевага музыцыравання, ператварыць яго ў традыцыю? На маю думку, галоўнае, каб пра гэта клапаціліся і персанальна адказвалі кампетэнтныя людзі. З асобнымі вучэбнымі канцэртамі варта выходзіць не толькі на гарадскі ўзровень, але і на рэспубліканскі. Аналагічную практыку варта наладзіць і ў вучылішчах і ў музычных школах.

Цяпер, калі ідзе рэформа школы, калі рыхтуецца рэарганізацыя дзейнасці ВДУ, калі ва ўсіх партыйных документах падкрэсліваецца важнасць і неабходнасць уздыму эстэтычнага выхавання шырокіх працоўных мас на якасна новы ўзровень; калі прынята пастанова ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР, скіраваная на далейшае паляпшэнне канцэртнай дзейнасці ў краіне, паляпшэнне прафесійнай падрыхтоўкі выканаўцаў у вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных установах і г. д., — самы час падумаць пра новаўвядзенні. Відць, будзе слушным так паставіць пытанне: што гэта за музыкант, які не ўдзельнічае асабіста ў музычным жыцці горада, духоўна інертны, які можа гадамі не з'яўляцца ў філармоніі, і ці дастойны такі «прафесіянал» быць выхавателем студэнтаў?

Пачыналася з урокаў фатаграфіі

Гэтымі днямі спаўняецца 60 год заслужанаму дзеячу мастацтваў БССР Рыгору Масальскаму і заслужанаму работніку культуры рэспублікі Алегу Аўдзееву. Пра вядомых кінааператараў расказвае мастак-пастаноўшчык студыі «Беларусьфільм», заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі Яўген Ганкін.

Я добра ведаю і аднаго і другога, з кожным працаваў на фільмах, сачыў за іх творчым ростам на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў. Таму гаварыць мне пра іх лёгка і прыемна. Абодва яны людзі вельмі сімпатычныя, шчырыя, сціплыя, глыбока інтэлігентныя, і кантакты з імі — творчыя, чалавечыя — прыносяць радасць і задавальненне.

Жыццё кожнага з іх, натуральна, складалася па-свойму, і агульнае ў іх біяграфіях, мабыць, тое, што іх падлеткавы ўзрост так альбо іначай аблашчаны вайною, а работа на кінастудыі пачалася ў нялёгкай пасляваеннага гады.

Алег Аўдзееў нарадзіўся ў Ленінградзе. Яшчэ школьнікам наведваў ленінградскі Дом піянераў і там атрымаў першыя сур'ёзныя ўрокі фатаграфіі. Як і многія яго ровеснікі, глядзеў усе фільмы, што выходзілі на экраны. Адначасова з фатаграфіяй захапляўся і тэхнікай. А ў 1942 годзе пачаў ужо сваю працоўную дзейнасць: у зборачным цэху авіяцыйнага завода ў Казані...

Пасля А. Аўдзееў вучыўся ў Куйбышаўскім індустрыяльным тэхнікуме. Але кінематаграфічныя рэмінісцэнцыі не пакідалі яго: Алег паступіў на аператарскі факультэт Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематаграфіі. Яго настаўнікамі былі вядомыя кінааператары А. Лявіцкі, Э. Цісэ, А. Гальперын. Закончыўшы інстытут, прыехаў на «Беларусьфільм» і тут працуе васьм ужо трыццаць

ЛІСТ У РЭДАНЦЫЮ

Эксперымент, як і зацягнуўся

Тэма, якую я хачу закрануць, не новая. Пра яе шмат пішуць, а зменаў у лепшы бок мала.

Цяпер ужо ніхто не здзіўляецца, калі людзі, спяваючыся, нясуць, вязучь макулатуру. Усім ясна, што яны ўдзельнічаюць у эксперыменте, абменьваючы сваю макулатуру на кніжныя абанемнты. У поспеху гэтай справы зацікаўлены абодва бакі — і кнігалюбы, і нарыхтоўчыя арганізацыі, а ў канчатковым выніку дзяржава — усе мы.

У Асноўных напрамках эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1986—1990 гады і на перыяд да 2000 года адзначаецца: «Значна палепшыць выкарыстанне другасных рэсурсаў... удасканальваць арга-

гадоў — тэрмін вялікі і важкі для апэратара.

Ён зняў мноства дакументальных, навукова-папулярных, мастацкіх і тэлевізійных фільмаў. І ў кожным з іх, у рознай ступені, я адчуваю жывую інтанацыю мастака, яго несхвацаную цікавасць да таго, што ён здымае.

У 1958 годзе рэжысёр Л. Голуб, пачынаючы работу над мастацкім фільмам «Дзяўчынка шукае бацьку», запрасіў у якасці апэратара-пастаноўшчыка А. Аўдзеева (разам з І. Пікманам). Мне здаецца, што ў гэтым фільме талент А. Аўдзеева выявіўся на поўную сілу. Тут ярка раскрыліся вартасці менавіта гэтага апэратара: яго тонкае ўспрыманне беларускай прыроды, паэтычнае асэнсаванне падзей, якія адбываюцца ў фільме, псіхалагічна дакладная падача партрэтаў герояў. Кінастужка «Дзяўчынка шукае бацьку» ў свой час была значна з'ява беларускага кіно. Пасля гэтага фільма стала ясна, што ў асобе А. Аўдзеева студыя мае адметнага апэратара з самастойным творчым почыркам.

Потым былі новыя фільмы — на ваенную тэму і пра сучаснасць, бытавыя і на тэмы маральна-этычныя, спартыўныя. Алег Аўдзееў працаваў на фільмах, знятых на творах Івана Шамякіна, Васіля Быкава, Алеся Асіпенкі, Кастуся Губарэвіча, іншых беларускіх пісьмннікаў, ён здымаў дома і за мяжою, з рэжысёрамі вопытнымі і маладымі. І кожная работа раскрывала новыя творчыя рысы апэратара, удасканалвала яго тэхнічны здольнасці, спрыяла яго самасвардзжэнню. Успамі-

наю, якое моцнае ўражанне зрабіла на мяне апэратарская работа ў чорна-белым фільме «Воўчая зграя» (паводле апавесці В. Быкава), што з'явіўся на экраны ў 1975 годзе. Крайвіды, знятыя Алегам Ціханавічам, перараслі межы дэкаратыўнага фону, яны з'явіліся вобразным асяроддзем, эмацыянальна ўздзейнічалі на ўспрыманне фільма глядачамі.

Спіс мастацкіх фільмаў, знятых А. Аўдзеевым, магчыма, і карацейшы, чым у іншых апэратараў, але на кожным з іх ляжыць пячатка асаблівага аўдзееўскага таленту. Яго праца неаднаразова адзначалася прызамі, дыпламамі.

Трэба сказаць яшчэ пра тое, што пры ўсёй сваёй знешняй мяккасці, ціпласці Олег Ціханавіч працягла рашучасць і адвагу ў асваенні ўсяго новага, што з часам узбагачае кінематограф. Скажам, дваццаць гадоў назад, калі якасць каляровай плёнкі, яе святлоадчувальнасць былі значна ніжэйшыя і апэратары, мярка кажучы, пабойваліся колеру, А. Аўдзееў першы з беларускіх апэратараў узяўся за колер. У 1968 годзе ён паспяхова зняў першы каляровы мастацкі фільм на нашай студыі «Страказіныя крылы».

Ці ўзяць шырокі экран. Ён вымагае-дадатковых творчых і тэхнічных сіл, ставіць новыя задачы перад апэратарам. Ён значна ўскладняе здымачны працэс, і многія апэратары аддаюць перавагу звычайнаму экрану. Але А. Аўдзеева шырокі экран не бянтэжыць. Ён бачыць усю яго складанасць, таксама як і ўсе яго перавагі. Ва ўсякім выпадку, для яго ніколі

не стаяла пытанне: здымаць або не здымаць на шырокі экран.

Алег Ціханавіч, наогул, чалавек многіх захапленняў. Яго цікавіць усё новае, што з'яўляецца ў айчынай і замежнай тэхніцы, у аэранаўтыцы, у аўтабудаванні, у электроніцы. У гэтых пытаннях ён энцыклапедыст. Дый сам у вольны час нешта бясконца майструе. Апошнім часам з'явілася новае захапленне — ён сур'ёзна, зноў-такі ў вольны час, займаецца жывапісам і з юнацкай апантанасцю піша партрэты, нацюрморты і пейзажы, якія раней занатоўваў толькі на плёнку. А вольнага часу не так ужо і многа: акрамя работы на студыі — шмат грамадскіх абавязкаў. Ён удзельнічае ў журы конкурсаў аматарскіх фільмаў, сустракаецца з кінааматарамі, дае ім прафесійныя кансультацыі. І робіць гэта шчыра, з душой.

Такі ён, мой таварыш і сябра, — Олег Ціханавіч Аўдзееў. ЮНАЦКІЯ ГАДЫ Рыгора Масальскага прайшлі прыблізна гэтак жа, як і ў Аўдзеева. Карэнны мінчанін, ён у даваенныя гады вучыўся ў школе і наведваў мінскі Палац піянераў, вывучаў асновы фатаграфічнага майстэрства. Як усе яго аднагодкі, бегаў у кінатэатры на новыя фільмы. Ён закончыў сем класаў школы — і тут пачалася вайна. Руйнаваўся родны Мінск. Ён быў сведкам усіх жахаў фашыскай акупацыі...

Адразу пасля вайны Рыгор Масальскі прыходзіць на кінастудыю «Беларусьфільм». Ён працуе і адначасова вучыцца ў вячэрняй школе, каб атрымаць сярэдняю адукацыю.

Не, кінаінстытута ён не скончыў. Праўда, паступаў, але не паступіў. Вельмі вялікія былі тады конкурсы ў ВГІК. Яго «універсітэтам» сталі жыццё, настойлівая вучоба ў такіх вопытных кінаапэратараў, як І. Шкёр, У. Акуліч, А. Гінцбург, Г. Удавенкаў і іншыя. У іх Р. Масальскі працаваў спачатку асістэнтам, а потым другім апэратарам, на такіх этапных для беларускага кіно фільмах, як «Канстанцін Заслонаў», «Беларускі канцэрт», «Палеская легенда».

На пачатку п'яцідзсятых гадоў у асабістым кінематографіе рэзка скарачаецца колькасць фільмаў: гэта быў перыяд, які мы потым пачалі называць «бескарціннем». Рыгор Масальскі, як і многія іншыя кінематографісты, быў вымушаны часова пакінуць студыю. Некаторы час працаваў фотакарэспандэнтам Беларускага таварыства культурнай сувязі з замежнымі краінамі. І хоць гэта яго работа не мела непасрэднага дачынення да кіно, яна ў рэшце рэшт зрабіла неацэнную палугу апэратару. Рыгор Масальскі аб'ездзіў усю Беларусь, што дало яму магчымасць пазнаёміцца з разнастайнымі беларускімі пейзажамі, з самымі рознымі людзьмі. Потым яму гэта вельмі дапамагло пры рэалізацыі мастацкіх задум.

На кінастудыю Рыгор Ігнатавіч вярнуўся ў 1955 годзе. Пятнаццаць гадоў запар — да 1970 года ён здымае хронікальныя, дакументальныя, навукова-папулярныя і заказныя фільмы. Гэта велізарная работа! Адных толькі сюжэтаў для кіначасопісаў знята ім за гэты час больш чым пяцьсот! А за кожным жа з гэтых сюжэтаў — удумлівая і клопатлівая работа апэратара!

Стужкі, знятыя Р. Масальскім — рознапланавыя. Тут і фільмы пра гераічных абаронцаў легендарнай Брэсцкай крэпасці, фільмы аб працоўным гераізме савецкіх людзей на новабудоўлях рэспублікі, фільмы пра народнага паэта Беларусі Янку Купалу і слаўную дачку балгарскага народа Лілю Карастаянаву, антырэлігійныя фільмы пра згубны ўплыў сектантаў-п'яцідзсятнікаў на дзяцей і дарослых. І ў кожным з гэтых фільмаў адчуваеш грамадзянскую пазіцыю апэратара, кожны сюжэт асвечаны яго розумам і сэрцам. У самым, здавалася б, звычайным, будзённым ён раскрывае рамантыку працы, звычайны сюжэт даво-

дзіць да вобразнасці.

Ці не таму мудры і вопытны рэжысёр Л. Голуб, які ўважліва сачыў за работай Рыгора Ігнатавіча, запрасіў яго здымаць мастацкі фільм «Паланез Агінскага». Рэжысёр не памыліўся: работа апэратара арганічна ўвайшла ў рэжысёрскую і аўтарскую задуму фільма. Пры ўсёй прастаце і рэалістычнасці здымак фільм афарбаваны паэтычнасцю. Як гэтага дасягае апэратар — застаецца для мяне загадкаю. Рыгор Масальскі ніколі не карыстаецца ні складаным ракурсам, ні моднымі прыёмамі. Яго кінакамера заўсёды бязмежна шчыра. Можна тут і хавацца сакрэт?

Асобная старонка ў творчай біяграфіі Р. Масальскага — фільмы, знятыя ў садружнасці з вядомым рэжысёрам І. Дабралюбовым. Амаль пятнаццаць гадоў прадаўжаецца гэтая плённая садружнасць. Дастаткова ўспомніць такія фільмы, як «Вуліца без канца», «Таму, што люблю», «Братушка», «Расклад на паслязайтра», «Белыя Росы», «Мама, я жывы!», каб пераканацца, як цесна працуюць два мастакі. Задума рэжысёра знаходзіць свайго вярнага інтэрпрэтара.

На фільмах «Белыя Росы» і «Мама, я жывы!» працаваў таксама і я і магу пацвердзіць, як лёгка працаваць з Рыгорам Масальскім. З ім радасна шукаць і знаходзіць агульную трактоўку выяўленчых кампаніентаў фільма. І ўсё гэта спакойна, удумліва, з дабратаю. Чытаючы сцэнарый, ён, знаўца беларускага пейзажа, тут жа, амаль беспамылкова, падказвае, дзе можна здымаць тую альбо іншую сцэну. У яго вельмі тонкае адчуванне акцёрскіх магчымасцей, што вельмі важна ў падрыхтоўчым перыядзе фільма.

Саракагадовая работа Р. Масальскага на студыі «Беларусьфільм» атрымала шырокае грамадскае прызнанне: ён уладар прызоў ЦК ВЛКСМ «Чырвоны гваздік» і «Арляны», залатога знака і Ганаровай граматы Вярхоўнага Камітэта балгарска-савецкай дружбы, шматлікіх прызоў і грамат усаесюнных і рэспубліканскіх кінафестывалюў...

Сваё шасцідзсятгоддзе абодва юбіляры сустракаюць з новымі творчымі задумамі. Яны настойліва працуюць. Пажадаем ім моцнага здароўя і новых творчых удач на ніве беларускага кінамастацтва.

Яўген ГАНКІН.

А. Аўдзееў.

Р. Масальскі.

Фота І. АУДЗЕЕВА і А. ДЗМІТРЫЕВА.

нізацыю збору другаснай сыравіны, у тым ліку ў насельніцтва, умацоўваць матэрыяльна-тэхнічную базу нарыхтоўчых арганізацый». Восць з гэтай пазіцыі і паглядзім, што патрабуе зменаў або ўдасканалення ў арганізацыі абмену макулатуры, якая здаецца насельніцтвам, на кніжныя аб'екты ў горадзе Мінску.

Пачнём з самага вострага пытання — інфармаванасці тых, хто жадае набыць талон на кнігі. У «Вячэрнім Мінску» мы можам прачытаць толькі паведамленне пра тое, што на працягу года будуць рэалізаваны талоны на тры ці іншыя кнігі з указаннем квартала, калі чакаецца іх рэалізацыя. І ўсё. А ў годзе ж 365 дзён, а ў квартале іх як мінімум 90! І калі што «выкінуць», ніхто не ведае. Мне могуць запрэчыць: «А даведачныя тэлефоны?» Іх два на ўвесь горад. Возьмем, да прыкладу, тэлефон 36-55-08. Як быццам усё проста: набірай і даведайся! Але, па-першае, паспрабуй дзваніцца — трэба мець час, жалезныя нервы і ў рэшце рэшт сам тэлефон, бо з тэлефона-аўтамата званіць — капеек не хопіць. Званіць па гэтым тэлефоне тысячы людзей і многія з работы і ў рабочы час. Мне расказвалі, што ў некаторых арганізацыях прызначаюцца «дзяжурныя», «ад-

казныя» за тое, каб усё ж дзваніцца і паведаміць атрыманую інфармацыю калегам. Так што не здзіўляйся, чытач, калі вы па гадзіне не можаце дзваніцца да якой-небудзь арганізацыі або ўстановы... Яны таксама некуды сіляцца дзваніцца... Але дапусцім, вам шанцавала — вы дзваніліся. Вам скажуць, якія аб'екты павінны быць (і то не заўсёды ўпэўнена), у якім пункце, але толькі сёння, а заўтра або на наступным тыдні — ні ў якім разе! Адказ катэгарычны: «Мы гэтага не ведаем!» Усё пакрыта імглой сакрэтнасці.

А што такое адсутнасць інфармацыі? Гэта тысячы непатрэбных званкоў, нервы людзей, якія бегаюць па прыёмных пунктах. Нярэдка выпадакі, калі, даведаўшыся па тэлефоне, дзе ёсць патрэбная табэчка кніга, едзеш туды, а яе ўжо няма або наогул яшчэ не было! А хто падлічыў, колькі людзей, сутыкнуўшыся з такой арганізацыяй, адышло ад гэтай справы і выкідаюць макулатуру на сметнік. Як тут не прыгадаць ленинскую думку пра тое, што самую прывабную ідэю можна ажыццявіць так, што толькі адштурхнуць ад яе людзей. А што? Ніхто ж не ўпрошвае і тым больш не прымушае гэтым займацца! Хочаш — нясі, а хочаш — не.

Хто хоча — той і дзваніцца, і прыйдзе, і прынясе... Эксперимент працягваецца, але цяпер ужо над царпеннем людзей.

Што можна тут зрабіць? Цяжка паверыць, што Упраўленне нарыхтовак Мінскага аблспажыўсаюза хоць бы за тыдзень да атрымання талонаў не ведае аб гэтым. Можна ж хоць за некалькі дзён даць у газеце аб'яву, якія кнігі і дзе будуць у бліжэйшы час. Гэтыя ж звесткі даць прыёмным пунктам макулатуры для інфармацыі насельніцтва. Трэба хоць крыху думаць пра людзей — і тады можна вырашыць любое пытанне.

Праз друк, радыё трэба расказаць пра кнігі, іх аўтараў, таму што пэўная частка людзей проста ахоплена «модай» і мае вельмі прыблізныя веды аб кнігах. Гэта трэба дзеля таго, каб не ўзніклі каля прыёмных пунктаў дыялогі тыпу: «Што даюць?» — «Купрына», «А што Купрына?» — «Штосьці пра індзейцаў». Канечне, вы здагадаліся, што гаворка ідзе пра Ф. Купера. Смешна? Не, не смешна. Ці яшчэ (гэта больш тыповы выпадак). Чалавек прынёс макулатуру і ў яго ёсць магчымасць выбраць аб'ект. Ён губляецца, азіраецца і пытае: «Якая кніга лепшая?»

Не ведаю, чым кіраваліся арганізатары «эксперименту», павялічыўшы па яго ходзе вагу макулатуры, неабходную для атрымання талонаў, з 5 кілаграмаў да 10, а ў асобных выпадках і да 20 кілаграмаў. Толькі не інтарэсамі пажылых людзей, жанчын і дзяцей. Бо чытаць кнігі любяць не толькі фізічна развітыя мужчыны, для якіх несці 10 — 20 кілаграмаў дробязь. Трэба вярнуцца да той вагі макулатуры, якая была ўстаноўлена спачатку — 5 кілаграмаў.

Пакідаюць жадаць лепшага і многія пункты па прыёме макулатуры. У многіх выпадках — гэта былы прыватны дом з забітымі вокнамі, абадраннымі шпалерамі ўнутры і захутанай ў дзiesiąткі апракат прыёмшчыцай. А ў непагодны час паспрабуйце дабрацца да пункту, як, напрыклад, на вуліцы Рэпіна, 4, — патонеце ў гразі.

Можна вывучыць вопыт кіяўлян. Там створаны і рэалізаваны тыповы праект прыёмнага пункту пад назвай «Стымул», у якім спалучаецца і эстэтыка і зручнасць як для людзей, якія там працуюць, так і для тых, хто туды заходзіць.

Трэба, канечне, выказаць некаторыя прэтэнзіі і да здатчых макулатуры. Здаём часам макулатуру такую, што, зір-

нушы на яе, можна адразу сказаць, дзе чалавек працуе, а ўсе ж прадпрыемствы маюць ці, ва ўсякім разе, павінны мець свой план здачы макулатуры... Сустракаюцца і «кнігалюбы», якія з мэтай паскарэння здачы патрэбных 20 кілаграмаў маскіруюць у макулатуры, што трапіць на вочы — ад жалеза да цаглян.

У друку, асабліва ў апошні час, часта можна прачытаць вынікі рэйдаў, якія праводзяць супрацоўнікі ДАІ, правяраючы, як выкарыстоўваецца службовы аўта транспарт. Правяраючы часцей на выездах з горада. Гэта добра. Але калі работнікі ДАІ пад'едуць да пункту па прыёме макулатуры, яны ледзь будуць паспяваць афармляць пратакол на парушнікаў. У пошуках аб'ектаў з пункту ў пункт ездзяць многія дзiesiąткі службовых машын. І хоць назвы іх розныя: «спецыяльная», «тэхналагічная» і г. д. (а то і без назвы) — усё яны ў дадзеным выпадку з'яўляюцца «пошукавымі».

Падвесці вынік сказанаму хочацца думкай: эксперымент, які яўна зацягнуўся, трэба перавесці на дзелавую аснову! І прыкласці да гэтага намаганні ўсім зацікаўленым у яго поспеху бакам.

А. БІЛЫК,
выкладчык БПІ.

Анатоль СЫС

Анатоль Сис нарадзіўся ў 1959 годзе ў вёсцы Гарошкаў Рэчыцкага раёна. Скончыў гісторыка-філалягічны факультэт Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Служыў у войску. Працаваў нарэспандэнтам у Веткаўскай райгазете. Зараз — на Беларускай тэлебачанні. Удзельнік адной з рэспубліканскіх нарад у Каралішчавічах.

А як ночку мне значаваці?
Не пускае ў хату мяне маці.

А чарот па возеры вяночкам,
Ночка, ахрысці майго сыночка,
А ў грудзях разбітае сардэнька,
Ночка, дзе мой любы казачэнька?

У чароце птушка начавала,
Ой-лю,
Пад галоўку крылечка падклала,
Ой-лю.

Сейбіт

Ходзіць кругам усяветны сейбіт,
поўню з сонцам за сабой вядзе.
Лёс зямны адбіты ў зорным небе,
як аблічча сейбіта ў вадзе.

Лёс зямны адбіты ў зорным небе:
будзе дождж, і засуха, і град,
толькі сейбіт у сялянскім зрэб'і
рассявае жыта сярод ляд,

толькі сейбіт у сялянскім зрэб'і
поўню з сонцам водзіць за сабой,
век ад веку ён зямлэй не грэбуе,
век ад веку ён жыве зямлэй.

Серабрыстыя збаны

Сыману СВИСТУНОВІЧУ

Серабрыстыя збаны,
міскі серабрыстыя
не спалілі тры вайны —
сілы тры нячыстыя.

Гартаваныя агнём,
перунамі хрышчаны,
закаціліся пад лён,
мо таму й не знішчаны.

Закаціліся пад мост,
мёду ў рот набралі
і чакалі, каб у хрост
на сталы падалі:

ещце старажытны мёд
з місак серабрыстых,
мёду, пэўна, дзвесце год,
міскам, можа й, трыста.

Гэта добрыя дзяды
з Вячкавых стагоддзяў
мёд даслалі, ад бяды
ў нашым радаводзе.

Акрыяў каб беларус,
памачыўшы ў мёдзе
зачасаўшы белы вус
па замежнай модзе.

Перад цыганскім дажджом

Не з Дняпра, гэта з воч рыбакоў
вырастае вяскла,
вось-вось-вось перакуліцца воблак з
цыганскім дажджом,
быццам з дробнаю рыбай кульнецца
кацолка
і луска заіскрыцца пад сонцам жывым
серабром.

Як маністы на нітку, на промні
наніжуцца кроплі,
Перуновы вятрыска абудзіць сурму за
Дняпром.
Сурмачовае гранне палоніць, як
прашчураў крокі,
І бадзяжлівы воблак за сонца сплыве,
як паром.

Словы

Неба сыпала словы,
і пакуль да людзей
гэты дождж адмысловы
далятаў — ён радзеў.

Заставаліся тыя,
з якіх моцы ўзялі
дзеці бацяхны-Кія,
дзеці Крыўі-зямлі.

Тыя словы, як знічы,
як уздыхі сурмы,
боскім голасам клічучь
самых верных з гурмы.

Тыя словы, як вочы,
скажуць больш, чым паэт.
Той, хто чуў іх, не збочыць,
не ўцячэ ў іншасвет

ад лясоў верасовых
ад часовых нягод,
ад бацькоўскай высновы:
вераі моцны народ!

Балада сівога бусла

У пахаванках і галашэннях
Радзімай і маці апетыя
салдаты, бы з мёрзлай зямлі насенне,
вярталіся з таго свету.

Ці быў то гарачы грузінскі вечар,
ці наш — з вуркатлівым громам,
дарогай з вайны — вечным Шляхам
Млечным —
салдаты ішлі дадому.

Далоні смылелі ад прыкрых мыліц,
натужна рыпелі пратэзы,
а маці чакала — кашулю мыла,
а бацька — на трох хлеб рэзаў.

За ціхай вячэрай, за белым абрусам
слязой частавалі сына.
Сеў на страху пасівелы бусел
нанова спраўляць радзіны.

Я думаў, пра вайну пісаць не маю
права —
мой белы конь не пасвіўся на мінным
полі,
мой белы верш не захлынаўся барвай.
Я думаў, пра вайну не напішу ніколі.

Ды выспеў дзень,
калі асколкі, кулі
скрозь сэрцы дрэў
маё дасталі сэрца,
скрозь душы дрэў
маю душу кранулі,
нібы па мне прайшла
мяжа
жыцця і смерці.

Чалавек, які падтрымлівае

агмень

Чалавек, які падтрымлівае агмень,
Чалавек, які беражэ каханне,
Чалавек, які моліцца хлебу,
Прыйдзі да мяне,
Прыгнечанага каменным горадам,
Разбітага няўдачамі і мітуснёй,
Раздражнёнага бюракратамі і
кывадушнікамі.

Я не буду дамагацца тваёй
дабрадзейнасці,
Я не буду дэпытвацца,
Як падтрымліваюць агмень,
Берагуць каханне,
Моляцца хлебу.
Проста пасядзі са мной,
Мне будзе дастаткова тваёй
маўклівай прысутнасці,
І калі ты пакінеш мой дом —
Ты не пакінеш мяне.

У чароце птушка начавала

з НАРОДНАГА

У чароце птушка начавала,
Ой-лю,
Пад галоўку крылечка падклала,
Ой-лю.

**ТЭАТРАЛЬНЫЯ
ДАЛЯ ГЛЯДЫ**

«О дайте, дайте мне свободу, я свой позор сумею искупить...» — міжволі ўспамінаеш славетную арыю князя Ігара, калі чытаеш у саюзным і нашым друку выступленні рэжысёраў у дыскусіі аб сённяшнім становішчы ў тэатральнай справе.
А жаданай свабоды ім, быццам, не дае «кантора», як фанабэрыста і зняважліва названа імі Міністэрства культуры. Гэта яно, на думку ды-

самым паказаць сябе на п'есах, блізкіх ім, спрыяла творчым пошукам і самавыяўленню.
У канчатковым выніку, хоць і не так часта, але з'яўляліся спектаклі, пазначаныя навізнай рэжысёрскага рашэння, сцэнічнай формы, сцэнаграфічных вобразаў і г.д. У пэўнай меры спадзяванні Міністэрства культуры на маладых рэжысёраў спраўдзіліся.
Але — у пэўнай меры.

рэпертуар будзе рэалізаваны на сцэне.
Мне ў свой час даволі часта даводзілася быць удзельнікам камісій Міністэрства культуры па прыёме спектакляў. Мушу зазначыць: рэдка які спектакль аднадушна прымаўся «з першага прадаўлення». Спектаклі, як правіла, былі недапрацаваныя, паспешлівыя, з рэжысёрскага, акцёрскага, сцэнаграфічнага парадку.

Кастусь ГУБАРЭВІЧ

ПАЧЫНАЙ З СЯБЕ

скутантаў, ставіць тэатру палкі ў калёсы. Складаецца ўражанне, што каб не тэатры, на сцэне тэатраў «плясалі б лес і горы».

Што і казаць, палак, а то і бёрнаў, спраўды хапае. На ўсю натушку яшчэ дзейнічаюць спаракхельныя інструкцыі паўвеновай даўнасці. Устаноўкі на фінансавы і вытворчыя планы — краевугольны камень у дзейнасці кожнага тэатра. А канечны вынік гэтай дзейнасці — спектакль, то ўжо як бог дасць. Добра, калі добра, а сыдзе і пасрэдна, а то і... Якасць пакуль яшчэ не самы галоўны крытэрыў сцэнічнай творчасці, хоць дэкларацыйнай «барацьбы» за высокі ідэйна-мастацкі ўзровень спектакляў хапае аж заанадта. Асабліва — у міністэрскіх пастановах, рашэннях, дакладах і выступленнях. Шкада, што толькі — на словах. Ды і то сказаць, не міністэрства ж ставіць спектаклі, а тэатры. А ў тэатрах часам бывае, як у той байцы: «А нот Вася...» Гэта не азначае, што тэатры німа вушэй прапуюць закліні да барацьбы за высокую якасць сваёй творчасці. Там гэта разуменне не менш, чым у «канторы». І часцей чым дзе клінуцца «паложыць жывоты своя» ў барацьбе за якасць.

Але штосьці не відаць пакладзеных «жывотаў» на тэатральным рыстале. Зноў, відаць, вінавата «кантора». Не дае разгарнення, «свабоды».

А ці так? Гэтае пытанне я стаўлю не наогул, а спасылаючыся на свой вопыт шматгадовай працы ў сістэме Міністэрства культуры БССР і якраз — на лініі тэатральных спраў.

Менш за ўсё мяне хвалюе гонар міністэрскага мундзіра, які я даўно ўжо не нашу і не маю ахвоты абараняць яго. Праўду, толькі праўду, і нічога акрамя праўды, мне хочацца сказаць. А праўда ў тым, што з боку Міністэрства культуры не было аніякай дыктатарскай рэгламентацыі па цэлым радзе творчых пазіцый тэатраў рэспублікі. У выбары рэпертуару — у першую чаргу. Наадварот. Самастойнасць і неабмежаванасць рэпертуарнага выбару ў кожным тэатры былі як нідзе шырокімі.

У свой час нашы тэатры востра перажывалі крызіс рэжысёрскіх кадараў, змену іх пакаленняў. Міністэрства культуры вымушана было паставіць на чале многіх тэатраў маладых рэжысёраў, ідучы на свядому рызыку. Ім было прадастаўлена шырокае права фарміравання рэпертуару.

Міністэрства культуры ў парадку кантролю вельмі рэдка не згаджалася з асобнымі рэпертуарнымі прапановамі маладых рэжысёраў, даючы ім тым самым паказаць сябе на п'есах, блізкіх ім, спрыяла творчым пошукам і самавыяўленню.

У канчатковым выніку, хоць і не так часта, але з'яўляліся спектаклі, пазначаныя навізнай рэжысёрскага рашэння, сцэнічнай формы, сцэнаграфічных вобразаў і г.д. У пэўнай меры спадзяванні Міністэрства культуры на маладых рэжысёраў спраўдзіліся.

Але — у пэўнай меры. На штогадовых калегіях Міністэрства культуры, дзе падагульняліся вынікі работы тэатраў за мінулы сезон, паўстала трывожная праблема: недабор гледачоў, або, па канцэлярскай фармулёўцы — «незапаўняльнасць» тэатральных залаў. І гэта было тым больш трывожна, што ў дзесяцімільённай рэспубліцы наогул мала тэатраў, а ў сталіцы ўсяго толькі тры драматычныя тэатры, якія, здавалася б, павінны быць паўночкія пры паўтарамільённым насельніцтве Мінска...
Невядома, наколькі задумаліся Міністэрства культуры і ў першую чаргу — тэатры, бо за імі астаецца апошняе слова: бліжэй да добры паставіць яны спектакль. Але, мяркуючы па шэрагу выступленняў галоўных рэжысёраў на старонках «ЛіМа» ў дыскусіі па тэатральных справах, гэтая трывога да іх не дайшла. Вядома, слухамі былі іх заўвагі і прапановы ў асноўным арганізацыйнага парадку, але галоўнае і самае балючае пытанне, — чаму зніжаецца прэстыж тэатраў рэспублікі сярод гледачоў, — асталося без адказу.

Пачынай з сябе — такое патрабаванне паставіў перад кожным з нас XXVII з'езд партыі. А калі пачынаць з сябе, то трэба было б набрацца мужнасці і самакрытычна прызнацца, што канчатковы вынік работы тэатраў паўнацэнны спектакль — не стаў яшчэ цэнтрам творчых і арганізацыйных намаганняў у тэатральных калектывах. І з гэтага, па-мойму, трэба было б пачынаць размову, калі мець на ўвазе сур'ёзную перабудову тэатральнай справы ў рэспубліцы.

Адначасова прызнаць бы і той факт, што ў рэпертуарнай палітыцы тэатраў часта пераважае рэжысёрскі суб'ектыўзм. Гэтую п'есу я (рэжысёр) «бачу», а гэтую не. Купалаўскі і рускі тэатры, напрыклад, актыўна «не ўбачылі» п'есу «Іван» А. Кудраўцава, а Малы Акадэмічны тэатр СССР і больш за шэсцьдзесят тэатраў краіны — «убачылі»...
На жаль, гэта не адзінаквы прыклад. Часам узнікае пытанне: а ці ўсе нашы рэжысёры ўмеюць прафесійна прачытаць п'есу, убачыць у ёй патэнцыял будучага, неабходнага гледачу, спектакля? Ці не зашмат спектакляў «убачаных» рэжысёрамі, але не цікавых для гледача?

Манапольнае права рэжысёра на «бачу» ці «не бачу», відаць, не той прынцып, які павінен быць у аснове рэпертуарнай палітыкі. Усесаюзны тэатральны эксперымент, які пачнецца ў наступным годзе, ва ўсякім разе ўдаскладніць гэту праблему. Ясна адно: прэстыж тэатра шмат у чым залежыць ад рэпертуару. Але не толькі. Не меней (калі не болей) важна, як гэты

Кіраўніцтва тэатра ў такіх выпадках клялося, што недахопы будучы выпраўлены, спектакль дасягне па часе яго пракату ў ўсё будзе як мае быць. А паглядзіш той жа спектакль праз нейкі час — і ніякага прыпёку. Як у той песні: якім ты быў, такім застаўся.

Ніякі тэатр, вядома, не плануе выпуск недапрацаваных спектакляў, але, часам, вымушаны пагаджацца і з такімі, бо над галавой вісіць дамоклаў меч невыканання вала. Дырэктар і рэжысёр добра ведаюць, што ў канцы года на калегіі міністэрства з іх стружку будучы здымаць не за якасць спектакля, а за невыкананне плана фінансаў. А план і вал пакуль што святая святых у сённяшняй тэатральнай сістэме. Адгэтуль і творчыя кампрамісы, і невысокая якасць спектакляў, глядзець якія няма асаблівай ахвоты.

Не вельмі кідаліся гледачы і на спектаклі, нашіпгаваныя рознымі ультрамоднымі «навацыямі». Адна з іх — самая ўдэлівая і самая бязглуздая — сцэнічная мова, калі таю можна назваць анцёрскае мармытанне сабе пад нос, якое нічым іншым, як здэкам над гледачамі, не назавеш, бо дэлёна не заўсёды зразу мела, што адбываецца на сцэне. Паглядзіш такі шапталыны спектакль раздрукі, а на трэці ўжо сабакамі не загоніш і другому не парайш. Як многа страцілі ў вачах гледачоў нават такія тэатры, як купалаўскі і рускі, ілюючы на гэтую бязглузду моду!

Нямала гледачы пацярпелі і ад сцэнаграфічных «навацый». Хто не памятае славетнага вярхоўні, што запаланілі і запаланяюць сцэны ледзь не ў кожным спектаклі, сярод якіх анцёры блыталіся, губляліся і не ведалі, што рабіць?

А колькі было розных аголеных жалезных канструкцый, якія не выклікалі ніякіх эмоцый, акрамя недаўменных пытанняў у гледачоў: няўжо рабочыя сцэны не паспелі да пачатку спектакля закончыць дэкарацыю? Або чаму гэта англійская каралева ходзіць па сцэне ў нейкім брудным, зрэбным балахоне? Можна, адзенне каралевы не па кішэні тэатру?

Што і казаць, агрэсія антыэстэтыкі зрабіла сваю чорную справу. Спектаклі страцілі сваю рамантыку, святочнасць.

Адварнула гледачоў ад многіх спектакляў і яшчэ многае, пра што больш дакладна маглі б сказаць рэжысёры, дырэктары, мастацкія саветы тэатраў, калі б яны набраліся смеласці і самакрытычна паставіліся да сябе. Пакуль не набраліся. Пакуль тэатры ківаюць на «кантору», хоць добра ведаюць, што ідэйна-мастацкая якасць спектакля ў першую чаргу залежыць ад тэатра.

МАЙСТАР

Жывуць у вялікім горадзе сядзі і адзін аднаго не ведаюць. А ў вёсцы? Уся вуліца — радня. А калі ты лшчэ майстар на ўсе рукі, дык і ўсе наваколле з табой родніца.

Памятаю, недзе два дзесяткі гадоў назад на раённую выстаўку народных умельцаў Міхаіл Нічыпаравіч Люлюк прынёс п'сьмовы прыладак з пластыку і металу. Тонка і дакладна зроблена асноўная яго частка — Спасная вежа Крамля. Дзесяткі запісаў пакінулі тады людзі ў ніжэй водгукаў. Работа была ўдастоена першай прэміі ў раёне і вобласці.

У доме умельца пад майстарню прыстасаваны невялікі пакойчык. Наждані і фуганкі, свёрлы і калёўкі, напільнікі і стамескі — усё знойдзеш у руплівага гаспадара.

Зайдзіце ў хату Люлюк, і вы ўбачыце рэчы, ад якіх нельга адвесці вачэй. Вось камода. Яна зроблена з чыстага дуба з густам і вельмі ўдала. Дарэчы, такія камоды па просьбе Міхаіла Нічыпаравіча зрабіў многім жыхарам горада. Хто не прыйдзе,

напрыклад, у дамы Багдановічаў, Мішыных, Лявевічаў — усе захапляюцца гэтымі зручнымі рэчамі. Нездарма ў народзе кажуць, што чалавек жыве век, а добрая справа — два. Жыхары вуліцы, на якой жыве М. Люлюк, ідуць да яго па дапамогу і параду, бо ведаюць, што ён ніколі не адмовіць.

У кватэры Міхаіла Нічыпаравіча многае зроблена рукамі самога майстра: стол з размымі ножкамі, кухонны буфет з вольхі, карнізы. Але, бадай, больш за ўсё прыводзіць у захапленне мудрагелісты корпус старадаўняга гадзінніка, які зроблены таксама з дубу. Праект корпуса — вынік багатай фантазіі і тонкага густу Міхаіла Нічыпаравіча. Рэч гэтая, можна сказаць, унікальная.

Творчасць ветэрана Вялікай Айчыннай вайны М. Люлюк вартая высокай пахвалы. Няхай жа вучыцца ў яго моладзь, няхай ведае, што моцна чалавечыя рукі.

Т. РЭУТОВІЧ,

г. Старыя Дарогі.

ПРАВЛЕНЫ МЕРКАВАННІ

Памятаю, летась на старонках «Літаратуры і мастацтва» генеральны дырэктар вытворчага аб'яднання «БелаўтаМАЗ» Міхаіл Фёдаравіч Лаўрыновіч гаварыў і пра дзейнасць палаца. Гаварыў зацікаўлена, слухна. Так, сапраўды, цяжка не пагадзіцца з тым, што тэхнічная творчасць у параўнанні з самадзейнай мастацкай у нашым палацы развіваецца пакуль што марудна. Яскрава сведчаць пра гэта і нашы справаздачныя лічбы: усяго калектываў, клубаў па інтарэсах і аматарскіх аб'яднанняў — 92, а дзяткі тэхнічных — толькі 10, з іх — 2 прыкладнай і 8 мастацкай тэхнічнай творчасці. Скажыце, сумная карціна? Так, пакуль што пахваліцца няма чым. Тым больш, што палац называецца — культуры і тэхнікі.

Але давайце паразважаем, у чым тут прычына. У нашым няўменні ці нежаданні арганізаваць людзей? Зусім не. Дык у чым жа? — спытаеце вы. Мой адказ мо хтосяці ўспрыме скептычна, маўляў, няма чаго спасылацца на цяжкасці — аб'ектыўныя або яшчэ якія, прывадаць лепш трэба. Пагаджуся. І тым не менш, аб'ектыўныя прычыны існуюць. У нашым, адным з самых буйных Палацаў культуры горада, няма памяшкання, дзе б можна было разгарнуцца аматарам тэхнічнай творчасці. Есць у нас два пакойчыкі, дзе стаяць таркарныя і слясарныя станкі. Некалькі чалавек могуць тут майстраваць, вырабляць невялікія дэталі. А што рабіць тым, хто збіраецца заняцца аэрасанямі? Ну а тым, хто хоча сваімі рукамі сканструяваць і цалкам сабраць, напрыклад, мотаблокі для садовых участкаў? Не сакрэт, што вытворчасць не паспявае задаволіць попыт агра-роднікаў-аматараў на гэтую дэфіцытную прадукцыю, а многія рабочыя і служачыя аўтазавада, якія маюць сёння дзялянкі ў садовых кааператывах, маглі б, між іншым, вось тут, у сценах палаца, ствараць усе неабходныя для сябе механічныя прыстасаванні. Але зноў жа — дзе?

Скажу шчыра, скардзіцца нам на адміністрацыю, на заўком, здавалася б, няма падстаў. Робяць яны для палаца шмат, і за гэта — вялікае дзякуй усім, хто нас матэрыяльна і маральна падтрымлівае. Але зноў жа — наконт рэканструкцыі ўстановы культуры. Не адзін раз мы звярталіся з прапановай да адміністрацыі аб прыбудове да палаца дадатковага памяшкання. Можна было б тут размясціць і зручныя пакоі для работы тэхнічных гурткоў, стварыць выставачную і танцавальную залы... Дарэчы, пра танцавальныя

вечары. Калі наладжаны вечар адпачынку, дык у глядзельнай зале «круціць» кіно ўжо нельга, бо гэта несумяшчальнае суседства. А ўзяць хоць бы бальныя танцы. Гэты прыгожы від аматарскай творчасці развіваецца ў нас пакуль што толькі ў клубе комплексу інтэрнатаў завода. А моладзь, якая наведвае непасрэдна палац, патрабуе — давайце бальныя танцы і нам!

Што ж атрымаецца? Вялікая будыніна з самага свайго зараджэння была ўжо мёртва-

бильярдная, кафэ, у якім можна было б пакаштаваць смачныя безалкагольныя напіткі, марожанае, сок? А дзе гасцінныя для аматарскіх аб'яднанняў, напрыклад, музычная? Асабіста я ўяўляю сабе ўтульныя пакоі з музычнымі інструментамі, прайгравальнікамі, магнітафонамі, фанатэкай, дзе кожны меў бы магчымасць узяць навушнікі і, нікому не перашкаджаючы, паслухаць новыя запісы, перапісаць іх. Пад клуб гітарнай музыкі, заўважу, класічнай гітарнай сямістрункі,

ка: Васіль спявае, а Пятро яму акампаніруе на баяне на прыступках кінатэатра ў спякоту ці дождж. Аlesia у гэты час спяшаецца на кінасеанс. Спыняецца ён на хвіліну перад знаёмым узмакрэлым Васілём і думае: хацеў запісацца ў самадзейны калектыв, а цяпер няма дурных. Прыкладна тое ж самае думаюць і Вані, Сярожы, Любы...

Вось цяпер, відаць, наспеў час пагаварыць пра прэстыж культработніка, пра адносінны да яго з боку вышэйстаячых

і г. д. У зімовы час максімальна выкарыстоўваем палац, дзе праводзім дні сямейнага адпачынку, летам — паркі, мікрараёны. Нядаўна правялі свята вуліцы Убарэвіча, на якое прывяздала дачка героя. Словам, жыццё само аб'яднала культуру і спорт.

Але мне зноў хацелася б вярнуцца да прэстыжу нашай прафесіі. Закранём цяпер іншы аспект гэтай праблемы — кадры, чалавечы фактар. Чаму культработнік стаіць сёння на самай нізкай прыступцы сярод усіх творчых прафесій? Думаю, тут не столькі наша віна, колькі бяда. Навучальныя ўстановы культуры даюць сваім выхаванцам шмат ведаў і мала ўменняў, прымаюць у лік студэнтаў больш па адзнаках на экзаменах, чым па іх творчых здольнасцях. У выніку да нас прыходзіць спецыяліст, які мае вышэйшую адукацыю, але прафесійна нікуды не варты. Ён не здольны арганізаваць людзей, напісаць сцэнарый, апрацаваць патрэбны матэрыял, знайсці ход для яго падачы. Ён не валодае творчай фантазіяй, элементарнымі навыкамі сацыялага, псіхолога, не ўмее кантактаваць з людзьмі. Ды і на сцэну яго не выпускаюць, бо часам у яго ў роце, прабачце, каша. Дык куды ж глядзяць нашы дацэнты і прафесары ў інстытуце? Чого варты той спецыяліст з чырвоным дыпломам? Вось і абыходзіцца старымі выпрабаванымі кадрамі.

Пытанне забеспячэння. Многія нашы добрыя ідэі разбіваюцца аб бар'еры, звязаныя з матэрыяльнай базай. Дзе, напрыклад, набыць тую ж каварку або міксеры для малочнага аб'ектыва? Як «дастаць» фотаматэрыялы, фарбы, магнітныя стужкі? Пералікам можна займацца бясконца. Але, думаю, лепш падумаць пра адкрыццё ў Мінску спецыялізаванага базіснага магазіна, які забяспечыў бы нашы патрэбы. Адкрыць такія магазіны варты і ў абласных цэнтрах.

І яшчэ. Рэклама. Усім зразумела, якую ролю ў далучэнні людзей да культурных мерапрыемстваў маюць прыгожыя афішы, запрашалыя білеты, праграмкі. Але размеркаваць гэты заказ на друкарныя горада, дзе яго ў стане якасна выканаць, немагчыма. Патрабуюць паперу, не хочучы, як там выказваюцца, валэндацца з нашай дробяззю. А ці гэта дробязь, тым больш тое, што мае дачыненне да слова «культура»? А вось калі б нейкі аўтарытэтный орган замацаваў сваім рашэннем палацы і дамы культуры за друкарнямі, і мы перасталі б быць на правах бедных родзічаў, плён быў бы лепшы.

Запісала Л. КРУШЫНСКАЯ.

ПРА ЦЯЖКАСЦІ АБ'ЕКТЫўНЫЯ...

Расказ дырэктара Палаца культуры і тэхнікі Мінскага аўтамабільнага завода М. КАПШАЯ

Сёлета аддзел культуры «ЛіМа» вырашыў павесці гаворку пра дзейнасць клубаў, палацаў і дамоў культуры, культурна-спартыўных комплексаў, пра арганізацыю вольнага часу працоўных у культурна-спартыўных установах рэспублікі. Мы звярнуліся з просьбай да лепшых работнікаў культуры горада і сля аднацца на пытанні нашай анкеты, у прыватнасці, на такія, як праблемы матэрыяльна-тэхнічнага забеспя-

чэння клубаў, павышэнне прэстыжу прафесіі культасветніка, эфектыўнасць выкарыстання культурных і спартыўных збудаванняў, адносінны да культработніка на месцы з боку кіраўнікоў гаспадарак, прадпрыемстваў і ўстаноў. Сёння сваімі думкамі на старонках штотыднёвіка дзеліцца дырэктар Палаца культуры і тэхнікі Мінскага аўтамабільнага завода М. Капшай.

народжаным дзіцем. Мо сказаць і надта рэзка, але гэта сапраўды так. Па сутнасці, мы перанеслі ў новы палац усе тыя формы работы, якія існавалі ў старых невялікіх заводскіх клубах. А на большае — не хапае памяшкання. Нават з калектывамі самадзейнай мастацкай творчасці — часам нявыкрутка. Рэпетыцыі адбываюцца канвеерным метадам: не паспее сысці са сцэны хор, якому сёння няма дзе больш займацца, як на пяці яму наступе іншы калектыв... Амацараў цыркавога мастацтва прытуліла падэфэная школа, але столі ў будынку невысокія, зразумела, што і заняткі ідуць напаяўсілы.

Дык што ж спраектавалі ў свой час нашы паважаныя архітэктары? Хутчэй за ўсё «відэавішчуную» ўстанову, а не клуб для індывідуальнай работы з людзьмі. А між тым, глядзельная зала палаца на кінасеансах і канцэртах сапраўды не надта загружана, бо ў горадзе ёсць шмат магутных нашых канкурэнтаў, нахштальт філармоніі, тэатраў і зручных кінатэатраў.

Я заўсёды здзіўляюся такім інфармацыям пра новыя клубы, дамы культуры, дзе паведамляецца, напрыклад, гэтае: пабудавана зала на 800 месцаў і некалькі, падкрэсліваю, некалькі пакояў для клубнай работы. А дзе ж сёння тая ж

мы пакуль што прыстасавалі цокальны паверх палаца; абсталывалі дыск-пульта для дыскатэкі, якая таксама будзе працаваць тут. Вырашаем пытанне і з нашым буфетам, які мяркуем назваць «кафэ-клуб» і які будзе займацца да таго ж антыалкагольнай прапагандай. Дарэчы, на яго базе ўжо праходзіла безалкагольнае вяселле. Але трэба, відаць, нам разам са службамі грамадскага харчавання падумаць пра тое, хто будзе стаяць за прылаўкам, дакладней, барнай стойкай гэтага «кафэ-клуба». На жаль, наша буфетчыца, якая працуе сёння, зусім не дзя гэтага ролі, нізкаваты яе культурны ўзровень...

Але ж не толькі ў сценах палаца мы павінны працаваць. Культработнікі ідуць у мікрараёны, на агітпаяцоўкі. Ад нас патрабуюць вялікай і сістэматычнай работы па месцы жыхарства працоўных. Гэта — наш абавязак. Аднак патрабаванні да нас прад'яўляюць без уліку ўмоў для канцэртнай і агітацыйнай дзейнасці. Дзе ж тыя агітпаяцоўкі, куды можна людзей запрасіць, пасадзіць, дзе можна даць паўнацэнную мастацкую праграму? У адказ нам гавораць: «Няма агітпаяцоўкі — выступайце на прыступках кінатэатра». Што стаяецца рабіць? Выступаем. А між тым, вось як гэта нам потым можа адгукнуцца. Карцін-

інстанцый. Ніколі не забуду, як адзін з кіруючых работнікаў пасля запісу на тэлебачанні з нейкай пагардай сказаў: «Вы хоча бы запрасілі нас у свой клуб»... А ў вачах — ні ценю цікаўнасці. Або — праверкі, якія забіраюць шмат часу, нерваў. Проста бяда. Часам іх даручаюць рабіць зусім неадасведчаным людзям. Але ў нашай справе ўсе лічаць сябе спецыялістамі. Нядаўна прыйшла ў палац жанчына па даручэнні гарвыканкома правяраць работу культурна-спартыўнага комплексу. Пытаецца: як працуюць гурткі ў комплексе? Спрабую ёй растлумачыць, дзе можна атрымаць патрэбную інфармацыю і правярыць стан справы. Зноў задае тое ж пытанне. Словам, нічога не зразумела, пайшла. Потым тэлефонны званок: «Вы мне ўсё ж падрыхтуйце даведку аб рабоце культурна-спартыўнага комплексу». Я не вытрымаў і адказаў: «Даведку вам пісаць не буду. Чого вартая такая фармальна праверка?» Так, фармальнасць, работа па-старому яшчэ засталася. І дзе-нідзе лозунг «меней папер — болей справы» яшчэ абыходзіць бокам. А наконт заводскага культурна-спартыўнага комплексу скажу: ён жыве, дзейнічае. Не фармальна. Цікавейшымі сталі спартыўныя мерапрыемствы, працуюць клубы аматараў тэніса, футбола, картынга, бегу

АЛЯКСАНДР Бясту-жаў, вядомы рускі пісьменнік - дэкабрыст, неяк сказаў: «У нас ёсць крытыка, але няма літаратуры». Пушкін, сустрэўшы гэта выказанне, не згадзіўся з ім. Наадварот, заўважыў ён, «літаратура такая-сякая ў нас ёсць, а крытыкі няма». Паэт меў на ўвазе крытыку, якая актыўна садзейнічала б развіццю рускай літаратуры, дасягненню ёю творчай сталасці, мастацкасці, праўдзівасці. Гэтыя словы былі сказаны паэтам у 1825 годзе.

Менш чым праз дзесяць год у маскоўскай газеце «Молва», штотыднёвым дадатку да часопіса «Телескоп», з'явіўся артыкул «Літаратурныя мары», які сваёй эстэтычнай канцэпцыяй і смелым адмаўленнем традыцыйных літаратурных уяўленняў звярнуў на сябе ўвагу паэта. Пушкін прадказаў яе аўтару вялікае будучае і меў намер запрасіць супрацоўнічаць яго ў «Современник», які паэт заснаваў у 1836 годзе. Словы Пушкіна аказаліся прарочымі. Аўтар гэтага артыкула Вісарыён Рыгоравіч Бялінскі (1811—1848) сапраўды адыграў вялікую ролю ў гісторыі рускай літаратуры — ён па праву лічыцца заснавальнікам рускай рэалістычнай крытыкі і эстэтыкі, выдатным прадстаўніком філасофскай і грамадска-палітычнай думкі мінулага стагоддзя. Побач з Герцэнам і Чарнышэўскім У. І. Ленін назваў Бялінскага папярэднікам рускай сацыял-дэмакратыі.

Творчая дзейнасць Бялінскага працякала ў 30—40 гады XIX стагоддзя ва ўмовах поўнага засілля палітычнай рэакцыі, якая пачалася пасля паўстання дэкабрыстаў, дэспатычнага кіравання Мікалая I. І грамадзянская мужнасць Бялінскага заключалася ў тым, што нават у гэты беспрасветны перыяд рускай гісторыі, калі бязлітасна выкараняліся і знішчаліся спробы ўсякага праў-

лення свабоднай думкі, ён успрыняў і дастойна працягнуў закладзеныя дэкабрыстамі традыцыі вызваленчай барацьбы. Выказваючы інтарэсы шматмільённых сялянскіх мас, ён паслядоўна праводзіў у падцензурнай журналістыцы антыпрыгонніцкія, антысамадзяржаўныя ідэі. Яго палымяная публіцыстыка паспяхова процістаяла шматгаласай рабалеппнай рэптыльнай прэсе, масе афіцыйных кніг і ча-

прапагандыста перадавых ідэй, палымянага патрыёта сваёй Радзімы. Менавіта за гэты палітычны радыкалізм, за странасць і цэльнасць яго натуры сябры называлі Бялінскага «нястрымным Вісарыёнам».

Веліч Бялінскага заключалася перш за ўсё ў тым, што ён адкрыў сучаснікам і нашчад-

тача Гоголя, прадугадаўшы значэнне яго творчасці для рускай літаратуры. Ён разгледзеў у Гоголі «незвычайны талент», што зусім пярэчыла поглядам Булгарына, Грэча і іншых прадстаўнікоў ахоўнай журналістыкі. Ён даў верную ацэнку творчасці Лермантава, Крылова, Кальцова.

ных напрамкаў у літаратуры і літаратурнай крытыцы выпрацоўвалася эстэтычная тэорыя Бялінскага. Вялікі рускі крытык разглядаў мастацтва як творчае адлюстраванне рэчаіснасці. Аднак мастацтва, паводле Бялінскага, павінна не толькі адлюстроўваць рэчаіснасць, але і актыўна ўдзельнічаць у яе пераўтварэнні, у служэнні інтарэсам прагрэсіўнага развіцця грамадства.

«Усе грамадскія асновы нашага часу, — пісаў Бялінскі, — патрабуюць карэннай перабудовы». Свае надзеі на лепшую будучыню ён звязваў з сацыялізмам. Ён заяўляў, што ідэя сацыялізму стала для яго «ідэяй ідэй, быццём быцця, пытаннем пытанняў, альфаю і амегаю веры і ведаў. Усе з яе, для яе і да яе. Яна пытанне і вырашэнне пытання». Ён марыў аб такім грамадстве, дзе «не будзе багатых, не будзе бедных, ні цароў і падданных, але будуць браты, будуць людзі». Здагадкі Бялінскага пра будучае грамадства глыбока ўздзейнічалі на розумы сучаснікаў.

Адна з асаблівасцей сацыяльна-утапічных поглядаў Бялінскага заключалася ў тым, што ў адрозненне ад Герцэна і Чарнышэўскага ён не быў прыхільнікам абшчыннага сацыялізму. Мысліцель прадбачыў, што шлях да новага грамадства ляжыць праз развіццё буржуазных адносін. Бялінскі лічыў, што знішчыць сацыяльнае рабства можа толькі народная рэвалюцыя. І хоць ён не выказаў у прамой форме лозунга сялянскай рэвалюцыі, які гэта зрабілі Чарнышэўскі і яго паплечнікі і паслядоўнікі — Шаўчэнка, Каліноўскі і іншыя, але па сутнасці ён першым прыйшоў да вываду, што пераход да новага грамадства можна ажыццявіць толькі рэвалюцыйным шляхам. Такім чынам, Бялінскі

«Нястрымны Вісарыён»

сопісаў, служыла сродкам фарміравання перадавой грамадскай думкі, прагрэсіўнай грамадскай самасвядомасці. Мяцежны геній Бялінскага, які спалучаў у сабе глыбокі філасофскі розум, тонкае эстэтычнае пачуццё і незвычайны літаратурны талент, на працягу амаль пятнаццаці гадоў стаяў на варце інтарэсаў прыгнечаных і гатовы быў у любую мінуту, паводле слоў Герцэна, высмеяць, «выкрыць, заклімаць усё, што лічыў рэакцыйным».

Гэтай пастаяннай, няспынай барацьбе з афіцыйнай рэакцыяй, з рэакцыйнымі поглядамі, з казённым патрыятызмам Бялінскі прысвяціў сябе цалкам, выяўляючы ў кожным напісаным ім артыкуле перакананага барацьбіта, стойкага

кам рускую класічную літаратуру, яе высокую мастацкасць, яе выдатныя творчыя дасягненні. Ён першы назваў яе «вялікім нацыянальным здабыткам».

Дарчы напамінь, што тыя ўяўленні, якія існуюць у нас аб Пушкіне і якія назаўсёды ўвайшлі ва ўсе падручнікі па рускай літаратуры, упершыню былі выказаны Бялінскім. Аб тым, як успрымалі сучаснікі яго артыкулы пра Пушкіна, можна меркаваць па выказаных Льва Талстога. Ён, прачытаўшы некалькі адзін з адзінаццаці артыкулаў Бялінскага пра вялікага рускага паэта, сказаў: «Артыкул пра Пушкіна — цуд. Я толькі цяпер зразумеў Пушкіна».

Следам за Пушкіным Бялінскі «адкрыў» для шырокага чы-

Вялікі рускі крытык быў прызнаным ідэйным кіраўніком і натхніцелем «натуральнай школы», з якой выйшлі такія выдатныя рускія пісьменнікі, як Некрасаў, Тургенеў, Герцэн, Ганчароў, Дастаеўскі.

Такім чынам, дзейнасць Бялінскага ўпершыню ў Расіі вывела літаратурную крытыку на арэну грамадскай барацьбы, паставіла яе на службу інтарэсам прагрэсіўнага развіцця грамадства. Бачачы ў літаратуры выяўленне духоўных сіл народа, яго генія, яго перадавых сацыяльных ідэяў, Бялінскі сваёй дзейнасцю ўсямерна садзейнічаў развіццю маладых талентаў. Ужо ў першых сваіх публікацыях ён заявіў: «Каб ісці наперад... патрэбны таленты свежыя і моцныя».

У барацьбе супраць рэакцый-

«СЯРОД найвялікшых імёнаў свету, што нязменна хвалююць чалавечае сэрца, зьяе імя вялікага сына рускага народа Вісарыёна Бялінскага, — з пачуццём шчырай удзячнасці адзначаў Пятрусь Броўка. — Кожны, хто любіць і ведае Пушкіна, Гоголя, Лермантава, Кальцова, Тургенева, ведае і любіць бессмяротныя творы Бялінскага, якія спрыяюць жывой думцы, падтрымліваюць чалавека ў барацьбе за свабоду і справядлівасць. Ён быў не толькі найвялікшым мысліцелем, ён быў вялікім і бяспрашным змагаром, палкім барацьбітом супраць самадзяржаўя і прыгонніцтва... Ён зрабіўся сцягам перадавой грамадскасці, якая змагалася за адмену прыгоннага права. Слова яго гучала набатам па ўсёй Расіі, абуджала і клікала наперад усё лепшае, што было ў ёй».

Класікі беларускай літаратуры далі высокую адзнаку дзейнасці Бялінскага. Янка Купала і Якуб Колас успрымалі яго як выдатнага дзеяча рускай культуры і рускага рэвалюцыйнага руху, які праніклівага крытыка і буйнога філосафа. Яны адначалі вялікія заслугі Бялінскага перад Расіяй, лічылі яго жыццё падзвігам, прыкладам служэння народу і радзіме.

В. Ф. Бялінскі адыграў значную ролю ў фарміраванні і развіцці светапоглядаў і эстэтычных прынцыпаў заснавальнікаў сучаснай беларускай літаратуры Купалы і Коласа. У яго творах яны знаходзілі пацвярджэнне свайму роздуму аб рэвалюцыйным пераўтварэнні Расіі, чэрпалі дадатковыя сілы для самаадданага барацьбы з самадзяржаўна-прыгонніцкім ладам. Яны былі ўдзячныя вялікаму крытыку за ўвагу да Беларусі, за яго заклапочанасць лёсам педнавольных беларускіх сялян. Бялінскі спачувальна ставіўся да жыцця прыгнечанай бела-

рускай вёскі, яшчэ ў сярэдзіне 40-х гадоў XIX стагоддзя лічыў пахвальнай мэтай «представить картину состояния белорусских крестьян».

Купалу і Коласу, выразкай болю і гора сялянскага, — усяго таго, што «накіпела праз доўгія гады цяжкіх і акружаючай беспрасветнай нядолі» ў душы беларускага народа, падтрымліваў прыклад бязлітаснага выкрыцця Бялінскім

беларускіх пісьменнікаў, верных сыноў свайго народа, змагароў за вызваленне з-пад класавога прыгнёту, за тое, каб працоўным «дабыць усё хараство свету і ўсе асалоды жыцця людскага».

Яшчэ ў дэрвалюцыйныя гады Купала і Колас успрынялі выступленні рускага крытыка супраць шавінізму, бязроднага касмапалітызму і нацыянальнай абмежаванасці. Так, галоў-

нікам сучаснай беларускай літаратуры зразумеў характар гістарычнага працэсу і, як вялікаму папярэдніку, зазірнуць наперад, прадказваць вызваленне народа ад усіх форм прыгнечання і эксплуатацыі. Купала прадракаў: «Астаетца нам толькі адна вера ў тое, што не за гарамі ўжо той час, калі ўзбудзіцца наш беларускі народ, які адзін, к новаму, светламу жыццю, а яго пэты-

Для Купалы Бялінскі заўсёды быў узорам крытыка, занепокоенага лёсам грамадства і літаратуры. У складаных перыяды жыцця творы рэвалюцыйна-дэмакратычна падтрымлівалі ў ім мужнасць, веру ў перамогу праўды, у вялікае прызначэнне роднай літаратуры, у развіццё яе лепшых традыцый. На рубяжы 20 — 30-х гадоў, калі вульгарызатарская крытыка прыпісвала Купалу ўяўныя грахі, сказала яго творчы шлях, пафас яго вершаў, ідэі і думкі Бялінскага дапамагалі процістаяць ілжывым абвінавачванням, з гонарам пераносіць усё нягоды, за шумам і траскатнёй бачыць галоўнае ў літаратуры, застацца верным сабе. Бялінскі таксама быў яго саюзнікам у падтрымцы ўсіх здаровых сіл у беларускай літаратуры, у выхаванні новага пісьменніцкага пакалення. Купала абараняў таленавітую моладзь ад нападкаў рознай «літаратурнай навалы». Цікавыя ўспаміны пра гэта М. Лужаніна. У пачатку трыццаціх гадоў на адным з пісьменніцкіх сходаў яго ні за што, ні пра што «прапясочылі», груба абразілі. Купала абурыўся, дэманстравалі ўна, у знак пратэсту падняўся і пакінуў залу. Ён не змог застацца аб'якавым да незаслужанай крыўды маладога паэта, якога публічна зневажылі. Купала запрасіў маладога сябра да сябе ў госці, супакойў яго, пераканаў, што не варта так моцна перажываць ад пустых і злых нападаў: час усё паставіць на сваё месца, усяму вынесе свой справядлівы прысуд. «Іван Дамінікавіч дастаў з паліцыі томік Бялінскага і прачытаў невядомыя мне ў той час радкі аб зайздрасці ўнукам і праўнукам, якія ўбачаць Расію на чале адукаванага свету, заканадаўцам навукі і мастацтва».

— Такою і мне відна наша Радзіма. А хто гэтага не разу-

ДУХОЎНЫ НАСТАЎНІК

жорсткай эксплуатацыі, бесчалавечнасці прыгонных законаў, драпежніцкай буржуазнай маралі.

Купалу і Коласу былі сугучнымі думкі Бялінскага аб ідэйнасці і народнасці літаратуры, аб неабходнасці звалюцый яе рэалістычнага напрамку, аб непрыманні «чыстага мастацтва». Так, у артыкуле «Чаму плача песня наша?» (1913) Купала гора выступіў супраць буржуазна-ліберальнага крыла нашаніўцаў, што заклікалі «ўславіць гоман бору, пляск вады, задуму змкаў, ясныя ўсходы» і ўміляцца лёсам сялянскім. Беларускі пясняр заклікаў не абмінаць і не замоўчваць штодзённага жыцця, перабудоўваць яго «паводле божых і чалавечых праўд і законаў». Ён адстойваў рэвалюцыйна-дэмакратычны напрамак развіцця роднай літаратуры, бачыў у

ны герой коласаўскай трылогіі «На ростанях» настаўнік Андрэй Лабановіч у спрэчцы з нацыяналістычна падбухторанымі апанентамі гаворыць, выказваючы і аўтарскі пункт гледжання: «Вы валіце ў адну кучу рускую школу і русіфікатарства. Русіфікатарства — гэта самаўладная царская нацыянальная палітыка. Не прызнаю яе, змагаюся супраць яе, як умею. А руская школа для мяне — гэта Пушкін, Бялінскі, Грыбаедаў, Гоголь, Лермантаў, непаўторны Іван Андрэевіч Крылоў... Вось мая руская школа».

Купалу і Коласа ўражвала здольнасць Бялінскага прадбачыць ход гістарычнага руху. «За сто гадоў да нашага часу яго геніяльны зрок сцягваў у сённяшні дзень», — адзначаў Колас. Непарыўная сувязь з жыццём дапамагала пачыналь-

праоркі настрояць струны сваіх думак на іншы лад: будучы п'яць аб вялікім багацці і красе сваёй бацькаўшчыны і аб вялікіх радасцях яе верных сыноў» (1913).

Творы Бялінскага заставаліся настольнымі кнігамі Купалы і Коласа і ў савецкі час. Аб гэтым знаходзім сведчання асобных беларускіх пісьменнікаў. Так, П. Глебка ўспамінаў, як аднойчы павёў з Купалам размову пра сімвалізм і рамантызм і зазначыў, што не бачыць паміж імі асобай розніцы. Купала не згадзіўся: «Не кожная рамантыка — сімвалізм. Вы лепш... чытайце Бялінскага». Ён працягнуў маладому паэту кнігу Бялінскага і паказаў на наступныя радкі: «Рамантызм, без жывой сувязі і жывога дачынення да іншых бакоў жыцця, ёсць найвялікшая аднабокасць».

Канстанцыя Буйло

з'яўляецца першым рускім рэвалюцыянерам - дэмакратам, «папярэднікам поўнага вызвалення дваран разначынцамі ў нашым вызваленчым руху...» (У. І. Ленін).

Яркім сведчаннем рэвалюцыйнага дэмакратызму Бялінскага з'яўляецца яго славуае пісьмо да Гогаля, напісанае ў ліпені 1847 года. У ім вялікі крытык сфармуляваў сваё палітычнае крэда — знішчэнне прыгоннага права, адмена цялесных пакаранняў, захаванне элементарнай законнасці. Гэта было палітычнае заяўшчэнне Бялінскага, якое У. І. Ленін назваў «адным з лепшых твораў бесцензурнага дэмакратычнага друку». Пісьмо Бялінскага да Гогаля, якое ўзрушыла ўсю думачую Расію, рэакцыя прызнала злачынным. Яго чытанне на пяцінах Петрашэўскага ставілі ў віну ўдзельнікам гэтага першага ў Расіі сацыялістычнага гуртка, і ў прыватнасці, Дастаеўскаму. Самадзяржаўе пачало рыхтаваць расправу над Бялінскім. Толькі заўчасная смерць выратавала яго ад арышту і зняволення. Зламаны пастаяннай галечай і няспынай напружанай працай, Бялінскі не дажыў нават да 40 год — узросту, які лічыцца часам вышэйшага росквіту духоўных і фізічных сіл чалавека.

санне сачыненняў, экзамены і ўсё іншае не зрабілі столькі для нашай адукацыі і развіцця, як Бялінскі са сваімі штомесячнымі артыкуламі... Ён прачытаў усім нам вочы, ён выхоўваў характары, ён сёк рукою волата патрыярхальныя забавоны, якімі жыла да яго ўся Расія».

Ідэі Бялінскага ўжо пры жыцці крытыка былі шырока вядомы ў Беларусі. Яны распаўсюджваліся тут як праз часопісы, у якіх друкаваліся артыкулы Бялінскага — «Отечественные записки», «Современник» і інш., так і дзякуючы папулярнасці іх прагрэсіўнымі друкаванымі органамі на тэрыторыі Беларусі і Літвы. У прыватнасці, у канцы 40-х гадоў эстэтычныя ідэі Бялінскага актыўна папулярываваў на старонках выходзіўшага ў Вільні часопіса «Паментнік наукавалітэрацікі» Р. Падбярэскі. У ліку праваднікоў ідэі Бялінскага ў Беларусі і Літве быў першы беларускі рэвалюцыянер-дэмакрат Франц Савіч, а таксама ўдзельнік гуртка петрашэўцаў, ураджэнец Беларусі Іван Ястрэжэўскі.

У канцы XIX — пачатку XX стагоддзя ідэі Бялінскага знаходзілі адлюстраванне на старонках газет «Мінскі лісток», «Северо-Западный край» і інш.

Аднак сапраўднае вывучэнне і папулярывацыя ідэйнай спадчыны Бялінскага ў Беларусі пачалася толькі пасля Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. За гады Саветскай улады ў рэспубліцы апублікавана вялікая колькасць артыкулаў і шэраг манаграфій, прысвечаных аналізу светапогляду вялікага крытыка і філосафа.

Ідэйная спадчына Бялінскага перайшла межы яго часу і служыць справе пабудовы новай сацыялістычнай культуры, выхаванню высокіх маральных і эстэтычных якасцей саветскіх людзей.

Вячаслаў ШАЛЬКЕВІЧ.

мее, хай наракае на сябе. Будзем глядзець на большае... Рэшта ўсё — глупства. Мала што можа чапалца за ногі ў вялікай дарозе».

Купала знаходзіў дакладны крытэрыі якасці мастацкага твора, яго грамадскай значнасці, грунтоўна разбіраўся ў складанай літаратурнай абстаноўцы. Пры гэтым Бялінскі заставаўся для яго адным з першых дарадчыкаў, бо абараняў літаратуру жыццёвай праўды, натхнёную вялікімі ідэямі.

Купала і Колас — прадаўжальнікі традыцый рускага крытыка — патрабавалі ад літаратурнага твора глыбокага зместу, значнай думкі, мастацкай дасканаласці. Для іх бясспрэчнай была ідэя Бялінскага аб тым, што мастацтва павінна служыць грамадскім інтарсам, быць адным са сродкаў тлумачэння і пазнання жыцця. Яны былі патрабавальнымі да сябе, да сабратаў па пяру, лічылі, што пісьменнік павінен несці строгу адказнасць перад часам і народам за кожнае напісанае слова. Яны разглядалі літаратуру як магутны сродак уздзеяння на масы. У артыкуле «За высокую ідэйнасць і мастацкую дасканаласць» (1949) Колас пісаў: «Найлепшы твор — гэта той, які мае найбольшую ідэйную нагрузку пры найкарацейшым і найдасканалейшым слоўным выражэнні. Так гаварыў Пушкін, так называў Бялінскі». Класікі беларускай літаратуры не бачылі карысці ў творах пустах, павярхоўных, аморфных. Яны не прымалі штучнай лямкі вершаваных радкоў, аглушэння чытачоў усімі гукавымі эфектамі. Наватарства пісьменніка імі бачылася ва ўменні гаварыць аб новым, перадаваць у адзіна магчымых формах, падказаных гэтым новым.

Купала і Колас садзейнічалі ўвекавечанню памяці вялікага крытыка на роднай зямлі. Так,

4 чэрвеня 1986 г. на 88-м годзе жыцця памерла вядомая беларуская пісьменніца, адна з пачынальных сучаснай беларускай паэзіі Канстанцыя Буйло (Канстанцыя Антонаўна Калечыц).

Канстанцыя Буйло нарадзілася 11 студзеня 1899 г. у горадзе Вільні ў сям'і ляснога аб'ездчыка. Скончыўшы настаўніцкія курсы ў Вільні (1914), працавала на Лідчыне, загадала беларускай кнігарні ў Полацку. Пасля перамогі Вялікай Кастрычніцка-супрацоўнік Валкаламскага павятовага выканкома рабочых і салдацкіх дэпутатаў, бухгалтар саўгаса «Данілава». З 1923 г. Канстанцыя Буйло жыла і працавала ў Маскве.

Друкавацца пачала ў 1909 годзе. Першы зборнік вершаў Канстанцыі Буйло «Курганная кветка» выйшаў у 1914 г. у горадзе Вільні. Яго адрэдагаваў Янка Купала, творчасць якая зрабіла на маладую паэтэсу вялікі ўплыў.

Жыццё Канстанцыі Буйло было заўсёды звязана з людзьмі працы, з іх марамі і спадзяваннямі, тут яна чэрпала сваё паэтычнае натхненне.

А. Т. КУЗЬМІН, Н. М. МАЗАЯ, І. І. АНТАНОВІЧ, Я. І. СКУРКО (Максім Танк), К. К. АТРАХОВІЧ (Кандрат Крапіва), І. А. БРЫЛЬ, В. У. БЫКАУ, П. Е. ПАНЧАНКА, І. П. ШАМЯКІН, Р. І. БАРАДУЛІН, Г. М. БУРАУКІН, Н. С. ГІЛЕВІЧ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, А. А. ЖУК, С. І. ЗАКОНІКАУ, В. В. ЗУЕНАК, В. А. КАЗЬКО, В. Ф. КАРАМАЗАУ, К. Ц. КІРЭЕНКА, Ц. В. КРЫСЬКО (Васіль Вітка), А. П. КУДРАВЕЦ, А. А. ЛУЖАНІН (Максім Лужанін), І. Я. НАВУМЕНКА.

Канстанцыя Буйло аўтар кнігі паэзіі «Світанак», «На адноўленай зямлі», «Май», «Роднаму краю», кніжак вершаў для дзяцей «Юрачка», «У бляскую зор». Неаднаразова выдаваліся аднатомнікі, а ў 1981 годзе выйшаў двухтомнік выбраных твораў паэтэсы. Паэзія Канстанцыі Буйло вызначаецца шчырасцю, глыбокім лірызмам, цесна зніта-

вана з народнай творчасцю. Яна аптымістычная па настрою, усім сваім зместам сцвярджае лепшыя ідэалы сучасніка, чалавечы творцы. Многія вершы паэтэсы пакладзены на музыку. Асабліва шырока вядомасць набыла песня «Люблю наш край».

Пяру Канстанцыі Буйло належаць п'есы «Кветка папараці», «Сягонняшнія і даўнейшыя».

Творы паэтэсы перакладзены на мовы народаў СССР.

Творчай і грамадскай дзейнасцю Канстанцыі Буйло высока адзначана Радзімай. Паэтэса ўзнагароджана ордэнам «Знак Пашаны» і медалямі. У 1968 г. ёй было прысвоена званне заслужанага дзеяча культуры Беларускай ССР.

Да апошніх дзён жыцця Канстанцыя Буйло падтрымлівала цесную сувязь з пісьменніцкай арганізацыяй рэспублікі, цікавілася справамі роднай Беларусі.

Светлы вобраз Канстанцыі Антонаўны Буйло назаўсёды застаецца ва ўдзячнай памяці народа.

СХІЛЯЮ ДУШУ СВАЮ...

Не стала Канстанцыі Антонаўны Буйло — паэта, маці, жанчыны. Не стала чалавека, сэрца якога радавалася і трывожылася, плакала і смялялася, панукала і шчыравала, але заўсёды адана належала і служыла радку.

Няхай сабе схіляе дзень зыходзіць бег на ціхі вечар. Няхай сабе і ноч ідзе, я не ўхілюся ад сустрэчы...

Хочацца маўчаць — жалоба заўсёды негаваркая. Але цесна ў маўчанні думкам, якія то вяртаюць у слотны дзень, пад лістападаўскае маскоўскае неба ў Ціхвінскі завулак, дзе жыла паэтэса, то спрабуюць спрачацца з мяккой, за якою... ні неба, ні зямлі. А ў памяці ўсё тыя неалькі дзён, калі па просьбе рэдакцыі часопіса «Работница і сялянка» паехала да Канстанцыі Антонаўны, каб напісаць артыкул да яе васьмідзесяцігоддзя. Вось яна сустрэла на парозе сваёй кватэры, і я дзіўлюся ле зычнамму, густому, вельмі маладому голасу... Вось яна частуе печанымі яблыкамі з халодным малаком і гаворыць, што нідзе няма такой антонаўкі, як на Гомельшчыне, і што кожную восень у яе кватэры пах беларускіх садоў... Вось яна паказвае мне тоненькую кніжачку «Нашай Нівы» і пачынае чытаць паэму Янкі Купалы «Курган», якая друкавалася ў тым нумары, а пасля нароцённае апавяданне Змітрака Бядулі «Пляч лыжак заціркі»... А потым нечакана пачынае расказваць нешта сваё, далёкае, дарагое і вельмі

балючае... Дзіўныя размовы дзвюх жанчын, калі адна ведае ўсё пра жыццё, а другая толькі спрабуе ўведаць, а жыццё ў Канстанцыі Антонаўны было багатае і на радасць, і на гора.

Як далёка ад нашага часу 1914 год, калі ў вільніскім выдавецтве Марціна Кухты выйшла першая кніжка паэтэсы «Курганная кветка», складаў і рэдагаваў якую Янка Купала. У адну з раніц той маскоўскай восені Канстанцыя Антонаўна чытала свае самыя першыя вершы: «На сухім, сухім кургане, дзе ад спікі траўна ззяла, сярэд лому, на бур'яне мая кветка красавала...» Вершы падабаліся Янку Купалу, іначай ён не пагадзіўся б быць рэдактарам. Пра Купала былі самыя цёплыя, самыя светлыя словы Канстанцыі Антонаўны. Пра той вільніскі перыяд я многа ведала з кніжкі ўспамінаў Паўліны Мядзёлкі, ён быў дарагім і для Канстанцыі Буйло — там пачынаўся яе літаратурны лёс, і памяць паэтэсы ўтрымала ўсё з гэтага лёсу. Вось яна расказвае пра сустрэчу, калі на яе маскоўскую кватэру завіталі Янка Купала і Кузьма Чорны, і адрозж я пытаецца: «А што, як зараз у Мінску? Якія творы з'яўляюцца ў друку? Якая моладзь прыйшла ў літаратуру?»... Ёй хацелася пабачыць новы Дом літаратара, хацелася паслэдзец у парк у музей Янкі Купалы... «Хачу пабачыць многіх і з многімі пагаварыць» — гаварыла Канстанцыя Антонаўна сваім сака-

вітым голасам, — і, ведаецца, дарогі баюся... Я ў той пары, калі з узростам не жартуюць...»

Узрост — падарунак часу, якому падуладна многае: ён можа змяніць аблічча чалавека, можа перамяняць яго характар або перамяняць погляд на тую ці іншую з'яву жыцця, і адзінае, што не падуладна яму, — гэта душа чалавечая. Душа Канстанцыі Антонаўны Буйло была натхнёная, яна свяцілася ў яе добрых, уважлівых, пранікнёных вачах, яна вабіла жыццярэадаснасцю, любоўю да людзей, да зямлі, якая ўзгадала яе, якой яна аддала гады плённай працы.

Не стала Канстанцыі Антонаўны Буйло — паэта, маці, жанчыны. Не стала пясняркі роднага краю, сваю любоў да якога яна выказала ў адным з самых лепшых вершаў «Люблю», а недзе на адзіночым кургане пад Мінскам ці на Лідчыне гэтай чэрвеньскай парою зацігае курганная кветка... Нізка схіляю перад ёю душу сваю.

Рака быцця... Яна брыцца ў вершак. Не хвалі яна гоніць, а гадзі... І дзень апошні, мо згадаўшы першы, знікае непараўна назаўжды.

Рака быцця... Ніхто з жытых не знае, Так як не знаюць сушы караблі. У акіяні які яна упадае, Спачатку даўшы Долю на зямлі. Раіса БАРАВІКОВА.

НЕ ЗАВЯНУЦЬ КВЕТКІ НА КУРГАНЕ

Усхадзіліся думкі завейным пажарам...
Хто паверыць, хоць скруха з-пад цяжкіх павет,
што Вы сталі, падобнай рукамі і тварам да жанчыны, якая заснула навек...
Я не веру, што ціша бальнічнай палаты,
і спагядлівы шэпт міласэрных сясцёр,
і лагода ўрачоў — ёсць належная плата

за багацце пачуццяў, за ўсё хараство!
Дзе праменнасць вачэй, да ўзаемнасці прагных,
і пшчотныя вусны — няўжо адцвілі?
Толькі песня, бы воблана, ціха і плаўна аддалецца ў светлую даль ад зямлі...
О, няўжо ёй застацца і заўтра, як сёння, ў неспасной сумоце — сам-

насам — адной незагойнай тугой па высокаму сонцу, у заўсёдным расстанні з радзімай зямлёй!
Мы не верым, што Ваша вясна адшугала...
Колькі ў кветках курганных няцленнай красы!
Недарэмна ззяюла за гаем кувала, захлынаўся салоўна ад чыстай расы.
Мікола ФЕДЗЮКОВІЧ.

Песня

Яна расцвітала курганнаю кветкай
На адзіночым здзічалым пагорку,
Яна каласком красавала улетку,
А ў цемры — свяціла нязгаснаю зоркай.
Ішлі па сляе грамадою дзяўчаты,
А песня ў прасторы нябеснай лунала,
Садзілася з намі на прызбу ля хаты
І паднябессе сабой калыхала.

Была неразлучная з доляй жаночай,
Са жнеямі йшла на палетак гаротны ночы,
Вязала снапы... і бяліла палотны.
Яна вандравала ад хаты да хаты,
Ад гора да гора, ад бола да болю...
І птушкай ляцела на дом той, дзе краты,

І вязна будзіла, і звала на волю...
Адыдзе той час у далёкіх далі,
За сінія горы і за туманы...
І там, дзе мы гора і боль пахавалі, звінец будзе песня над ціхім курганам.
Звінец будзе песня ў зялёнае ранне.
А ў жніўную пору, звонкай пагодай,
Над нівай — жаўронкам у небе стане.
Каб неразлучнаю быць з народам.
Ніна ТАРАС.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Алесю Масарэнку з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці БАЦЬКІ.

Саюз пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці старэйшай беларускай паэтэсы, заслужанага дзеяча культуры Беларускай ССР Канстанцыі БУЙЛО (Калечыц Канстанцыя Антонаўны) і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыцы.

Цімох ЛЯКУМОВІЧ.

Валянцін ТАРАС

СЦЭНКА З ЛІТАРАТУРНАГА ЖЫЦЦЯ

Калега выдаў твор блягі. Я напісаў, што твор — блягі.

Кажу: — Калега дарагі, надрукаваў ты твор блягі! У ім няма жывога слова! Няма характару жывога!

І вось сустрэліся ў Саюзе. Ён мне рукі не падае, учэліста бяра за гузік, пытае злосна задае: — Што я зрабіў табе

— Не, браце, — гэта не размова! Што я зрабіў табе блягога? І спляжыў ты мяне за што? Я ўсё ж зрабіў блягое штосьці?

— Благое? Мне? Ды не, нічога!..

Я закрычаў: — Зрабіў! Са злосці скуруціў мне гузік з паліто!

— Дык спляжыў ты мяне чаму? Што мог я адказаць яму? Кажу: — Калега дарагі, надрукаваў ты твор блягі!..

— Калі?

— А што табе? Блягі!

— Цяпер! І не заўважыў. За гэты гузік я і спляжыў цябе авансам — ясна? не?

Не ты за творы плаціш грошы!

І зноў пытаецца, нлбога: — Што я зрабіў табе

благое? Скажаў калега: — Упаўне! А то я галаву ламаю, прычыну тыднямі шукаю — за што ты ўзеўся на мяне?

ФРАЗЫ

- У барацьбе з самім сабою ўсе прыёмы дазволеныя.
- Біць лынды часам дапамагаюць службовыя інструкцыі.
- Колькі дойных нароў зрабілі з заблудных авечак!
- Вось і яшчэ адны ланцугі Гіменей разарваліся пасля буры ў шклянцы вады.
- У яго было столькі сілы, што пра розум яго пытаць проста баяліся.
- Раб рэчаў да таго апусціўся, што шукае мэблю з... генеалагічнага дрэва.
- Р. РУМКО.
- І ў плагіятару бываюць творчыя знаходкі.
- Талент заўляе пра сябе на ўвесь голас, блэдарнасць — на ўсё горла.
- Спачатку была слава, затым — апладысменты.
- Не ўсяні гастралёр — залётны салавей, падчас гэта салавей-разбойнік.
- В. СЦЯПАНАУ.

У. БУЛАТАВІЧ ВІБ

АФАРЫЗМЫ

- Нікому не паверу, што ён добра плавае, калі не ўтапі хоць двух настаўнікаў.
- Людзі, ці бачылі вы хоць раз, каб конь у скачках падставіў нагу другому каню?
- Дзе-хто і ў паводках бачыць шанцы стаць адміралам.
- Свет дзеліцца на людзей, якія думаюць, і на людзей, якія маюць думку.
- Не радуйся мядзведзю наля чужой хаты. Мядзведзь блукае.
- У жыцці ёсць былыя людзі, але няма былых нягоднікаў.
- З сэрбскахарвацкай пераклаў Іван ЧАРОТА.

Юрый БЯРЭЗІН

КЕМЛІВЫ

Сымон Пятровіч Напаўкружы напісаў гумарыстычнае апавяданне і паслаў яго ў адзін з часопісаў.

Адказ, які ён атрымаў, быў лаканічны: «На жаль, рэдакцыйны партфель літаральна перапоўнены творами, што падрыхтаваны да друку».

Сымон Пятровіч у той жа дзень купіў новенькі партфель з двума бліскучымі замкамі. Увечары ён напісаў яшчэ адно апавяданне, паклаў яго ў партфель і раничай адправіў усё пасылкаю ў рэдакцыю.

Неўзабаве адтуль зноў прыйшло пісьмо: «За партфель влінае дзякуй. Што ж тычыцца вашага апавядання, то, на жаль, рэдакцыйны стол літаральна завалены матэрыяламі...»

Сымон Пятровіч цяжка ўздыхнуў і пацягнуўся ў мэблевы магазін.

Пераклаў з украінскай М. СЛІВА.

Язэп ТАУШЧЭЗНЫ

МІФАЛАГІЧНЫЯ ГІСТОРЫІ

УРОК

Бог багоў Зеўс у халасцяцтве быў страшэнны валацуга. Колькі ў яго было каханак, Зеўс не помніў і сам. Шураваў грамавержаў сярод багінь, не грэбаваў і зямнымі кабетамі. Потым насталае, ажаніўся з багіняй Герай, у прысутнасці ўсіх багоў зарэгістраваў з ёй шлюб у ЗАГСе на Алімпі. Але і пасля жаніцьбы свае штунартствы не кінуў. Бог ды яшчэ галоўны — што з яго возьмеш?

Каб жа гэта разумела лямца і Гера! Прыгожая, але ж і раўнівая жонка дасталася Зеўсу. Ненавідзела яго каханак, яго пазашлюбных дзяцей, следы-тады з рэўнасці рабіла дробныя ўпікі і самому грамавержцу. Асабліва ж неўпадала Гера любімца Зеўса Геракла — мужавага сына ад яго каханкі з прыгажуні царыцы Алкменай. Што толькі ні рабіла наварная Гера, каб загубіць любімага сына Зеўса! Аднойчы, калі Геракл вяртаўся на караблі з-пад Троі, наслала Гера на мора жудасную буру. А каб не ведаў муж, якая небяспека пагражае яго любімаму сыну, упрасіла Гера бога сна Гіпноса ўсыпіць Зеўса. Пакуль спаў валадар багоў, цяжка давялося Гераклу, ледзь выратаваўся ад згубы вялікі герой.

Прачнуўся Зеўс і надта ж зазлаваў, калі даведаўся, што любімец яго Геракл быў на валасок ад пагібелі. Раз'юшаны Зеўс закаваў сваю жонку ў ланцугі і падвесіў яе паміж небам і зямлёю, прывязаўшы да ног раўнівіцы два цяжкія кавадлы. Дармо, што ланцугі былі з чыстага золата — мулялі яны няшчаснай, як простае жалеззе! І кожнага

з багоў, хто, шкадуючы, хацеў дапамагчы пакутніцы, жудасны ў гневе Зеўс хапаў за каўнер і кідаў ніцма з высокага Алімпі. Не адзін з магутных багоў чухаў у той дзень патыліцу! Бог Гіпнос ледзьве ўратаваўся, схавала яго багіня Ноч і то за тое, што Гіпнос абяцаў дастаць ёй імпартныя таблеткі ад бяссонніцы.

Ну, а што наша Гера? Хачела развесці з Зеўсам. Але перадамала. Надта ж у мужа пасада выгодная!

ПІЛЬНЫ АРГУС

Сто вачэй у вернага сабана Аргуса, пільна вартуе ён маёмасць свайго гаспадара. Але вось прыляцеў на сваіх крылах пасланец багоў хітры Гермес і наплёў цэлы мех усляяк хлусні. Гермес маніць, а ў Аргуса вочы зліпаюцца — ах, як цікава! Заснуў Аргус, і адсек яму галаву Гермес з усёй яе сотняй вачэй.

Бедны Аргус! Ці не лепш для вернай службы мець звычайную пару вачэй і хоць бы адно-адзінае вуша, якое, аднак, здолела б адзінціць праўду ад хлусні?

УХВАЛА

Паважалі людзі цара Атыкі Перыфанта, любімца прамыністага бога Апалона. Гэта паважалі, што пачалі ўшаноўваць нароўні з богам багоў Зеўсам.

Даведаўся пра гэта вялікі грамавержац Зеўс і, ледзь стрымліваючы гнеў, сказаў: — А што... Ён не блягі хлопец, гэты Перыфант. Адно слова — арол!

Ну, дык бачыце арла, які, цяжка махаючы крыламі, сеў паблізу і сумна пра нешта думае? Гэта Перыфант пасля пахвалы Зеўса...

з 16 па 22 чэрвеня

16 чэрвеня, 20.20

ДРУГІ

УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ

Выступленне народнага ансамбля танца «Крыжачок» БДУ імя У. І. Леніна.

17 чэрвеня, 18.10

«МОЙ РОДНЫ КУТ»

Знаёмства з гераічным мінулым Акцябрскага раёна.

18 чэрвеня, 20.20

«У СТАРЫМ ДОМЕ»

Інсцэніроўка паводле аднайменнага апавядання Я. Скрыгана. Ролі выконваюць: Зося — Галіна Кухальская, Кастусь — Анатоль Жук, Рэжысёр — Г. Сакалова, вядучы аператар — Д. Юрэвіч.

20 чэрвеня, 19.50

ПАКАЗВАЕ ГОМЕЛЬ. «РАДЗІМІЧЫ» Літаратурна-мастацкі часопіс.

21 чэрвеня, 11.15

СЛОВА — ПАЭЗІІ

Пэст М. Арочка пазнаёміць тэлеглядачоў са сваімі новымі вершамі.

21 чэрвеня, 13.05

«РОЗДУМ».

КАРЦІНА Л. АСЯДОУСКАГА

«БАЛАДА ПРА МАЦІ» Вядзе перадачу мастацтвазнаўца У. Бойка.

21 чэрвеня, 13.30

ДРУГІ

УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ

Канцэрт хору народнай песні мінскага вытворчага аб'яднання «Інтэграл». Кіраўнік калектыву — Л. Ваўчок.

21 чэрвеня, 18.25

СВЯТА ДРУЖБЫ І БРАТЭРСТВА

Дні літаратуры і мастацтва Беларускай ССР у Эстонскай ССР. Музычная праграма.

21 чэрвеня, 19.55

«СУГУЧЧА»

Руская класічная пэзія ў перакладах В. Зуёнка, В. Віткі, Я. Міклашэўскага.

21 чэрвеня, 20.25

«КВЕТКІ-КВЕТКІ»

Рамансы рускіх і савецкіх кампазітараў выконвае народная артыстка БССР І. Шыкунова, Акампаніруе заслужаная артыстка рэспублікі Т. Міянсарва.

21 чэрвеня, 22.55

«СУСТРЭНЕМСЯ

ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ» Музычная праграма з удзелам вакальна-інструментальнага ансамбля «Польмя».

22 чэрвеня, 16.25

«Я ПЕРАД ВАМІ

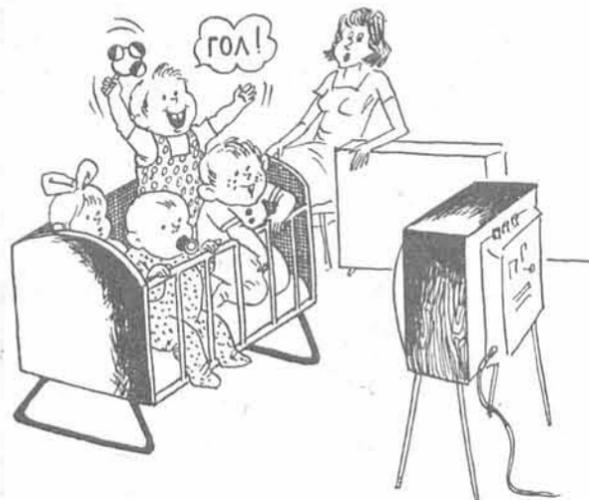
З ПАМ'ЯЦЦЮ СВАЕЙ» Песні ў выкананні народнага артыста БССР В. Вуячыча.

22 чэрвеня, 17.30

ІГРАЕ АНСАМБЛЬ

СКРЫПАЧОУ СІБІРЫ У праграме — папулярныя эстраднаы мініяцюры, фрагменты з сімфанічнай, опернай, балетнай музыкі. Вядзе перадачу музычны каментатар Э. Язерская.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. М. ШЫШЛОВА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦІ КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 05763 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра і выўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела музыкі і кіно — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэр'ю, жаргаслэндэцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Рэдакцыйная калегія:

- Заір АЗГУР, Алясь АСПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алясь ЖУК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.
- Адказны сакратар Пятро СУШКО.